

Motto: SVOBODA JEDNOTLIVCE JE ZÁRUKOU SVOBODY VŠECH. MARX

♦ ♦ ♦ ♦ ♦

PŘED SOUČASNÝM STRANICKÝM A STÁTNÍM VEDENÍM CHYBÍ DLOUHODOBÁ PERSPEKTIVA. NEMOHOU NASTAT SKUTEČNÉ ZMĚNY K LEPŠÍMU V EKONOMICKÉ I POLITICKÉ OBLASTI BEZ POZDVIŽENÍ MORÁLNÍHO A POLITICKÉHO DUCHA NÁRODA! A. Dubček, březen 88, v rozhovoru s agenturou AFP

♦ ♦ ♦

„...BEZ MRÁVNÍHO ZÁKLADU, BEZ PŘESVĚDČENÍ, KTERÉ NESMÍ BÝT VĚCÍ OPORTUNITY ČI okolností a očekávaných výhod, nemůže žádná, ani sebelépe technicky vybavená společnost fungovat. MORÁLKA ovšem není k tomu, aby společnost fungovala, nýbrž prostě k tomu, aby byl ČLOVĚKČLOVĚKEM. Nedefinuje jí jedinec podle libovůle svých potřeb, přání, tendencí a tužeb, nýbrž MORÁLKA to je, která VYMEZUJE jeho, ČLOVĚKA.. Pojem LIDSKÝCH PRÁV pak není nic jiného než přesvědčení, že i státy a celá společnost se má stavět pod svrchovanost mravního citění, že uznávají něco nepodmíněného nad sebou, co i pro ně je závazná poštátne (nedotknutelné) a že svými silami, jímž tvoří a zajišťují právní normy, mají přispět k tomu cíli.“ Jan PATOČKA, filosof

♦ ♦ ♦

♦ ♦ ♦

♦ ♦ ♦

Red.: Jan Patočka, jeden z prvních signatářů CHARTY 77 zemřel před deseti lety, v březnu 1978, týden po vyčerpávajících výsledcích, kterým byl podroben po osobní schůzce s holandským ministrem zahr. věcí v Praze. Ten po tomto setkání prohlásil: hol. min. zahr. věcí: POUZE PRI PLNĚM RESPEKTOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV JE MOŽNO VYTVOŘIT PEVNOU A STABILNÍ ZÁKLADNU PRO MÍROVÉ SOUŽITÍ NÁRODŮ

♦ ♦ ♦

JSEME PRO PRÁVA, PRO ROZSÁHLÁ LIDSKÁ PRÁVA - PROTO JSME TAKÉ USKUTEČNILI REVOLUCI. „...ZÁKLADNÍ PRAKTICKÉ POLITIKY MUSÍ BÝT NEJVYŠŠÍ IDEÁLY HUMANISTŮ VŠECH DOB, IDEÁLY MÍRU, SVOBODY, CHÁPÁNÍ CENY KAŽDÉHO LIDSKÉHO ŽIVOTA. GORBAČOV, prosinec 1987

O B S A H

Ludník Vaculík, Naše cesta za "českým snem"...	3
Jan Procházka, "Český sen" o demokratickém socialismus pokračuje	4
Zdeněk Mlynář, Pražské jaro	6
Zmařený a zamlčený Akční program KSČ z dubna 1968	8
Rozhovor s A. Dubčekem	13
Rostislav Folf, Francouzské rozhovory	13
Dopis Josefa Špačka (N KSČ)	20

Pokračování
anotace

Hlasy ze "struktur" /po vzoru M.Kopeckého?/	23
Ludvík Vaculík, Počkejte doma...!!	24
Rozhovor s Jaroslavem Šabatou	26
Dopis Demokratické iniciativy M.Jakešovi	28
Prohlášení skupiny LISTY k 20. výročí Pražského jara	29
Milan Šimečka, Mlynář v televizi	XX 32
Rudolf Slánský, Zdeněk Jičínský, Jan Štern, Ke stanovisku TASu	XX 33
Dopis arcibiskupa Tomáška věřícím	34
Podněty katolíků k řešení situace věřících osob v ČSR	34
doc.MUDr. Rob a dr.Víteš, Zdraví a reprodukce hospodářských zvířat	36
Parlament, který nemluví	36.1
Jaroslav Šabata na 3. fóru Charty 77	37
Václav Havel, Důvody ke skepsi a zdroje naděje	41
Ladislav Hejdvánek, Dvojitý Rubikon	42
Kremľ se vzdá Brežněvovy doktríny	43
Z projevu Gorbačova na zasedání ÚV KSSS 13.2.1988	43
Rozhovor se Štrougalem v NSR	44
Miloslav Brižek, Přestavba potřebuje osobnosti	45
František Stavinoha, O humoru, který není k smíchu	46
Lubomír Feldek, O předvádění	49
Projev L.Štrougala na Hradě dne 23.4.1988	51
Projev M.Gorbačova k zástupcům ruské pravoslavné církve	52
Naše cesta za "českým snem" nebyla zastavena	52
Petr Skarlant, Pro potřebu královice, Slunovrat, Slunovrat II	53
S o n d y	59
Tatjana Zaslavská, O přestavě a zárukách jejího úspěchu	61
Gavril Popov, Potřeba realismu	63
Jurij Afanasjev, Spor o budoucnost	64
DOKUMENTY - Zdeněk Mlynář, Pražské jaro a reforma polit.systému	66
Arnošt Goldflam, Ještě ke krizi českého divadla	69
Charta 77 : Prohra vítězů a vítězství poražených	39

NAŠE CESTA ZA "ČESKÝM SNEMOM"...

Z hloubi svých dějin - od reformace směřují naše národy vytrvale za "českým snem" o sociálně spravedlivé společnosti, hluboce humanistickém a demokratickém řádu sobě rovných, snášelivých a čestných lidí. Na této cestě jsme prošli z minulých století i "předstírní mrtvých", abychom v našem věku na této cestě prošli i řadou dřívích úspěchů.

Jedním z nich byl i vznik samostatného Československa zásluhou pokrokových lidových sil a pokrokových politiků, kteří v emigraci dokázali z "české otázky" udělat otázku světovou /objevením českého humanismu pro svět/ a prosadili tak vznik státního útvaru, který přes svou nedokonalost přinesl vysokou demokracii v historické kategorii tehdy existujících režimů a který především nenashromáždil v cítění a myšlení svých občanů žádnou významnou averzi k ideálům socialismu, které dostaly rozhodnou podporu většiny ještě svobodných občanů v programu komunistické strany a ve svobodných volbách v roce 1946.

Kontinuita představy o státě sociálním se tak po válce proměnila přímo v program socialismu.

Z marxistické kritiky moci a z objevu třídních bojů, jako zákonů vývoje lidstva, se u nás zrodila sociální revoluce - problém moci zůstává dál. Zvláštní historické ruské podmínky, ze kterých se po Leninově smrti zrodil stalinický typ totalitního socialismu a jeho nevyhodné přesesení do našeho prostoru způsobily, že v našich zemích došlo k takovým deformacím veřejného života a mezilidských vztahů a k událostem, které nejsou vysvětlitelné jen místním klimatem a neplynou z povahy lidu ani z jeho dějin.

Když se o tomto období mluví, když se hledá vysvětlení proč jsme ztratili tolik morálních a hmotných sil, proč jsme hospodářsky zastali, říkájí vládnoucí kruhy, že to bylo nutné. Myslím, že z hlediska nás všech to nutné nebylo, že to bylo snad nutné pro duševní vývoj orgánů moci, jež v podstatě donutily i všechny zastánce socialismu, aby tímto vývojem prošli s nimi. Je třeba vidět, že u nás nebyla vyřešena žádná lidská otázka, od primárních potřeb zásobování, i jako jsou byty, škola, prosperita hospodářství, až po potřeby jemnější, které nedemokratické systémy vyřešit nemohou - jako je pocit plné platnosti ve společnosti, podřízenosti politických rozhodování kritériím etiky, víry ve smysluplnost i malé práce, potřeba důvěry mezi lidmi, vzestup vzdálanosti celých mas. A bojím se, že jsme se nepovznegli ani na dějišti světa, cítím, že jméno naší republiky ztratilo dobrý zvuk. Vidím, že jsme nedodali lidstvu žádné původní myšlenky a dobré nápady, že např. nemáme svůj návrh jak vyrábět a netopit se ve zlodinách vyrábění, že zatím tupe následujeme odlišnou civilizaci amerického typu, opakujeme chyby z Východu i Západu, naše společnost nemá orgán, který by hledal, jak by se dalo zakouřenému životnímu slohu nadejít úspornou zkratkou.

Občan, to bylo kdysi slavné, revoluční slovo. Označovalo člověka nad nímž nemohl nikdo nekontrolovatelně panovat, jemuž bylo možno pouze šikovně vládnout, aby měl dojem, že si vládne téměř sám. Dosáhnout u ovládaných takového pojmu bývalo cílem náročné pracovní specializace, která se jmenuje politika. Ve skutečnosti občan vládnoucí si sám, to byl a bude jen mýtus.

Kultivované provedení toho, co je pro organizovaný chod státu nezbytné, to je mírou skutečně dosaženého stupně kultury.

Nekulturní politika, nikoliv nelosajální občan, vyvolává ohniska bojů za svobodu a ještě je uražena, že se o tom pořád mluví, nechápe, že svoboda je opravdu jen tam, kde se o ní nemusí mluvit. Je uražena tím, co lidé vypovídají o tom, co vidí, ale místo toho, aby změnila to, co lidé vidí, chce jím pořád vyměňovat oči. Při tom, je naše vědomí lákáno propagandisticky triky i frázemi o komunismu jako skutečném "ráji člověka na zemi", ačkoliv celou tu dobu nás kdosi kope "stalinovou botou" do... a nepřestává. A zatím uniká do času to, co jediné je hodno v s e h o patosu v s e c h, to je sen o vládě totožné s občanem a o občanu jenž si vládne téměř sám.

Je uskutečnitelný ten sen?

Lidé vykonávající tuto moc..., museli by pokládat za projev naší dobré vůle a zároveň nepřijímali žádný právní základ své moci - red./ NEVÍM.

/napsáno kompilací a úpravou myšlenek L.Vaculíka z roku 1967 - red./

PODSTATOU KAŽDÉHO BYROKRATICKEHO SYSTÉMU JE NEHLEDAT V POČÍNÁNÍ LIDÍ SKUTEČNÝ
A PRAVDIVÝ SMYSL, ALE JENOM POTVRZENÍ PERMANENTNÍCH PODEZÍRAVÝCH FIKCÍ... J.P. 1968

"ČESKÝ SEN" O DEMOKRATICKÉM SOCIALISMU POKRAČUJE ♦ Jan PROCHÁZKA, spisovatel

Vm systému uniformního myšlení se směrem nahoru neopouje... Nikdo nemá tak silnou vůli a tak pevnou povahu, aby se nezláznil, když zjistí, že je schopen plyně ředit, lékat, mlékat, cukrát, pekařit a všichni mu děkují, že jim otevřel oči. Uvěřit vlastní dokonalosti je na určitých místech jenom otázka času. Neboť systém vybudovaný v podobě pyramidy vyžaduje rozhodování shora. Systém musí stát nad osobami, nad kterými z nich. Nikoliv systém, ale osoby nad systémem potřebují cenzura, žalářníky, prodejece soudce, nasloucháče a bezmyšlenkovitou klakou v jasajících špalírech státních sláv. Na tom byl vybudován carismus, abych uvedl nějaký bližší případ.../SYSTÉM MOCI NESCHOPNÝCH/

PŘESTAVBA

Žádné jenom organizační a jenom personální změny nemohou způsobit hospodářský zášrak. Země potřebuje novou ekonomii, politiku i nové odhodlání. A generaci vůdců, kteří se nebudou jenom přizpůsobovat novým situacím, ale budou schopni nové situace vytvářet. S lidmi, kteří už mají horní polovinu hlavy dávno mimo provoz, není třeba společně soutáčet s kolumbijskou univerzitou. Těžko nám poradí Karel Marx či B.Engels, Evropa těchto mužů byla Evropou průmyslových začátků: tehdejší gigantické závody v porovnání s dneškem nejsou ničím jiným než lešetinskými kovárnami. Jsme pro radikální změny, pro originální prezentaci, nezatíženou starým balastem. Nechtějme použít pro novou sňhvu základů staré stědoly, všechno bychom postavili, by vždycky byla trochu stodoja...

O SVOBODĚ A MOCI

"Jenom svoboda myšlení a svobodná výměna a zápas myšlenek vytváří atmosféru, kdy nejlepší z nejlepších jsou samčinně postaveni na místa, na kterých mohou pro celou společnost nejvíce znamenat". /to je hlavní idea onoho "českého snu" - pozn.red./ Je-li moci obdarena vašičnost a moudrost, je toleratní a snášelivá, ctí prostor a vškerou lidskou práci. Občan civilizovaného státu chce takovou existenci, která by neurážela jeho důstojnost. Nechce být pátým kolem u vozu, nechce vacně šepat, chce se zbavit strachu a úzkosti před orgány, které si sám platí, které vznikly jakoby jeho jménem a které nikterak nemůže kontrolovat. Občan tvrdostí chce mít pocit, že je to jeho stát. A když už je na světě, nechce, aby celou tu jeho dobu byla jeho hlavním lidským pocitem zlost. Ve státě, kde práce policie je anonymní a nestojí pod zcela zřejmou veřejnou kontrolou, je pravděpodobně v napořádku řada dalších věcí. Jako kupříkladu tomu bylo v minulém století v Prusku. I když se už musíme smířit s tím, že lidé s nejlepšími myšlenkami mají dost často nejvšielnější život. Jestli něco v situaci, ve které jsme dnes, potřebujeme víc než dobré myšlenky, pak jsou to jediné ještě lepší myšlenky, jestliže se skutečně máme stát osvíceným socialismem, pro člověka snesitelným systémem.

O ROVNOSTI A MORÁLCE

Pokazili jsme za uplynulá léta nejenom svoji mánu, ale především svoji morálku. Ve společnosti, která hlásala novou rovnost nám vykvetlo kastovníctví. Vrstva lidí má mnohem větší příležitosti /a větší privilegia než šlechta za první republiky - pozn.red/ než všechno zbývající obyvatelstvo. Je důležité mít legitimaci, dostatečně ohebnou páteř, úctu k nadřazeným a značnou dávku cynického pohrdání pravdou, a i kdokoli z nás může nastoupit do zvýhodněného autobusu. Pro ně jsou zřídili tuzex. Legalizovali jsme nadřazenost. Jistě chápete, že mám-li na mysli rovnost, nemám vůbec na mysli rovnostářství.

BLÁHOVĚ POŽADUJEME PRAVDU, JAKO BY PŘÍCHÁZELE SKRZE UDĚLENÍ. A MOHLI JSME JI OBORŽET DAFEM, ZATÍMCO OD NEPAMĚTI SE PRAVDY ZMOCHUJEME JEN NÁSILÍM NA VLASTNÍ PŘIROZENÉ NÁKLONNOSTI KE LŽI. Jan Procházka 1968

Socialismus je už dostatečně dospělý, aby se konstitoval. Snad bychom si i my mohli dovolit mít takovou ústavu, které by občan mohl skutečně věřit, která by doopravdy chránila jeho práva a neomezovala pod rouškou sloz jeho skutečnou svobodu. /Dokud základní lidské svobody a práva nebudou v naší ústavě vyjádřena tak lapidárně, jednoznačně a stručně, aby od základní školy jejich formulace se stala majetkem individuálního vědomí a hrdostní hrdosti občana - do té doby nemá demokratický socialismus v této zemi vyhráno - pozn.red./

Pravda, byť trpká je silnější než sebeklam. A je-li vždycky ctností, ve chvílích krize je povinností. Čas je svrchovaně vážný, na vybranou je z mála, ztrátíme-li dnešní příležitost, rozumníme-li ji znovu kompromisem, nebyli jsme hodni svých vlastních snů ani svého vadoru.

NÁROD VYKÁZANÝ VE SVÉ VĚTŠINĚ OD SPRÁVY SVÝCH VĚCÍ UŽ STOJÍ NA PRÁHU NAŠÍ POLITIKY. JE NAŠÍ POVINNOSTÍ ODAT MU SEBEDŮVĚRU A POVZDÍT JHO ODVAHU, AŽY OTEVŘEL DŮVĚŘE.

/Bylo sestaveno z projevů a článků autora z r.1968 - red./ V polovině roku 1968 J.P. napsal : Někteří mi psali, abych se rozhodl pro nějaké volební heslo. Aby prý bylo vlnivé. Ale nic takového mne nenapadá. Přes všechno vtipkování, někdy i namístné, mě napadá jenom velice vážné volební heslo :

BUDĚTO BUDEME ŽÍT V TÉTO ZEMI SVOBODNĚ, ANEBY ŽÍT NEBUDEME!

* * *

"BYLA TO REVOLUCE VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ"... Václav HAVEL

"PRAŽSKÉ JARO" + Zdeněk MLYNÁŘ

Lidem nešlo v první řadě o politické formy a mechanismy demokracie, ale šlo jim o samu podstatu vztahu mezi nimi a politickou mocí; nejdříve jen nesměle doufali, ale v průběhu "Pražského jara" nakonec uvěřili, že moc a vláda by snad opravdu mohla být jejich mocí a vládou a že by mohlo záležet na tom, co si právě oni přejí, co si myslí, co říkají a jak pracují. Do politického života vstoupilo jako rozhodující faktor něco, něco – s čím upřímně řečeno – koncepce reformních politických profesionálů jako s rozhodujícím faktorem ani nepočítaly: víra národa v humanitní a demokratické ideály, pro-
vážené naději, že tyto ideály budou uskutečňovat reformní komunisté.

..; Na veřejných stranických schůzích se stále více lidé hlásí o slovo ne proto, aby manifestovali "jednotu lidu", ale aby na nich vyslovili své názory, debatovali a navrhovali, co dál. Jedno z takových masových shromáždění skončilo požadavkem, aby Antonín Novotný odešel z presidentského úřadu. Nerozehnal je policie, ani je dodatečně neod-
soudilo Rudé právo, jeho průběh si každý mohl poslechnout v rádiu. A co je už vůbec jako ze světa pohádek: Novotný za osm dní podal demisi.

Děje se tak symbolicky v první jarní den roku 1968 – 21. března. A v Praze tohoto roku začíná jaro nejenom astronomicky, dokonce nejenom politicky, ale bez fráze a doc
opravdy lidsky: rodí se víra lidí, že mohou sami něco znamenat, že na nich záleží je-
jich vlastní osud, že sami mohou spravovat své společné, veřejné záležitosti.

Ve veřejném životě jsou stále výraznější patrné rysy, známé jen z takových dějinných okamžiků, kdy se děje pro osud národa něco velmi významného: u Října 1918, z května 1945. Náhlá radost z dlouhé doby beznaděje, z konce útlaku, opejení prvními dny ve svo-
bodě, naděje, že teď už se staré časy nevrátí. Není to zdaleka jen záležitost politická a tím méně záležitost nějakých zcela určitých politických koncepcí, pokud jde o formy a mechanismy demokratické vlády. Lidem se zdá, že se mění – a to jednoznačně k lepšímu – jejich život.

..; Ve veřejné naději a přání "Pražského jara" roku 1968, lze ovšem vystopovat eko-
nomické, sociální a politické zájmy různých vrstev a sociálních skupin. Dělníci i ostatní
vrstvy pracujících lidí si přáli vzestup životní úrovně, víra v lepší uspokojení ma-
teriálních potřeb byla pro ně jedním z významných podnětů jejich nadějí a hrála tu tedy
rolí fakt, že společnost vstoupila do konzumního stádia rozvoje. Dále různé sociální
vrstvy československé společnosti – každá z hlediska svých zájmů – usilovaly o větší podíl na politickém rozhodování. Nejenom dělníci, ale také inteligence byla za Novotného
nespokojena s mírou svého vlivu při řízení společenského života.... Z hlediska politic-
kého lidé především žádali, aby režim respektoval jejich občanská a politická práva způ-
sobem, jakým je respektují právní státy v systému pluralitní politiky demokracie. To
vše tak bylo ale mnoho důležitých věcí tím ještě naní vysvětleno.

Stát zůstal oním státem, který lidé znali z minulých let. Změnili se jeho nejvyšší
funkcionáři co do osob, ale parlament zůstal nevoleným orgánem, neboť každý věděl, že
volby v minulosti vlastně volbami nebyly. Byl tu dál celý byrokratický aparát správy,
byla tu dál i státní bezpečnost a zdiskreditovaná justice – až na několik personálních
změn. A lidé přece dávali tomuto státu snubní prstýnky a šperky po babičce na jeho
"zlatý poklad". Proč?

KSC zůstává stranou, která monopolně dvacet let diktátorsky vládla. Má sice nové
vedení, ale jsou to vesměs lidé, které před čtvrt rokem nikde příliš neodlišoval od ji-
ných ve spíče této strany. Vyhlásila nový program – ale kolik už před tím vyhlásila
programů? Ještě před půl rokem by tato strana v opravdu svedných volbách nemohla s jiste-
tou spoléhat ani na to, že dostane aspon tolik hlasů, kolik má registrovaných členů.
A nyní, při velmi objektivně prováděném průzkumu veřejného mínění, podporuje její politi-
ku na 70 procent obyvatelstva, z toho asi 25 % bezvýhradně. Proč?

Socialismus není pro lidi abstraktním pojmem: je to onen řád, který vládł posled-
ních 20 let, dobu, jejíž konec s nadějí vítají. A přece asi 30 % lidí se vyslovuje pro
socialismus. Pravda, lidé tady hlasují i pro sociální jistoty, pro péči státu o jejich

pro péči státu o jejich životní potřeby atd. Ale kam se přitom poděla masová nespokojenost s tímto aspektem každodenního života, které též lidé také zahrnují do pojmu "socialismu", jak ho v praxi poznali? A konečně - jak se chovali sami ti lidé ještě před půl rokem. To přece není vyměňovaný lid. Je to týž lid, který ještě nedávno na pověš sňor sice zdobil okna ve dnech státních svátků, chodil do průvodů a zvedal ruce na schůzích, kde se jeho jménem cosi odmítalo, zakazovalo a nedevovalo - a přitom se staral o své soukromé zájmy, hledal jak na situaci něco vydělat, jak stát i stranu ošidit, jak si třeba myslet své a nahlas říkat to, co se žádá. A je to konečně též lid, který to za dva roky bude dělat zase znovu, všechno přesně tak - což ovšem tehdy v době "Pražského jara", sám ještě netuší. Jak si to všechno vysvětlit?

Myslím, že na tyto otázky existuje jediná možná odpověď: lidé, uvědomivší si svou nedůvěru, dali sami v sobě, ve svém nitru, přednost humanistickým a demokratickým hodnotám, které po dlouhé generaci v národě zrály a tvořily se jako hodnoty nejenom lidské politické, nýbrž především morální. Je to hodnotový systém, jímž žilo už národní obrození v minulém století, který se rozvíjel v boji o národní samostatnost za Rakouska, na němž budoval a který kultivoval T.G. Masaryk. Tento demokratický a humanistický hodnotový systém se modernizoval a kriticky vyvíjel v československé politice a kultuře i v politice v letech první československé republiky, byl násilně potlačen v době nacistické okupace, ale znovu přišel ke slovu ve veřejném životě v roce 1945. Totalitní diktatura KSČ po roce 1948 ho znovu násilně potlačila, zároveň také demagogicky zneužívala, ale neúspěšně: a s novou silou vstoupil též hodnotový systém na scénu politického dění na jaře roku 1968.

Leta stalinistické diktatury v Československu pravdomně zesílila v národním vědomí právě ty hodnoty a ideály, které se moc snažila zcela vymýtit. Podala totiž přesvědčivý praktický důkaz, k čemu vede jejich popírání. Zkušeností jež ideologicky věřící komunisty - stalinisty přivedly k reformnímu komunismu, byly pro většinu národa přesvědčivým důkazem platnosti humanistických a demokratických ideálů a hodnot. Ve vědomí národa byly tyto hodnoty bez zbytku rehabilitovány již mnohem dříve než v roce 1968. Pro většinu lidí neprestaly nikdy vnitřně platit. Pravda, bylo málo těch, kdo se odvažovali hlásit se k nim v praxi, kdo se pokoušeli žít podle nich v dobách, kdyto přinášelo riziko a nebezpečí. Ale velká většina lidí věděla, že je to jen plod morální slabosti, že je to důsledek strachu, jež plodí diktatura.

Ani jednotlivci, ani sociální skupiny, ani celý národ nežije lehce a rád v situaci, kdy sám ví, že jeho jednání neurčují hodnoty, které v skrytu duše považuje za správné, ale strach jednat tak, jak by se jevat mělo. Samotné osvobození od takového strachu vítá proto jako znovuzrození. Toho, kdo ho od strachu pomohl osvobodit, zahrne důvěrou, přízní a podporou. Klíčem k pochopení úspěchu reformních komunistů v době "Pražského jara" a také k pochopení legendární úlohy Alexandra Dubčeka je právě tato situace - nikoliv jejich jejich reformní programy samy o sobě a nikoli jejich reálné politické kvality.

Neboť svobodu od strachu "Pražské jaro" opravdu a nikoli jen iluzorně dalo tehdejší československé společnosti jako celku. K tomu totiž nebylo třeba uskutečnit trvalou a stálou změnu politického systému celku, k tomu nebylo třeba ani reálné a jasné koncepce systémových změn, nebylo k tomu - pokud šlo o výsledek jen dočasný - třeba ani úplně a důsledně vyměnit kádry v mocenských strukturách. K tomu stačil otřes mocenské struktury, který vedl k několika klíčovým změnám a zbytek diktátorského mechanismu na čas umrtvil, paralyzoval nejistotou. K tomu stačilo nebránit svobodnému projevu názorů na shromáždění, v tisku, rozhlasu a televizi. Už jenom to mohlo přinést a také přineslo dočasnou svobodu od strachu.

Zbaveno strachu, vystupuje tedy demokratické, humanitní národní vědomí v roli hlavního aktéra "Pražského jara": od dubna do června ovládá scénu úplně suverénně. V červenci už je tu viditelný mocný protihráč - Kreml s doprovodem chóru Varšavské smlouvy. Nebezpečí, že svoboda od strachu je jen dočasná, že strach sám se znovu chystá k nástupu, se stává evidentní. To platí nejen pro národ, ale i pro reformní komunisty jako jeho součást: teď už jsou osudově spojeni a stále více si to oba uvědomují. Postupně důvěra národa k reformátorům přechází v jakési plné moci, nebo, jak se tehdy výslovně říkalo - v mandát. Drama je skutečné, nikoli iluzorní. Na vyložení scénáře i na výměnu některých navhodných herců je však už pozdě. Úraz přichází z Kremle, 1979, Zdeněk Mlynář

8

ZJÁŘENÍ A ZAMLČENÍ AKČNÍ PROGRAM KSČ z 5. dubna 1968

Úvodem

Ani po změně ve funkci generálního tajemníka KSČ neprojevuje režim v Praze žádnou snahu pravdivě se vypořádat s důsledky Pražského jara a s tragédií jeho likvidace před dvaceti lety. Tvrdší se opakuji březnevovské a husákovské falsifikace ze smutně proslulého "Poučení z krizového vývoje", vymyšleného v roce 1970 pro potřebu tzv. "normalizace". I s Milošem Jakešem v čele vládní totiž dál tatáž mocenská garnitura, která vybudovala své kariéry na potlačení reformy šedesátých let, a která proto chápe každou snahu o nové hodnocení tehdejších událostí jako podřezávání větve, na níž sedí. Náznamy prvního kritického přehodnocování nedávné československé minulosti se spíš než v Praze objevují v Moskvě, i když i tam zatím jen na neoficiální úrovni. /Všechny důležité reformní otázky byly první zveřejněny na neoficiální úrovni - poznamen./.

V oficiální Praze se falsifikace minulosti "přizpůsobuje potřebám doby" jen nepatrně. Hmluví se už příliš o "bratrské internacionální ~~záměny~~ pomoci" vojenskou intervencí, protože toto březnevovské hegemonistické násilí je některými Gorbačovými výroky o vztazích mezi socialistickými státy napřímo avšak zřetelně desavuuováno. Většinou je teď slyšet tvrzení, že sice československé reformy šedesátých let byly více méně "správné" - jak také jinak, když se tolik podobaly nynějším reformám Gorbačovovým! -, že však "slabá Dubčekova vedení" připustilo v roce 1968 "rajdy pravice" a antisocialistických živlů, které přý zůstily krizi a provedení reformy znemožnily. I "slabost politiky" a různé problematické názory a snahy se samozřejmě vyskytovaly. Po dvaceti letech těžké destrukce politické kultury tomu jinak být nemohlo. Uveřejněním dalších dokumentů z roku 1968 budeme však mít příležitost dokázat, že nikoliv tyto jevy, nýbrž hrubé vměšování Moskvy a pak i vojenská intervence zůstily krizi a znemožnily její pozitivní řešení.

Pražský režim se ovšem ani dnes nedovazuje přiznat, o jaké reformy - a v jakém pojetí - v roce 1968 konkrétně šlo. Ty vymezoval Akční program KSČ z dubna 1968. Byl tehdy jednomyslně - i hlasy konzervativních a za aktivní podpory mnohých pozdějších "normalizátorů" - přijat ústředním výborem, a byl rozhodující směrnici pro přípravu XIV. sjezdu KSČ, který se měl konat v září 1968 a který byl intervencí znemožněn. Když Ota Havel (1) návrh Akčního programu ústřednímu výboru předkládal, jmenoval dlouhou řadu vědeckých pracovišť a zdůraznil, že "díky jejich pomoci zahrnuje program nejnovější výsledky vědeckého bádání a zobecňuje nejlepší zkušenosti společenské praxe". Většina jmenovaných pracovišť byla po roce 1968 rozehrána, a ti, kteří se na přípravě Akčního programu podíleli, byli zbaveni možnosti vědecké práce. Akční program KSČ se stal v "normalizovaném" československu nečitatelný a proto nepřístupnou četbou, takže zejména lidé mladší generace o jeho skutečném obsahu nic nevědí.

Horizont politického obratu byl v prvních měsících po lednu 1968 ještě mlhavý, a bávala protinovoitnovská opozice, která se ve straně a ve státě chápala mocí, byla hrdě nesourodá. To určilo, že v perspektivě záčatých politických i hospodářských změn nemohl být Akční program ničím víc, než prvním a otevřeným programovým pokusem. S jeho zdánlivou zdrženlivostí museli být nespokojeni maximalisté všech odstínů, a jeho socialistický charakter nemohl uspokojovat nesocialisty. Představoval však realistou možnost východiska ze slepých ulic stalinismu, a mnohé nasvědčovalo, že československé reformní komunisty bude mít přes všechny očekávané komplikace dost síly k tomu, aby východiska byla dosažena bez katastrofálních konfliktů ve společnosti. Obrát k demokratizaci a efektivizaci reformy nbyl zmařen jejich slabostí, nýbrž brutální vojenskou intervencí.

Uveřejňujeme plně a autentické znění Akčního programu KSČ z dubna 1968, protože se jedná o nejzávažnější dokument "Pražského jara", a protože je třeba, aby se srovnáním jeho obsahu s Gorbačovskou politikou "perestrojky" a "glasnosti", k níž se teď rozpátlé i vedení KSČ hlásí, odhalilo, že "normalizační" devastaci politických a kulturních poměrů bylo po roce 1968 v československu zmařeno dvacet let možného vývoje zcela jiným a dnes jako "revoluční nevyhnutelnost" uvažovaným směrem.

Z dvacetičtyřstránkového dokumentu uvádíme pouze některé podstatné základní teze:

Úvod

... Ústřední výbor, opíraje se o zkušenosti socialistických zemí a mezinárodního dělnického hnutí, vychází důsledně při tvorbě programového prohlášení z československých podmínek. Navrhuje řešit vážné a neodkladné problémy současného života podle svého nejlepšího vědomí a svědomí; myšlenky a plány, které nás při tom vedou, nespádají lacině do klína. Vyplyvají z tvrdých a mnoze drazo zaplacených zkušeností minulých let. Každý z nás – ten dříve, onen později – se k nim musí propracovávat a proboujovat na základě dlouholetých zkušeností. Nyní nastala doba, kdy komunisté nastoupili k obratu v celém životě strany, v cestách výstavby nové společnosti.

Jsemě přesvědčení, že síla našeho hnutí – dnes snad víc než kdykoliv dříve – spočívá jen a jen v tom, že každý komunista a každý občan naší socialistické vlasti chápe, oč jde v těchto pohnutých, nesnadných chvílích, že rozumí tomu, kde je jeho místo, kam napřít síly, kde leží úskalí a kudy vede cesta vpřed.

Jde o překonání příčin hluboké společenské krize

Už po XX. sjezdu KSČ... mnoho komunistů celé pracovní kolektivy se snažili otevřít cestu pokrokovému rozvoji ekonomiky, životní úrovně, vědy a kultury. .. Setkávali se však s nepochopením, zábrany a v některých případech i s přímým potlačováním. Dogmatické přístupy bránily plnému a dostatečnému rychlému přehodnocení představ o povaze socialistické výstavby. Přijatá opatření nepřinesla proto očekávané výsledky... a nakonec musela vyústit ve stagnaci a v některých případech i ve snižování životní úrovně lidí... Hlubší příčinou toho byly deformace politického systému... vytvářel se mechanismus, který vyvolával bezmocnost, roztržku mezi teorií a praxí... a na počátku šedesátých let došlo k vážnému hospodářskému otřesu. Vznikaly pochopitelně obavy o socialismus, o jeho humanistické poslání a lidskou tvář. Některí lidé propadali demoralizaci, jiní ztráceli perspektivu. Hlavní články tohoto kruhu vůle v pozůstatcích či recidivách byrokratických, sektářských přístupů přímo ve straně... Docházelo k nesprávnému srůstání stranického a státního řízení, k monopólnímu mocenskému postavení některých složek... k přílišné koncentraci rozhodování, že vzniklo mimořádné postavení jednotlivců, především A. Novotného... Zdržovala se náprava v ekonomice i politice.

Rozvíjet demokracii a odstraňovat rovnostářství

... aby byla vypracována a uplatněna nová politická soustava našeho života, nový model socialistické demokracie... Strana bude usilovat o spojení demokratických zásad společenského řízení s odborným a vědeckým řízením a rozhodováním. K tomu, aby bylo možno odpovědně posoudit, co je zájmem celé společnosti, musíme mít vždy k posouzení více alternativních, odborně zdůvodněných návrhů na řešení všech sporných otázek a zajistit daleko rozsáhlejší a otevřenější informovanost občanstva... Usilujeme dnes o odstranění rovnostářství... odmátna lidí závisela na společenském významu a efektivnosti jejich práce... Nebudou-li na vedoucích místech odborně zdatní, vzdělaní socialistické kádry, nebude socialismus s to obstát v konfrontaci s kapitalismem... Socialistická společnost si váží těch, kdo vykazují mimořádné výsledky... váží se talentovaných lidí a vytváří podmínky pro jejich uplatnění.

Vedoucí úloha strany – záruka pokrokového socialistického vývoje

V současné době zvlášť záleží na tom, aby strana prováděla takovou politiku, aby si plně zasloužila vedoucí úlohu v naší společnosti... Svou autoritu si nemůže vynutit, ale musí ji neustále získávat svými činy. Svoulini nemůže nutit k prosazování nařizováním, ale prací svých členů, pravdivostí svých ideálů... Je třeba odstranit praxi diskriminace a vytváření "kádrového strupu" pro ty, kdo nejsou členy strany... Volené orgány musí především ručit za to, že se uplatní všechna práva členů, že rozhodování bude kolektivní a moc se nesoustředí v jedné ruce.

Předpokladem odpovědného rozhodování kolektivních orgánů může být jediné věcné diskuse a výměna názorů. Sřetávání názorů je nutným projevem mnohostranně odpovědného úsilí o hledání nejlepšího řešení, o prosazování nového proti zastaralému. Každý člen strany a stranických orgánů má nejen právo, ale i povinnost podle svého nejlepšího svědomí vystupovat s iniciativou, kritikou, s odlišnými názory na projednávané otázky, oponovat kterémukoliv funkcionáři... Je nepřipustné omezovat komunisty v těchto právech, vytvářet kolem těch, kdo vystoupili s odlišnými názory, atmosféru nedůvěry a podezřívavosti, používat proti menšině represálie pod jakoukoliv záminkou... že nebude hlubšího rozvoje demokracie v naší společnosti, jestliže se důsledně neuplatní demokratické zásady ve vnitřním životě a práci samotné strany... kádrové obsazení funkcí musí být zajištěno demokratickými pravidly jednání a tajnými volbami.... Zajišťovat účelnou, pravidelnou obměnu vedoucích funkcionářů, záruky informovanosti čelního vedení a vztahy stranických orgánů k členům strany vůbec.

V přípravách XIV. sjezdu strana zabezpečí, aby stanovy strany odpovídaly současnému stupni jejího ~~rozvoje~~ vývoje.

ZA ROZVOJ SOCIALISTICKÉ DEMOKRACIE, ZA NOVÝ SYSTÉM POLITICKÉHO ŘÍZENÍ SPOLEČNOSTI

... Jde o to, přetvořit celý politický systém tak, aby umožňoval dynamický rozvoj socialistických společenských vztahů, slučoval širokou demokracii s vědeckým, odborně kvalifikovaným řízením. Základní vazby politického systému musí při tom poskytovat pevné záruky proti návratu ke starým metodám, subjektivismu a mocenské libovůli.

Na tvorbu státní politiky se podílí celá Národní fronta, politické strany, které ji tvoří, i společenské organizace. Politické strany jsou sobě navzájem partnery.. /tato věta Sovětům nejvíce vadila v celém akčním programu - pozn.red./ Národní fronta včetně i všechny její složky musí dostat jak samostatná práva, tak svou vlastní odpovědnost za řízení našeho státu a společnosti.

... Zároveň ještě letos je zapotřebí zajistit uplatnění ústavních shromažďovacích a sdružovacích svobod tak, aby byla zákonem zaručena možnost vzniku dobrovolných organizací, spolků apod.... svobodu projevu i vůbec všechna politická a osobní práva občanů. Socialismus musí přinést pro plné uplatnění osobnosti více, než dává kterákoliv buržoazní demokracie.... Musí být soustavně využíván průzkum veřejného mínění při přípravě závažných rozhodnutí a hlavní výsledky výzkumu mají být zveřejňovány.

.... buržoazní ideologii lze čelit jen otevřeným ideovým bojem před tvář všeho lidu. Právními normami je třeba zaručit svobodu projevu i menšinových zájmů a názorů.. Právne přesně zaručit svobodu pohybu, zejména výjezd našich občanů do zahraničí... jde hlavně o to, aby občan měl právní nárok i na dlouhodobější nebo trvalý pobyt v cizině a aby lidé nebyli bezdůvodně stavěni do postavení emigrantů...

....důsledněji chránit osobní práva i vlastnictví občanů, zejména vyloučit ustanovení, která prakticky znevýhodňují občany proti státní a jiným institucím. ...

Vážnou skutečností je i to, že doposud nebyla do všech občanských i politických důsledků provedena vždy ani rehabilitace lidí - komunistů i nekomunistů - kteří byli obětí nezákonností v minulých letech.

... Široké demokratické pojetí politických a osobních práv občanů, jejich právní a politické záruky považuje strana za nezbytný předpoklad nutného upevnování společenské kázně a řádu, stabilizace socialistických společenských vztahů....

.... Zároveň právě hlubší demokracií a mírou občanských svobody musí socialismus prokázat, že překonává omezenou demokracii buržoazní, a může se tak stát přítažlivým příkladem pro pokrokové hnutí i v průmyslově vyspělých zemích s demokratickými tradicemi.

VOLENÝM ORGÁNŮM DÁVÁJÍ MOC VOLIČI

... Je proto třeba vypracovat takový volební systém, který bude v souladu se známi v našem politickém životě. Volebním zákonem je nutno přesně a jasně upravit demokratické zásady přípravy voleb, navrhování kandidátů i způsob jejich volby. Úprava volebního systému musí zejména vycházet z nového politického postavení Národní fronty i samotných volených státních orgánů.

... Národní shromáždění chápe strana jako socialistický parlament se všemi funkcemi, které parlament v demokratické republice musí mít. Ještě do nového volebního období komunisté-poslanci musí zajistit, aby NS vypracovalo řadu konkrétních opatření, jež reálně naplní ústavní postavení NS jako nejvyššího orgánu státní moci v ČSSR. Formalismus v jednání, snahu o přesvědčivou jednodušnost, vylučující nutné rozdíly v názorech a postojích poslanců - to vše je nutno překonat... Výsledkem musí být NS, které skutečně rozhoduje o zákonech i důležitých politických otázkách a nejenom schvaluje předložené návrhy. Strana podporuje posílení kontrolní funkce NS v celém našem veřejném životě a konkrétně ve vztahu k vládě; z tohoto hlediska je potřebné podřídit orgán kontroly plně NS, vytvářet ho jako jeho orgán. Spolu s úžším sepeřím NS s veřejným míněním občanů může to všechno v krátké době zvýšit úlohu i prestiž NS v naší společnosti.

BEZ PODNIKÁNÍ SE SOCIALISMUS NEBOJDE

....Program demokratizace hospodářství zahrnuje zejména uskutečnění samostatnosti podniků a podnikových seskupení a jejich relativní nezávislost na orgánech státu, plně a reálně uplatnění práva spotřebitele určovat svou životní potřebu a svůj životní styl, právo svobodné volby pracovní činnosti, právo a reálnou možnost různých skupin pracovních formulovat a obhajovat své ekonomické zájmy při vytváření hospodářské politiky....

....Vzniká potřeba demokratických orgánů v podnicích, jež by měly vymezenou pravomoc vůči vedení podniku. Tato orgány by za celkové výsledky své práce byli odpovědní ředitelé a vedoucí pracovníci podniků, kteří by byli také těmito orgány ustavováni do svých funkcí.

....je nutno přezkoumat i dosavadní roli odborů. I socialistická ekonomika vytváří postavení pracujících, v němž existuje potřeba organizovaně hájit své lidské, sociální a jiné zájmy...

....otevírat možnosti pro družstevní podnikání...

....vážným existujícím nedostatkem v ekonomickém životě je nízká úroveň a nedostatek služeb všeho druhu, což snižuje životní úroveň a vyvolává oprávněnou nespokojenost občanů...

....Své oprávnění ve sféře služeb má i drobné osobní podnikání. V tomto směru je nutné rozpracovat zákonná ustanovení o drobném podnikání...

ROZVOJ VĚDY, VZDĚLANOSTI A KULTURY

....Vědecké diskuse, vědecká díla, časopisy apod. nemohou podléhat žádné cenzuře. Zásadní změny nás očekávají na úseku společenských věd, na něž nyní dolehne plná váha odpovědnosti za přípravu poznatků potřebných k tomu, aby se socialistická společnost mohla pohybovat po nových a neznámých cestách.

Vědecké sebepoznání společnosti předpokládá, že bude plně obnovena svobodná diskuse, střetávání rozdílných názorů, s nimiž je nutno počítat jako s trvalou skutečností našeho teoretického života.... Všechny zvláštní předpisy a nomenklatury, které dosud svazují život společenských věd, bude účelné zrušit... Urychleně připravíme vytvoření závazného systému vědecké expertizy a opozitury důležitých návrhů, který přispěje ke kvalifikovanému rozhodování na všech stupních řízení.

Umělecká tvorba nesmí být podrobována cenzuře... Je nutné překonat zúžené pojetí společenenské a lidské funkce kultury a umění, přecenování jejich ideologické a politické úlohy a nedocenování jejich základních, obecně kulturních a estetických úkolů v přeměně člověka a jeho světa. Strana bude střežit a zabezpečovat jak svobodu umělecké tvorby, tak právo na zpřístupnění uměleckých děl. Potřebnou autonomii kultury a umění musí vyjadřovat také samosprávné rozhodování kulturních pracovníků.

Jsme zastánci jak internacionality, tak národní specifity kultury. Předpokladem fungující ekonomiky kultury je zvyšovat hospodářskou samostatnost a odpovědnost kulturních zařízení, podniků a kolektivů. Samostatné hospodaření je povede k racionálnějšímu využívání prostředků a možností, ke zvýšení podnikavosti.

Soudružky a soudruzi!

Předkládáme vám s veškerou otevřeností hlavní myšlenky, které nás vedly a jimiž se chceme řídit v současné době. Každý pochopí, že návrhy, které jsou obsaženy v tomto akčním programu jsou dalekosáhlé a jejich realizace hluboce ovlivní život naší země...

....Chceme přistoupit k budování nového, hluboce demokratického a československého podmíněného oсповídaјícího modelu socialistické společnosti... Nemůžeme sténávat život do šablon ani jeloše myšlených... Nyní také nám připadá úkol razit si cestu neznámými podmínkami, experimentovat, dávat socialistickému vývoji novou podobu, opírající se o tvůrčí marxistické myšlení i poznatky mezinárodního dělnického hnutí, spoléhající na pravdivé porozumění podmínkám socialistického vývoje Československa jakožto země, která před tvář mezinárodního komunistického hnutí nese odpovědnost za zhodnocení a využití relativně vyspělé materiální základny, nevyšší úrovně vzdálanosti a kulturnosti lidu i nepopíratelných demokratických tradic ve prospěch socialismu a komunismu. Nikdo by nám nemohl odpustit, kdybychom tuto šanci promarnili, kdybychom se svých možností vzdali....

Spínání tohoto programu však může otevřít cestu k řešení dalších, složitějších a významnějších otázek organizace a dynamického vývoje naší socialistické společnosti ve směrech, které nyní mohly být jen ryzačeny; v příštích letech chceme přistoupit k práci na dlouhodobém programu, který by ztvárnil a propracoval koncepci všestranného rozvoje..

Nezakrýváme, že nás v příštích měsících a letech čekají nesnadné chvíle a mimořádně náročná a odpovědná práce... Bude třeba důvěry, vzájemného porozumění a svorné práce všech, kdo opravdu chtějí věnovat své síly velkému lidskému experimentu. Ale především bude třeba činnosti a iniciativy každého komunisty a každého pracujícího. Chceme pro ni odpovědně, důsledně a bez výhrad otevřít prostor, odstranit všechny bariéry, které ji stály v cestě, učinit do pohybu tvořivou sílu našeho člověka, všechny fyzické i morální schopnosti společnosti. Chceme vytvořit podmínky, aby každý čestný občan, kterému leží na srdci věc socialismu, věc našich národů, pocítil, že je vlastním strujcem osudů této země, své vlasti, že je potřebný, že se s ním počítá. Necht se proto akční program stát programem obrody socialistického úsilí v naší zemi.

Není síly, která by mohla vzdorovat lidu, který ví, co chce, a dovede jít za svým cílem.

Red.:

Jaký je rozdíl mezi "perestrojkou" a "Pražským jarem"? Dvacet let... /musí odpovědět každý poctivý a čestný svědek doby/.

Tatjana Zaslavská/akademička/, ředitelka Vsesvazového ústředí pro výzkum veřejného mínění, jedna z přednějších exponentů přestavby v dubnu t.r. pro Světa v obrazech říká: "V časovém ohledu Bohl přestavba za příznivých podmínek začít před 30 či 20 až 15 lety. Dříve či později však musela začít, protože je objektivně nutná. Cena, kterou jsme za zdržení zaplatili, a spolu s námi i světový socialismus, je vysoká".

Nezbývá k tomu než dodat, že cena je a bude daleko vyšší. Neboť je jen otázkou brzkého času, kdy i my budeme chtít vědět kdo nám ^{zabíjí} historicky nadozřelou škodu násilným potlačením Akčního programu KSČ a neopakovatelného vzápjetí národa /jak už dnes bezpečně víme/ k jeho uskutečnění, které bylo i historicky prvním velkým experimentem socialismu k demokracii pro západní komunisty.

Historická právní odpovědnost ze sovětského politbura nikdo v komunistickém hnutí nesejme, s tím se bude muset vyrovnat ve vlastním zájmu raději dříve než později a bez velkého otálení a vyčkávání na Prahu.

"DUBČEK A JHO OSTATNÍ ODSTAVENÍ SOUDRUŽI MAJÍ PRÁVO NA REHABILITACI", řekl sovětskému vedení v Kremli George Nappolitano, tajemník italské komunistické strany, dne 2.1. 1988. Proto 4.1. zveřejníme rozsáhlé interview s A. Dubčkem u příležitosti 20. výročí od zvolení do funkce ved. tajemníka strany."

Dále uvádíme, že několi dní po zveřejnění v deníku LUNITA tentýž Nappolitano píše: "Československo je nejuzavřenější zemí východní Evropy". Sovětské tiskové agentury oznámily koncem března, že Gorbačov se má sejít s ved. tajemníkem italské KS P. Nattem v nejbližší době.

Z listu LUNITA uvádíme doslovný překlad nejdůležitějších odpovědí A. Dubčka na otázky redaktorů listu, které Dubček napsal v říjnu 1987 a odevzdal v Praze zástupci šéfredaktora v listopadu 1987.

Z interview :

.., "Když přijel tohoto roku na jaře Gorbačov na oficiální návštěvu Československa, napsal jste, jak uvádějí západní prameny, generálnímu tajemníkovi ÚV KSSS dopis. Co byste chtěl všeobecně na toto téma říci?"

A.D.: Už jsme se pokusil vyjádřit svůj kladný postoj k dnešní politice ÚV KSSS, tak výrazně představované osobností M.S. Gorbačova. Z toho i z mých celkových postojů, když se snažím jednat realisticky věcně, vyplývá i můj pohled na jeho příjezd do ČSSR. Přiznám se, že nerad mluvím o své korespondenci určené komukoliv, podobně jako většinou nezávazně publikovat své stanoviska, pokud na ně nedostanu přísnou odpověď. Moje podněty se snaží pomoci pozitivnímu překonání tragických událostí způsobených vojenským zásahem 21.3.1968 a jeho následných důsledků v politice i v životě u nás.

Napsal jsem rozsáhlejší dopis adresovaný předsednictvu a plénu ÚV KSČ. Proti mně i proti oficiální politice ÚV KSČ v r.1968 se řeklo a napsalo mnoho nepravd a vykontruovaných závěrů, demagogických prohlášení, nepravdivých a neobjektivních informací, tlumčených i spojeneckým zemím. Proto jsem poslal tento dopis i některým vedením socialistických zemí. Přes všechno to tu zůstala bílá a otevřená místa o této minulosti, která se už tehdy nepovažovala za naši vnitřní záležitost, ale internacionalizovala se. To, co se stalo a co potom přišlo, už tedy nebylo ani není věcí pouze naší strany, i když klíč k ní je především v rukou KSČ a našich národů.

Už r.1974 jsem napsal svůj názor na vývoj našeho obrodného procesu, na jeho zastavení i na důsledky z toho vyplývající. Výsledkem byla nadmíru zostřená bezpečnostní opatrření vůči celé rodině a zřejmá celostátní kampan. /Bez oznámení co jsem vlastně napsal/. V nynější nové situaci jsem opět nemohl navýjádřit ÚV KSČ své názory. Připomenout někdejší stejná hodnocení a stanoviska vyjádřená i těmi, kteří mají dnes rozhodující slovo v řízení strany a státu. Dát návrh, jak pozitivně překonat zátěž, která se tak citlivě týká našich národních dějin. Musel jsem poukázat na účelový obrat, který se zásahem zvenčí udál po r.1969 vůči obrodné politice strany a vlády, tak přesvědčivě vyjádřené v Akčním programu, v usneseních strany i ve vládních dokumentech a auž promítnutých do schválených i připravených zákonných norem v r.1968.

Okrajové - ikdyž straně a reformnímu hnutí, a tím i socialismu škodlivé - jevy se účelově povýšily na rozhodující či určující fakta vývoje. Tím se ignorovala pevná pozice strany a státu v širokém masách lidu, budované na revolučním socialistickém programu. Tento program s nebyvalou iniciativou, spontánně a s nadšením přijala celá strana, naše národy i národnosti, všechny náš lid. Program doslova strhával mládou generaci do revolučního proudu naší socialistické výstavby. Ten, kdo to nepoznal, neviděl, nezažil a neprocítil, si sotva dovede představit tu morální a ideovou sílu, která se už začala proměňovat v sílu materiální. Tuto sílu musí strana nového typu neustále žít, obnovovat přitažlivostí, přesvědčivostí svého programu. Právě tento přístup KSČ, jeho ÚV se lišil a ovlivnil náš vývoj, který se nadá ztotožňovat s vývojem v porovnání s těmi stranami a vedeními státu, které v té době nehledaly cestu obrody, pozvednutí důvěry mas ve stranu a v socialismus. Proto vůbec nemohu souhlasit, když se náš vývoj v roce 1967-68 ztotožňuje s vývojem v PSDS a společnosti v Polsku. Náš lid, dělnická třída, rolnictvo, inteligence podporovaly i hájily svou stranu, vstupovaly do jejích řad bez jakékoliv výzvy. To dnes mnozí nevidí nebo nechťají vidět. V tom čase PSDS volila jiné cesty, jiné způsoby, za které vedoucí činitelé dostávali pochvalu, že všechno drží "na uzdě".

Nám udílovali rady a poučení a doma, v ÚH, šla jejich politika dál cestou sektářství, dogmatismu, neochoty vidět narůstající rozpory, až to vyústilo ve ztrátu důvěry v násach pracujícího lidu, zejména dělnické třídy a inteligence, až do tragických událostí, do střelby do dělníků. Právě proto, aby se možnost podobného vývoje v ČSSR vyloučila, nastoupil ÚV KSČ cestu socialistické revoluční obrody, chcete-li čs. přestavby - "perestrojky". Navidět tento fakt znamená osvědčit cestu vpřed i nynější inspirující cestu sovětských komunistů.

Nepřekonanou tragédií r. 1968 a následujících let, trvale postihujících především komunisty, ale i mnohé občany - estraniky, živí skutečnost, že se to vztahuje společně k současníkům - živým svědkům tehdejšího dění. Minulost poznačená 21. srpem 1968 a z něho vyplývající značná politika by se měla překonat otevřeným pohledem na současné problémy a jejich řešení.

Pročpak v období "otevřené kontrarevoluce" všechen československý lid začne z vlastní iniciativy, bez výzev vlády, nosit do banky zlaté náramky, hodinky, prsten, brože a jiné další rodinné přednáty, pomátky i značné peněžní obnosy na podporu a povznesení socialismu? Bankovní činitelé museli založit nové konto na Ford republiky. Mládež si chtěla vzít za svou výstavbu vysokohorské železnice ve Vysokých Tatrách, podobně jako naše generace před tím bral mládeže. Copak všechen československý lid v továrnách, závodech, družstvech, úřadech, různých institucích pracuje proto s takovým elánem, nadšením, na jaké si současníci předtím ani potom nepamatují, že šlo o "kontrarevoluční situaci hrozící převratem ke kapitalismu"? Zás tak naivní by náš lid snad nebyl. Skutečně nebyl a dodatečně "předpisy" dají tato fakta najevo. I když obrodný proces netrval ani celého tři čtvrtě roku, celoroční hospodářské výsledky začaly převyšovat minulé přírůstky i průměr ročního tempa růstu národního důchodu ČSSR po léta 1969-1986. Tak se projevují masy lidí v době samého chaosu, rozvratu celé společnosti? Kdo tomu uvěří?

Dominávám se, že mohu s jistotou říci, že nebylo ani vnější síly, která by byla schopna zvrátit náš socialistický vývoj. Ba dodám, že nebylo už ani vnitřních sil na zvrát ze sektářských, dogmatických pozic... Lid a masové rozměry obrodného hnutí byly toho pevnou záštitou.

Zdůrazňuji, že na této skutečnosti nemohou v hodnocení nic změnit ty tehdy existující, vývoji odporující tendence, které se dodnes s takovou zálibou dramatizují /jako některé publicistické a jiné extrémní nepodstatných sociálně politických sloček společnosti/, z kterých se chce vyvozovat tvrzení o přímých smáhách a o akutním nebezpečí odtrhnouti ČSSR od socialistických zemí, od návratu společenského pořádku ke kapitalismu, až k tvrzením, že zde už "byl zformovaný blok pravice a revizionistických sil, který našel všestrannou politickou, správní a materiální podporu imperialistických sil. Byl to pokus nejen o zmaření výsledků druhé světové války v Evropě".

Chci říci jen na okraj, že velkou část extrémních projevů v té době vyvolala reakce na praktiky z deformací, ke kterým došlo v předešlých letech.

Když domyslíte moje osobní "hodnocení" po vyloučení z KSČ, podle něhož jsem "vedoucí představitel pravidlově oportunistického, revizionistického směru ve vedení KSČ", pak se jistě zeptáte, jak jsem se vlastně do výše uvedeného "zformovaného bloku" dostal. Skutečně nevim. Nejspíš proto, že jsem věřil v sílu pracujících mas a viděl jinou cestu vývoje, ale zejména, že jsem po tom všem na této cestě setrval. Stále jsem v čele strany, věděl jsem, stejně jako moji spolupracovníci i tehdejší ÚV KSČ, že směr nové politiky je správný a lidem přijatý.

Nové úkoly, jejich otevřené, veřejné zvažování a potom uskutečňování by mohlo být v současnosti tou nejschůdnější cestou, jak překonat rozdělení ve státě, společnosti, ve straně, které doposud tak citelně postihuje náš společný stát Čechů a Slováků. Když poukazují na zodpovědnost vládnoucích míst, musím zdůraznit, že rozhodující slovo budou mít občané naší země. Měli by mít možnost uplatnit své názory, aktivně a neformálně se zapojit do diskusí, které už začaly probíhat. Ne však jen proto, aby byl slyšen také jejich hlas, ale aby se už začalo něco podstatného v naší praxi, politice, hospodářství a kultuře principiálně měnit. Nemohu nevyjádřit v této souvislosti svůj protest, nesouhlas, když mě soustavně, bez možnosti vlastní obrany klasifikují jako prosocialistického a protisovětského představitele. Čemu pozitivnímu to prospívá? Kdyby to byl omyl, chyba, je to však záměrně účelová konstrukce podle "scénáře" platného době. Byl jsem a zůstávám nadále součástí pohybu našeho občanského společen-

v Československu. Roky 1967-68 byly pro mne novou cestou tvorby i realizace nového socialistického politicko-spoločenského programu. Jinak jsme v té době neviděli cestu socialistického programu. Svědomí a i odlišné /od tehdy platného/ vidění mi bylo zábranou v přijetí politické linie opouštějící platformu Akčního programu.

Na podporu svých tehdejších a nyníjších stanovisek ocitují pasáž z "Prohlášení" skupiny, která pozvala spojenecká vojska do ČSSR, k československému lidu. Toto prohlášení publikovali v páti našich spojeneckých zemích 22.8.1968 - dodnes však nebylo zveřejněno v Československu.

Vzpomínané prohlášení vyzývá náš lid k podpoře přivolaných spojeneckých vojsk a současně se tu zapřísahá, že zvoucím jde "o znemožnění těch sil, které ohrožují nastoupnou cestu v polednové politice, ohrožují platformu našeho socialistického vzestupu, programu, který dostal nebyvalou podporu našeho lidu. Tato jednota, podpora, potvrdila spravedlnost, sílu a přitažlivost naší nové cesty". /Pravda, orgán KSSS ze dne 22.8.1968/.

Kdy se tedy lidé, světové veřejnosti říkala pravda? Ani tehdy, ani dnes. Řekněte, chtěli byste, abych vypočítával, co postihlo těch 463 tisíc čs. komunistů zbavených členství a sociálního postavení, z nichž více než polovinu tvořili členové s členstvím nad 20 let v KSČ? Jako ztráty to přineslo naší společnosti? Kromě komunistů byli postiženi i další občané, jejich rodiny děti. Chcete, abych dále dokumentoval, jak se hodnotila a hodnotí dnes naše politika? Asi ne. Vždyť je vám to známo...

Otázka: Přemýšlel jste v těch dlouhých letech, že byste jednoho dne mohl pokračovat v práci tak brutálně přerušené v srpnu 1968? Co vám dávalo a dává dnes důvěru a naději?

Odpověď: Snažím se být především užitečný tím, že apeluji a snažím se nabádat soudruhy v ústředním výboru KSČ k takovým krokům, které by podle mého názoru a přesvědčení mohly přispět k překonání oné zátěže z minulosti v zájmu upewnění KSČ a internacionální povinnosti napomoci spojencům i jiným komunistickým stranám zbavit se břemene, které všechny zatěžuje. S novým programem československé přestavby vstoupit do další etapy povznesení socialismu v naší vlasti, to je hlavní záměr dopisu z února t.r. adresovaného předsednictvu i plénu ÚV KSČ. V čem a jak bych mohl být nápomocen v této věci, to mohou posoudit jiní.

Moje neskryvané ambice jsou v tom, aby mi byla vrácena politická čest, stejně i mým, se mnou stejně postiženým soudruhům. Přísloví praví, že naděje umírá poslední. Pokud ji kdokoliv ztratí, ztratí i smysl pro svoji perspektivu.. Důvěru a naději mi dává především přesvědčení a víra ve správnost, opodstatněnost našeho revolučního postupu, vyjádřeného před 20 lety v Akčním programu... Naději i důvěru mi poskytl i další vývoj ověřený praxí, která mě jen dále utvrdila v mém přesvědčení. Idea obrodné politiky ve straně i v našem lidu žije: ndala se natrvalo potlačit, umrtvit. Navrác jakoby byla nepostižitelná, ale žije, přetrvává hluboko ve vědomí lidu. Je třeba jí dát současnou i zřetku adekvátní podoby, tvar...

Zamýšlím se proto, jednak nad vývojem naší teorie, socialistických idejí, jednak nad vývojem budoucí praxe socialistické i kapitalistické společnosti.. Proto na otázku zda socialismus má budoucnost, odpovídám jednoznačně pozitivně. Ano, má, ale bude takový, jaký ho známe dnes? Nikoli. Jaký tedy bude? Podobně jako budou socialistické ideje? Budou teoreticky propracované, vyargumentované, aby mohly být materiální silou praxe? Jistěže budou. Budou jen takové s jakými se setkáváme dnes? Ne, zcela určitě ne! Co však přinese jejich tvořivý rozvoj? Budoucnost naplní tyto otázky svou konkrétní odpovědí. Co dnes zcela určitě víme, je, že socialistickou praxí a její teorií nesmíme sesnárovat do "svěrací kazajky"...

Ve svých odpovědích jsme se snažili zprostředkovat vám svůj pohled na současné problémy. Především vidím, že naše mnohostranná, mnohotvárná čs.současnost je viděna zúžená a zkrácená. Proč je tomu tak? Příčina spočívá především v omezení demokratického života v zemi. Všichni, kteří zvláště pocítují potřebu vyjádřit se k našim problémům nemohou tak učinit veřejně podle svého přesvědčení nebo v konfrontaci s jinými stanovisky, včetně stanovisk oficiálních. A přece ve skutečnosti legitimní může být jen to, co je v souladu s vůlí rozhodující většiny. Nelegitimita se sice může různými administrativně příkazovacími a mocenskými metodami prosazovat, ale jde o to, zda a jak může natrvalo ovlivnit, poznačit život společnosti bez toho, že by se ta proti tomu nevzpírala a nevzpírela. Je to možné jen dočasně. Proto na všech úsecích našeho života je třeba utvořit a zavést demokratická pravidla, platící pro všechny.

Ano, demokracie je diskuse, ale i práce, činnost.

Osobně mě těší, že se většina vyloučených členů hlásí ke svému politickému přesvědčení, nesporně obohacenému o novou zkušenost a chudší o různé iluze. Znamená to přihlášení se k oficiální politice KSČ z roku 1968, tehdy nejlepňší vyjádření v Akčním programu a v usneseních KSČ, a to nejen slovy, ale hlavně zásadními postoji při posuzování současných problémů čs. společnosti. Ne vždy se to dá prokázat, není to ani vždy lehké, ale pokud si chceme zachovat svou tvář, jinak se postupovat nedá.

Ještě několik slov o těch příslušnících našich národů, kteří z nejrůznějších důvodů nebo z vlastních motivů odešli v posledních letech z Československa. Jejich řady nadále rostou, lidé z domova utíkají, nejednou s nasazením života. V r. 1968 až do srpna tato emigrace byla nemislitelná. I když bych sám nebyl schopen dobrovolně opustit svou vlast, nemohu tyto své krajany zatracovat. Naopak, přál bych si, aby mohli bez diskriminace nalézt cestu zpět do vlasti... Pro všechny však, ať by se vrátili nebo ne, by měla platit mož ost prokázat svá činy, že neztratili své lidské pouto k rodnému kraji, vlasti a měli by o její dobré jádro ve světě dbát.

Na závěr svého "rozhovoru na dálku" bych se ještě chtěl dotknout možnosti uplatňování a naplňování občanských nebo vůbec lidských práv všemi těmi, kteří nasledují jen svoje úzce sobecké zájmy, ale spatřují je spíše v rámci kolektivu ostatních lidí a akce tento kolektiv se snaží realizovat i svoje cíle. Samozřejmě že my, co se nadále hlásíme ke komunistům, dobře si uvědomujeme Marxova slova, že svoboda jednotlivce je zárukou svobody všech.

Raději se dostávám k druhé poznámce, že se musíme vyjádřit k celé řadě konkrétních návrhů, vznikajících a zrajících v čs. prostředí a ve světě, nezávisle na tom, z jaké strany k nám přicházejí. Myslím, že všichni cítíme, co je podstatné. Z dájin r. 1963 v ČSSR, jak jsem se je snažil ukázat, vyplývá, že by současná náprava deformací byla významným přínosem pro budování "evropského domu", neboť v jeho základech by měl být příspěvek od každého národa nebo státu a skutečné rovnoprávné spolupráce. Potom jsou však jakékoliv násilné akce, ať se staly v minulosti nebo k nim dochází dnes, v ní křm rozporu s jeho stavbou, stejně jakosnahy ponechat si jakékoliv výhody.....

Jak je známo, nejsem příslušníkem nebo stoupencem kterékoliv enoficiální nebo paralelní iniciativy v Československu. Sleduji oficiální tisk s jeho neustále se opakujícími tématy při častém vyhýbání se skutečným problémům, i když v poslední době narostl jejich kritický ton. K informovanosti přispívají i materiály nejrozičnějšího druhu z neoficiálních struktur... Především jde o to, aby se všechna témata mohla a otevřeně prodiskutovat. Z mých odpovědí na vaše otázky je patrné, co se pozitivního mohlo projevit, vykristalizovat z různých iniciativ roku 1968: co bylo životaschopné, bylo by se ujalo a jiné zaniklo. Dnešní neoficiální paralelní struktury existují z toho důvodu, že nemohou působit, vyjadřovat se veřejně. Avšak i tak je jejich hlas slyšet. Pak vzniká otázka, proč je pohled oficiálních struktur na různé jevy z r. 1968 tak jednostranný. Vždyť podle mého názoru v životě mohou existovat i takové snahy, které jednoduše jsou tu samy, nedají se zařadit, např. lidská iniciativa, obátavost, pomoc okolí, bližním, a jsou nesporně velmi prospěšné společnosti. Dobrý čin je někdy víc než přesila slovy.

Jsem pro to, aby návrh na uspořádání konference o lidských právech v Moskvě byl plně podpořen. Nebojím se přitom vyslovit svoje přesvědčení, že právě v Moskvě může vzniknout a rozvinout se do všestrannosti myšlenka o co největší reprezentativnosti shromáždění, na němž dostanou slovo i oficiální, i neoficiální představitelé, pokud mají k tak závažné problematice co podstatného povědět.....

Chci i tu zdůraznit, jak jsme v roce 1968 usilovali o takovou politiku, jejíž heslem bylo vystupovat "proti" něčemu, ale "pro" něco", pro to, co by bylo v největším souladu s tužbami našeho lidu. To zdůrazňuje pozitivní směr naší politiky, kterým jsme chtěli jít, ať už šlo o jednotlivce, komunisty, ostatní demokraty, popř. o celou naši společnost. Naš Akční program směřoval právě k tomu. Prohlásili jsme ho za otevřený dalšímu vývoji. Nesmírná podpora, kterou v celé zemi získal, je sama o sobě výřečným svědectvím. Chastali jsme se vše znovu podrobně posoudit na sjezdu KSČ v září 1968, včetně kladeb i nežádoucích jevů. Sjezd i v dalších dnech následující praxe by nám napovídaly co a jak dále. Žel, naši straně, zvoleným delegátům sjezdu, ÚV KSČ

byl vymezen kratší časový úsek, kratší než příchod novorozence na svět z lůna matky.

Lidé, jak je známo /já tu nejsem výjimkou/, rádi především vzpomínají na ty úseky života, historie své země, kdy se dělo něco užitečného, skutečně tvořivého. Tento kladný obsah i realizační postup našeho programu r.1968 nemůže nikdo smazat. Nedá se zapomenout, naopak v dějinách má vlasti a Evropy bude žít dál. Současně se budou zvažovat nové podněty korekcí v jeho půdě, v jeho realizační atmosféře.

Bratislava, říjen 1967

* * * * *

Red.:

Uvádíme některé další podstatné myšlenky A.Dubčeka z r.1968 i ze současnosti :

"Rozvoj socialismu je nemyslitelný bez osobního nezadatelného práva jednotlivce vyslovovat se svobodně a neomezeně k nejdůležitějším sociálním a politickým otázkám socialismu". A.D. v březnu 1968 v rozhovoru s [Humanité

* * *

Vím, za jakými ideály stojíte, vím, že nikdy neustoupíte od myšlenky socialismu, humanismu, národní samostatnosti a naší československé suverenity. Věřím, říkám to před tváří vás všech, že ve svém životě nemohu a nechci jednat jinak než pracovat pro uskutečnění ideálů svého lidu...

.. Nezhagne národ, ve kterém se každý dovede řídit jak svým rozumem, tak svým svědomím...

Pochopme, že jen v tom a naší věrnosti socialismu, v naší čestnosti, v našem úsilí a charakteru je záruka cesty vpřed. Z projevu ze dne 27.srpna 1968 po návratu z Moskvy.

* * *

Před současným stranickým a státním vedením chybí dlouhodobá perspektiva. Ekonomické a politické změny k lepšímu nemohou nastat bez pozdvižení morálního a politického ducha národa! v březnu 1968 v rozhovoru pro franc. agenturu AFP

* * *

Jako historicky ojedinělý a blízký vztah lidu k svému "vůdci" uvádíme dopis lidu /z lidové tvorby/ po srpnu 1968/ nazvaný Břehému s.Dubčekovi :

Budeš-li unaven - slož hlavu do našeho klína.
Budeš-li klesat - opři se o rámě svého lidu
Budeš-li žízniť - pij ze studánky naší víry
Budeš-li hladov - posilni se chlebem naší lásky
Budeš-li napaden - branj se naší paží
Budeš-li ohrožen - branj se štíty našich těl
Bude-li tvé břemeno příliš těžké, sděl je s námi,
pomůžeme ti je nést.
Bude-li tvá cesta tmavá a těžká, jdi po ní -
půjdeme s tebou.

Však n í k d y nesejdi z cesty lemované milníky

SVOBODY - CTI a PRAVDY

Po jiné cestě by šel sám.

"Abychom udrželi jednotu našeho lidu, které dnes rozhoduje o všem, musíme důsledně - i když zdoluhavěji - plnit principy polednové politiky. Ústup od této politiky by znamenal rozpad politické jednoty naší společnosti a nováha říci, i tragické střetávání společenských sil..." A. DUBČEK v projevu 14. září 1968

♦ ♦ ♦

Myslím, že první, čím se předpoklady pro normalizaci poměrů u nás projeví, to byly už dny 20. a 21. srpna. Přes takovou skutečnost, jakou byl vstup armád pěti států přes noc na celé území naší republiky, nadošlo nikde k většímu krveprolití. V celé naší republice do našeho dne zahynulo přes 70 našich občanů. /Za osm měsíců revoluce ani jeden - poznámka./ Dovolte vyjádřit hlubokou soustrast těm, jejichž to byli blízcí. Mohu říci, že šlo o tragické náhody a omyly, že tito lidé nepozvedli zbraň proti nikomu. A přes to všechno náš lid, naše armáda, Bezpečnost, Lidová milice, všichni, vy všichni jste zachovali takový klid, takovou rozvahu, že nebylo příčiny k rozpoutání krveprolití v naší zemi. Myslím, že není a nemůže být výmluvnějšího důkazu o tom, že poměry v této zemi, žemi se už vlastně tehdy ukázaly jako poměry země s vysokou úrovní občanské rozvahy, země obývané lidmi, kteří se řídí svými zákony, ctí své zákony. Zdeněk Mlynář v projevu 13. září 1968

♦ ♦ ♦

DUBČEK VÍTÁN PRAŽANY V ROCE 1988

V posledních týdnech směl A. Dubček navštívit dvakrát Prahu, kde setkal s některými svými politickými přáteli. Podle očitých svědků bylo s podivem sledovat jaké popularity se i po dvacetileté přestávce těší. Při nákupu v páří zóně Prahy byl neustále obklopen houfy náhodných chodců, kteří mu chtěli slespon potřást rukou, kladli mu otázky, či jej žádali o autogram. Upozorňoval, při tom, že je stále ještě na černé listině a není možné pro jednotlivce bezpečně mu prokazovat takovou pozornost; lidé na to však nereagovali. Při večerních představeních v divadlech Senafor a na Nové scéně Národního divadla se mu dostalo sponánních ovací publika a přišli jej pozdravit i někteří z herců.

DUBČEKOV rozhovor s L'Unita v zrcadle evropského tisku

Die Zeit uveřejňuje v záhlaví Dubčkov interview s redaktorem L'Unita snímek velvo Gorbačov, pravo Dubček, oba dákují za ovace publika, Gorbačov pozdviženou dlaň. Dubček drží Pražskému jaru oba palce. Vzdáleně se to podobá boxerskému ~~zastavení~~ postoji, který vůdce Pražského jara tolik potřeboval směrem dozadu - ale je to bezelstná radost! Fotografie je samozřejmě montáž: Dubčkov dákování pochází z roku 1968, Gorbačovovo z lonka. Titulek: Rána hněsá. Nadtituly: Před dvaceti lety se komunističtí držitelé moci v Praze pokusili o "socialismus s lidskou tváří" - Vzor pro Gorbačova? Pražské jaro před dvaceti lety ztroskotalo - Menatel pro Gorbačova? Die Zeit poskytl Dubčkově rozhovoru první dvě stránky své dokumentační části. Kromě interview přináší list v rámečku obšírnější citáty ze Zdenka Mlynáře, Oty Šika a Jiřího Pelikána.

Rovněž francouzský Le Monde pokládá interview za prvořadou událost evropské politiky. Podtrhuje v něm pasáže, které zjišťují neochotu pražského vedení prakticky uvažovat o "přestavbě".

♦ ♦ ♦

BILA TO REVOLUCE VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. Václav HAVEL

DOPIS Josefa ŠPAČKA Ústřednímu výboru KSČ

Soudruzi,

...Nemusíme se ani vzájemně přesvědčovat o tom, že nový kurs KSSS vzbudil velkou pozornost našeho lidu v že jeho nový zájem o vývoj v SSSR se mnil ve stále rostoucí sympatie k kursu na přestavbu, že vrostla a roste nespokojenost se stavem naší společnosti a jejím vývojem.

...Naděje vkládané do návštěvy M. Gorbačova, byly ovšem, a to je přirozené a pochopitelné příliš zjednodušené a tak jsou nyní mnozí sklamaní a věří ještě méně v možnosti a důslednost přestavby, v reformu socialismu v CSSR. To je jistě skličující fakt, ale nikoliv nepodstatnější. Opravdu podstatné je, že v naší společnosti nově a stále zesiluje vědomí, že se mnohé, ne-li všechno, musí přehodnotit od základu, že se musí přebudovat řízení hospodářství, demokratizovat veřejný a politický život, radikálně změnit mravní a duchovní klima.

Klademe si spolu s mnoha jinými občany otázku: Proniká toto vědomí i do Ústředního výboru KSČ? ... Nesporně inspirující pro analýzu naší minulosti jsou slova M. Gorbačova na lednovém plénu ÚV KSSS, že ... v přípravě politiky a praktické činnosti převládly konzervativní nálady, setrvačnost, snaha zbavit se všeho, co se navešlo do navykých schémat, neochota řešit aktuální sociálně ekonomické otázky... Teoretické představy o socialismu zůstaly v mnohém na úrovni 30. a 40. let.

Je jasné, že tato slova vrhají nové světlo i na hodnocení vývoje v CSSR. V duchu "Poučení" u nás příliš dlouho platilo, že to, co se odehrálo v druhé polovině šedesátých let byla především, nebo dokonce výlučně jakási "plíživá kontrarevoluce"...

Je Akční program ÚV KSČ z dubna 1968 skutečně závazným dokumentem? Nemáme tvrdit, že Akční program byl dokumentem dokonalým... Jde nám o zásadní politický postoj: o objektivní politické hodnocení programového dokumentu, který shrnul zásady řešení otázek, jež nejsou vyřešeny dodnes, který byl jednomyslně přijat tehdejší ÚV KSČ a který získal širokou podporu čs. občanů.

Jsem přesvědčen, že úkoly dneška vyřešit nelze, neobjednáme-li v této kardinální otázce jasno, zda bylo nebo nebylo opožď z programových tezí Akčního programu vycházet a zda na ně lze nebo nelze navazovat.../ tvrdíme, že takový rozbor vyvrátí teze "Poučení", stejně jako objektivní rozbor 70. a 80. let dokáže jeho naprostý krach.

... Gustáv Husák na březnovém plénu vyzvedl mimořádnou úlohu Národní fronty v procesu demokratizace... že musíme počítat se všemi "pocitivně lidmi". Ale kdo a jak rozhodne o tom, kdo je pocitivní a kdo ne? Jak chápat slova o demokratických principech? Nebchápeme-li tato slova jako pustou frázi, lze snad rozvíjet vztahy mezi komunisty a nekomunisty na jiných principech, než jsou principy rovnoprávného partnerství? Nebo chceme i nadále zůstat u mocenského chápání vedoucí úlohy strany, u zásady, že komunistická strana je strana mocensky privilegovaná, že může nejrizičnější způsoby omezovat nezadatelná práva a svobody občanů, že není při výkonu moci vázána demokratickými pravidly?

... Ve skutečnosti "Poučení" nemá s marxistickým rozbohem situace v roce 1968 nic společného. Je ryze účelovou, zlovolnou konstrukcí....

... Kdybychom se měli vyjádřit aktuálním jazykem, které klade rovnítko mezi slovy přestavba a revoluce, můžeme právem říci: jestliže stojíme skutečně na prahu nej-revolučnějších změn od doby znárodnění a února 1948, pak tyto revoluční změny ohlašovalo v CSSR široké hnutí za demokratickou obrodu socialismu v letech 1968 a 1969. To je dějinná pravda, kterou "Poučení" obrací naruby... Jestliže tato začatá reforma neuspěla, pak proto, že byla zastavena, nejdříve vnějšími silami a potom politickou "normalizací". Důsledkem pak je, že ani jeden z hlavních problémů, které stály před naší zemí již v 60. letech, nebyl dodnes vyřešen. A přibýly k nim pochopitelně problémy nové... Je třeba říci jasné a rozhodné slovo: v roce 1968 žádná kontrarevoluce nebyla... Pro Československo však už v šedesátých letech platilo, že "více socialismu" vyžaduje "více demokracie". To byla smyšlenka "pravice" ve straně, to nebyl žádný program rozvratu socialismu, ale zčátek cesty, na kterou se musíme opět vrátit.

A ještě jednou zkušenost a poučení z krize ve straně a společnosti po XIII. sjezdu musíme vzít v úvahu. Zkušenost, že žádná demokratická obnova socialismu nemůže mít úspěch bez demokratické ~~obnovy~~ přestavby vládnoucí komunistické strany.. Shrnujeme a opakuje... že jsme už jeden velký pokus o přestavbu podnikli.

Vás nezaráží, že čs. veřejnost pouze na chvíli aktivizovala jen jedna událost - očekávání návštěvy M. Gorbačova? Ani Vás nezaráží, že jeho výroky o zmatcích konce šedesátých let, o těžkých letech, který českosl. lid překonal, o úspěších, jichž československo od té doby dosáhlo, oslabily víru v reformu socialismu u nás? Necítíte, že většina občanů znovu propadla apatii a nevěří v účinnost a důslednost přestavby na bázi "normalizace"?

Hluboké stíny totiž leží nad naší společností. Stín pseudorevoluční "dělnicko-rolnické vlády", stín "Poučení" a rezoluce "O jednotě strany".

... Má-li strana úspěšně vést přestavbu, nemůže se vyhnout skoncování s linií, která zvítězila na prosincovém plénu 1970. Musí skoncovat s politikou, kterou určují ne-demokratické praktiky uvnitř strany i ve vztahu ke společnosti. Musí se oprostit od doktrinářského strachu ze všeho, co skutečně uvolňuje tvořivé síly společnosti, ze strachu z demokracie, rozbytí krutý byrokraticko-centralistického systému, umrtvující všechny oblasti života společnosti a především život politický. Pokud to neučiní, zůstane strategie všestranné přestavby jen na papíře. Neučiní-li to, vystavuje sama sebe i celou zemi nebezpečí nové hluboké krize...

Namyslete, že příčina je jednak v nevěře lidí v důslednost reformy, jednak, a především v tom, že není vytvořeno, skutečně demokratické ovzduší, ve kterém každý může svobodně vyjádřit svůj názor bez obav, že bude znovu označen zánepřítele, oportunistu, pravičáka ~~tdo~~ a znovu existenčně postižen, že značná část občanů nevěří, že jejich názory budou pečlivě uváženy a skutečně vzaty v úvahu?

Vy sami tyto neříznivé nálady podporujete. Například neustálé zdůrazňování tzv. "politických předpokladů" i pro výkon vyložené odborných prací a funkcí nemůže být chápáno jinak, než jako diskriminace bezpartijních, jako kádrový a dokonce existenční strach, který dělá z nekomunistů takové občany nižšího, druhého řádu.

... Potlačení pokusu o reformu socialismu vycházející z objektivního stavu i tradice základny a nadstavby ČSSR proti vůli čs. lidem zvolených orgánů a představitelů, přede-tavuje balva, který zpochybňuje věrohodnost principů, zásad a praxí i dnešní zahranič-ní politiky socialistického společenství včetně a KSČS a SSSR zvláště... Odvalení tohoto balvanu "práva intervence" a "vývozu revoluce" by otevřelo novou cestu nové iniciativě socialismu, demokracie a míru ve světovém měřítku.

Michail Gorbačov v interview pro list italské komunistické strany L'Unità řekl, že "hodnocení událostí v roce 1968 v ČSSR je především záležitostí československých soudruhů samých".

Prostý čs. občan reaguje s ~~aktivním~~ údivem, nejednou i s rozhořčením "Jak to, a kdo potlačil demokratizační reformní proces? Či vojska zasáhla proti jeho vůli? Proti vůli čs. stranických, zákonodárných a vládních orgánů v ČSSR. Kdo k nám poslal a kdo "pozval" sovětské divize? My však, lidé poučení politikou a školou diplomacie, můžeme a musíme za tímto slovy číst jiný návod: Nečekejte, že za Vás jiní udělají to, co můžete a musíte udělat sami. Odpovědnost nemají přitom pouze dnes vládnoucí "českoslovenští soudruzi", ale všichni českoslovenští politici a všichni českoslovenští občané.

Důsledná reforma je pro další úspěšný rozvoj socialismu nezbytná. A důsledná bude jen za aktivní účasti většiny občanů. Ta je však možná jen v demokratickém ovdu-ší bez obav z nové "normalizace", z nového "Poučení" a z nových čistek.

To vše předpokládá, že KSČ odmítne unátlou konstrukci o kontrarevoluci, že prove-de přehodnocení negace Akčního programu obsaženého v poučení, a vyvodí z toho všechny nezbytné důsledky.

Ústřední výbor KSČ by se měl chopit této velké výzvy doby s rozhodností, odvahou a smélostí, která odpovídá úkolům současné nové etapy vývoje světa a socialismu, je-jich charakter je vpravdě revoluční.

Ríjen 1987
Listy 1/88

Josef Špaček

HLASY SVĚDOUÍ ZE "STRUKTUR" - (po příkladu Miloše Kopeckého?)

Hlasy upozorňující na podivný průběh "přestavby" v našich podmínkách nepřicházejí už jen z řad "opozice" či od hospodských stolů, ale stále častěji je můžeme zaslechnout i od těch, kteří pracují "uvnitř" v oficiálních strukturách, zejména z úst představitelů mladé a střední generace. Uveřejňujeme tři takové hlasy:

Pavel Hrabica, člen ZO SSM Mladá fronta, na městské konferenci SSM v Praze:

"Mám vážné obavy, že ono krásné slovo - přestavba - o kterém se nyní mluví, zůstane jenom slovom. Přesněji řečeno, bavíme v přestavbu s mnoha lidmi, kteří o ní teď hovoří. Jací to jsou lidé? Ještě včera nepřišli-li, že by naše společnost mohla být demokratičtější, než byla. A dnes? Volají: Více demokracie! Nedávno minulost označovali jako nejúspěšnější období historie. A nyní? Přiznávají chyby, obtíže, se kterými se budeme dlouho a těžce vyrovnávat. Pokud se s nimi však vyrovnáme!" Věda a technika mládeži 12/1987

dr. Karel Kvapil, ředitel Českého rozhlasu a náměstek ústředního ředitele Čs.rozhl.:

"...Nenastolují žádný generační problém. Všichni přece známe křepké sedadesátníky, kterým závidíme jejich vitalitu, a naopak čtyřicetileté starce. Jde mi o zcela konkrétní typ lidí, kteří žijí pouze svými zásluhami, ať skutečnými nebo předstíranými, a odmítají problémy řešit, ale i jen přiznat si jejich existenci s tím, že k řešení dojde, až už oni u toho nebudou, až se jich to nebude dotýkat. Já jsem ale bohužel ve věku, kdy se má to týkat bude, a nemohu bych svým dětem a jiným mladým lidem vysvětlovat, že jsme zase prožili nějakou šanci, že jsme věci nařešili, když jsme je řešit mohli. Jsme z generace, která tohle už jednou prožila v roce 1968 a nemohu bych, aby se opakovala historická chyba..."

MLADÝ SVĚT 30/87

dr. Václav HOLZKNECHT, hudební teoretik a historik

Otázka: Vznik samostatné Československé republiky v říjnu 1918 byl ve své době nejzávažnější politickou záležitostí v našich zemích od Bílé hory. Zákonitě navázal na dějinný vývoj naší státnosti a dovršil tak snahy o naplnění odkazu naší národní minulosti. Magická osmička v letopočtu má a měla pro nás neopakovatelný význam. Když v souvislosti s naší státností, ale přece se rok 1988...

Odpověď: Jde tedy o velké erupce nahromaděného spodního tlaku, který už vícekrát vybuchl, a letos zažíváme jeho plodný otřes opět. Jde tu o věci zásadního významu a velmi širokého dopadu. Nejde tak a revizi přijatých a uznávaných hodnot, jako spíš o to, jak jsme s těmito hodnotami naložili a kam jsme se to dostali. K tomu bylo třeba obrovské odvahy, ale byl to akt nezbytný v poslední chvíli, neměli-li se život dostat zase do starých kolejí, jestli se velké pojmy neměly stát frázemi, věcně omílanými a ztrácejícími před nuditelím se plánum svůj smysl a obsah. Slova se namnoze nestala skutky a požadavky se často zdeformovaly do jiné než žádoucí podoby. Problémy se leckdy zahrály do auto, zatímco očekávané řešení by náš veřejný život oživilo a posílilo. Poukazovat na vymoženosti socialistického zřízení nestačí, jestliže se usadily za nimi nebo vedle nich negativní levy, s nimiž nelze hrout. I když se problémy citovaných letopočtů týkají především politiky a ekonomie (ale i charakteru a důstojnosti člověka) obsahuje tento rozsáhlý děj ve své složitosti také otázky zřejmě méně důležité, nicméně pro vývoj národního charakteru přinejmenším zásadní - i když veřejní činitelé je namnoze neberou na vědomí.

Otázka: Jaka je česká národní povaha?

Na to odpovídal už Jan Neruda v Romaci o Karlu IV. Ovšem dnes mi se mi ta polovina zdála ještě trpět a trvalo by mi déle, než by jí přišel na chuť. Namítl bych za to. Je to důsledek zevních okolností. Jáse velmi tvrdí. Nemůžeme se usmívat a být přijemní. A za druhé strachy dovedeme mlčky v pravou chvíli pocítit, když je toho u nás. A naše umění je přece tak laskavé, kdy se umělo rozpor srovnat

POČKEJTE DOMA...!

• Ludvík VACULÍK

Když se před dvanácti lety také s takovou slávou podpisoval v Helsinkách "Závěrečný akt" obsahující napínavou kapitolu o našich normálních právech, zatočil se mi z toho kousek hlavy. Zbytek hlavy to hned přiváděl k rozumu: Neblázní, oni nás přece nenechají volně psát, studovat, cestovat! Přece nezruší výsady svých straníků, nepřipustí kritiku své činnosti a nenechají kádrování. Nedovolí stavět kostely dle potřeby. Nepozvou emigranty domů, naopak dál střelí po každém, kdo s výtiskem jejich dohody v ruce půjde k hranici. Dokud je země nestřepe, oni nezruší Oddělení intrik proti obyvatelstvu na příslušném ministerstvu! Nemůžou odložit svou povahu, a svých míst se dobrovolně nevzdají. Je to celé jen ústpek, za nímž kalkulují nějaký zisk. Je to lest!

A bylo to tak. Za právní uznání svých pozic v Evropě podepsala jedna strana závazky, k jejichž dodržování ji druhá nemohla nijak donutit. Byly to závazky k vlastním národům, také dávno zbyveným takové síly. Bylo na tom už zkrátka cosi pitvorného: jako bych se vám tu zavazoval, že nebudu doma tisknout svými kastroly. Ta ta strana pořád cosi nechápe: že na této straně je člověk státní věc. Každou řeč o zlém zacházení s námi pokládá naše strana za vnějšování do jejich vnitřních krámků. - A teď s takovou smluvní morálkou věřit jí novou smlouvou?

Jak ztrácíme přírodu, dostáváme místo ní politiku. Je to jakási druhotná, umělá příroda, a tvrdá: džungle, bařina, poušť. Proto se v ní živočichy se zbytky tělesné moudrosti chová opatrně. Proč v našich ulicích nevypukly slavnosti, když se Pakt o lidských právech stal zákonem a vyšel ve Sbírce? Vždyť to mělo znamenat konec diskriminací, cenzury, hlídání! - Protože to už všechno známe. Jsme zdejší. A režim opravdu: a potvrzen venku, udělal si doma pohodlí. Začalo desetileté období řetězových domovních prohlídek, výslechů, psychického teroru, zostřených vyřezů z práce, vyhánění z domova, nedostatečně objasněných dermatologických vřetů bloustili kavenek přitom - diplomatické způsobu, obchodní kulance. Je to jak zvěra s ožralým tatínkem a nešťastným dědkem. Dědek na ulici: "Ale tys mi slíbil..." Ožralý tatínek: "Počkej doma, zmlátím tě jak koně!" Doma? Tatínek mlátí dědko, jehož křik zaniká ve zvucích Pražského hudebního jara.

Vím, že mluvím nepřesně a nikoli zcela spravedlivě. Jsou tu i jiné síly a jevy. Například tato strana musí se tamté už pořád ukazovat lepší, než je, protože od ní pořád něco potřebuje. Zapletla se do "následných konferencí" a škube v nich sebou jak zajíc v šáňce. Ale já ani nechci být spravedlivý. Protože zas už se děje nespravedlnost.

Čelý svět vysokooktanově bzučí o americko-sovětské patentní dohodě týkající se jakýchkoli vzájemných raket... V kterémci cizím městě se nad tím opravdu dali do tance. I naše televize o tom pořádá denně jamboré, kde koncesovaní svátnalci šlavnají, jako by nás ta dohoda mohla ochránit aspoň před nimi. Proč místo toho jednoduše nevysílají děkovnou mši Odsvatého Víta? Pak bych si byl ochoten myslet, že i pro nás, co bychom na ni stejně nšili, začíná se něco lepší.

Samořejmě nechci to kazit, i já jsem rád. Věak už jsem požádal Škvoreckého, ať mi předkládá Reganovo dílo "Podíl smlouvy s ďáblem na polidštění ďábla". Rozhodl jsme se k svým dnešním slovům, když Gorbačov svolal tiskovou konferenci, a pak ji zabil svým zasprojevem, aby na otázky novinářů nezbylo řádně času. To známe, to víme, to umíme, a být tam, byli bychom po pánově projevu řekli do sálu jenom: Kolegové, jdeme pryč! Proč to tam nikoho nenapadlo? Jak decetní, takový uměřeně vtipný byl při uvítání!

Tato možná dobrá smlouva dává oběma stranám úkoly velice nerovnovážné. Na jedné straně je vláda zvyklá plnit smlouvy, protože sama ze smlouvy kdysi vznikla, uznává odpovědnost před národem, jenž ji může odvolat, a na smlouvě s ním stojí. Proti ní vidíme vládu vzniklou násilím, stojící na něm, která nad sebou nemá žádnou kontrolu, kritiku nestřepe a sama své chyby poznává až - za padesát let. Vláda, jež nanese ani tíhu své vlastní ústavy. Mělo by se sdálo dobrodružně pouštět se do smluv s někým, kdo smí doma vyvádět jak chce, a vedle svého plnění ručit vlastně i za jeho pokračování.

No, ať si tedy znalci obou stran kontrolují odzbrojování raketových základen, odvoz a ničení zbraní, pocífikaci toho všeho lesního a podzemního betonu. Ať zapnou pozornost i přístroje, komise a družice, tajné i veřejné zpravodaje. Naše kontrolní metoda bude laciná, pohodlná a prostá. Poznáme stopy začínajícího odzbrojení v úřadech a dílnách, pocítíme je jistě v zásobování. Mně přijdou vrátit pas, hned nato odjedu do Anglie, a kdy chci, zase se vrátím. Z Francie navštíví nás Martin. Já budu s přáteli smět vydávat nový literární časopis a pražský primátor vrátí na zed Sztroměstské radnice tabulku na paměť padlých vojáků u Zborova, kterou kdosi nedávno sundal, na jeho pokyn, určitě. Uplyně rok a o příštích vánocích bude se smět narodit Jezulátko, televize přestane jenompécí a přinese o tom citlivé reportáže. Herodes, abychom ho nezapřeli jak hochy od Zborova, dostane v televizi také čtvrthodinku. - Až toto všechno uvidím a poznám, sám napíšu americkému prezidentovi: Začínají do-
držovat!

A ve dnech té veliké události stala se i událost dosti malá: pochvali jsme konečně paní učitelku Svatonovou. Do své pětadevadesátky byla ještě dost dobrá. Třídila postupně své věci, vadávala se jich, ponechávajíc si jen ty hlavní: výbuch supernovy letos v únoru, například. Počátkem léta ztrácela rovnováhu i soustředění. V nemocnici však nechťala být, a když si vytrhla hadičky, vrátili ji domů. Nejprve bez jídla, jen o víně, potom o bahcerovce trochu se vzpomatovala. A když poznala, kde je, že je zas doma, a uvědomila si, že u ní sedím, první nač se zeptala, bylo: "Ještě jsme po Rusku?" - Počtušení zalhat, dát jí pocít, že se dožila národní svobody, bylo veliké. Řekl jsme jí pravdu.

Myslel jsme na to, když jsme s rakví obcházeli brumovský kostel, hudba hrála, skrz černé větvičkové stromy olívali jsme se po kraji a z šedého nebe padal adventní mráz. - Možná příště.

Lísty 1/88

Prosinec 1987, Ludvík VACULÍK

O čem RUDE PRÁVO NEPÍŠE ...

Zahraniční novináři zaznamenali, že na jedné tiskové konferenci v prosinci 1987 užil Fjodor Burlackij, který je mj. členem komise pro zkoumání příčin stalinského teroru, poprvé výrazu "socialistický pluralismus". Ve stejné době odpovídal na jiné konferenci ekonom Abel Aganbegjan na otázku, zda se v SSSR pokusí na zavedení trhu akcií, to jest kapitálu: "Zajisté, proč ne? Avšak nikoliv teď, bezprostředně. Máme už i tak příliš mnoho míčů ve hře!" Při demonstraci proti válce v Afganistanu 26. prosince v Moskvě zasáhla proti demonstrantům i novinářům policie, avšak jeden zahraniční fotograf zaznamenal zajímavou změnu v chování agentů KGB. Když mu jeden z nich "diskrétně, ale rozhodně" zabránoval fotografovat, omlouval se s rozpačitým úsměvem: "Musíte chápat, dělám jen svou práci!". Když skupina zahraničních novinářů působících v Moskvě diskutovala o pokračujícím sledování a odposlouchávání s jedním vysoce postaveným sovětským činitelem, který si ovšem nepřál být v této souvislosti jmenován, řekl jim: "Musíte mít ještě nějaký čas trpělivost, změna potrvá. Nemůžeme si dovolit nezaměstnanost, zejména v těch kruzích, o jejichž práci jde".
Lísty č.1/88

KDY UŽ ČAS OPONOU TRHNE ? /výňatek z rozhovoru s Jaroslavem Šabatou/

Odpovídá vývoj Charty 77. Vášim představám o tom, co nazýváte christism?

Ani kladná, ani záporná odpověď nejsou s to vyjádřit složitost situace. Charta 77 prošla četnými diskusemi a spory. To patří k věci. K věci patří i to, že její společenství z nich nakonec vyšlo posílené. Ve velkém množství dokumentů zaujala stanovisko k mnoha otázkám československého života. Jako přirozená a uvědomělá složka evropské demokracie rozvinula účtyhodnou aktivitu v duchu zásady, že svoboda a mír jsou hodnoty nedělitelné. "Slovem k spoluobčanům" naznačila potřebu i možnost širokého spojení všech občanů a složek našeho politického a veřejného života, jímž jde o to, dovést víc demokratické obnovy společnosti až do konce.

Nabot události se znovu dostávají do pohybu a vrší se otázky, které volají po odpovědi. Před deseti lety jsme se zamýšleli nad otázkou zcela elementární: Co vůbec s Chartou 77? Vznikla z toho velká rozprava o budoucích osudech právě vznikajícího společenství občanů, kteří se rozhodli jít se svou kůží na trh. /podepsat Chartu se ještě dnes rovná odvaze zkušebnímu pilotu, a možná ještě větší - pozn.red./ Myní se schyloje k novým velkým rozpravám. Úkoly, které je nutno řešit dnes, jsou ovšem nepoměrně složitější a náročnější. Vyžadují rozvíjet politická fóra, která by dosavadní chartovní rámec přesáhla. Už jsme naznačili, jaké názory bude na nich hájit.

S nástupem M. Gorbačova se stále častěji mluví o společném evropském domě. Jak to vidíte Vy? Je třeba zřetelně odlišit, co skutečně vzalo za své a co obstálo; u nás i jinde vzaly za své dobové programy odpovídající relativně nezralému stupni vývoje evropské demokracie. Samosprávná demokratická politika, která má dost vnitřní síly na to, aby myslela evropsky, zůstala. U nás se před dvěma lety vynořila v podobě dokumentu, který vyšel z prostředí Charty 77 a je znám jako "Pražská výzva". Světlo světa spatřila v též den, kdy byl zvolen M. Gorbačov generálním tajemníkem. V Pražské výzvě spojujeme budoucnost Evropy, její "dvojdomost". A věřím, že na cestě této transformace se mohou i v naší části Evropy setkat síly, jež si jsou velice vzdálené. Před pěti šesti lety představitelé polské Solidarity mluvili o samosprávné republice a z oficiální strany se jim dostalo odpovědi: Kde kdy něco takového vidíte? A Solidarity byla oceňována jako anarchosyndikalistický podnik. Ones říká generál Jaruzelski, že sovětský vývoj sleduje se zatajeným dechem. A v Kremlu se přitom mluví o - samosprávě "vpravdě lidové". O mnohém ovšem lze vést ideové spory, ale především je to problém praktické politiky: Jak postupovat na cestě sjednocování všech demokratických sil, které mají bytostný zájem na tom, radikalizovat helsinský proces s cílem, aby se dnešní rozdělená Evropa postupně přeměnila v Evropu sjednocenou, mírovou, demokratickou a "ekologicky myslící" - v Evropu "spojených národů"?

0: A teď tedy k onomu úvodnímu "pak": Kdy už čas oponou trhne?

Rád bych, kdybychom se zamýšleli nad otázkou samou. Podle čeho se vlastně pozná, že čas trhl oponou? Snad podle toho, kdo k tomuto lidu hovoří? Miloš Kopecký promluvil z duše přemohým, když se dotkl právě tohoto tématu. Otázka, KDO k lidu hovoří je jistě na místě. V osmašedesátém se říkalo, že nová politika vyžaduje nové lidi. A to je ovšem zásada velice obecná. Ale to neznamená, že k lidu nemohou hovořit lidé, jejichž tváře nejsou vůbec nové. Jde o to, co skutečně říkají, tj. co dělají. Miliro-nizuje nové myslitele, jimiž majdou tato země oplývat a zjišťuje, že při bližším po-hledu se ukážou tváře dřívějších nemyslitelů. Jenže KDO je "myslitel" a kdo "nemy-slitel"? V posledku se to ukáže až při opravdové konfrontaci názorů. Nejdůležitější je proto n y a f to, aby mohl mluvit každý, kdo má co říci. Chce-li vláda dosáhnout skutečného obrátu k demokracii, pak se nemůže vyhnout kroku, který je stejně prostý jako závažný, musí uznat, že nezávislá občanská iniciativa Charta 77 je legitimní součástí našeho veřejného a politického života. Jinými slovy musí uznat, že právo mluvit má každý, kdo má co říci. Jakési krůčky tímto směrem se udělaly. Ale ty je třeba dovést do jednoznačného konce. Vládě této země je třeba neustále připomínat, že důvěra v její schopnost dobře vládnout je otřesena v míře, kterou ani nelze vyjádřit. Odpovědnost za to nesou především vládnoucí grémia vládnoucí strany. Ta musí začít hovořit skutečně novou řečí. Všichni se musíme učit demokracii, praví Slovo Charty 77 ke spoluobčanům. Ale to znamená nutit se poslušně poslouchat toho, kdo už není s to nic nového říci. Občan má právo prázdným řečem oponovat. A nejen to. Je to i jeho povinnost.

Dnes jest Československo stejně klíčem Evropy, čs. národností otázka jest stejně evropskou, jako byla za války třicetiletá a jako byla za železného kancléře.
dr. Bohumír ŠMERAL, 1938

♦ ♦ ♦

Občan, který nechce čekat, až mu demokracii daruje Michail Gorbačov při nějaké své příští návštěvě v Československu, vyvodí z této své povinnosti závěr: nastoupí s v o u cestu k občanské kuráži. V okamžiku, kdy ji nastupuje, t r h á čas oponou. V okamžiku, kdy ji nastoupí rozhodná většina občanů, čas oponou t r h n e !

Rozmouvali Jiří Kratochvíl a Milan Uhde

Výňatek z rozhovoru otištěného v samizdatové publikaci "Obsah".

O SVOBODU NESMÍTE ŽÁDAT - SVOBODU SI MUSÍTE VZÍT. T.G.M.

♦ ♦ ♦

K r á l o v s k á c e s t a

Novota září na Letnou
když jdeš ulicí Celetnou.
Jak prosperity návštěví
ční Staroměstské náměstí.

Ať vidí jakýkoliv host,
že každý dům je v Praze skvost.
Pro turistické účely
máš šlehačkové průčelí.

Kdo by se díval na záda -
to podstatné je fasáda.
Hned po zmlknutí příklepů
táhne se voda do sklepů.
Za barevnými katarakty
tíše se bortí dvorní trakty.
Památkový se mýtus tvoří
a mnou si ruce přemátoři,
že splatili teď svůj dluh městu -
vše vrhli na Královskou cestu.

Jen otázka plavivá
se dneska k názvu cesty víže -
proč Královskou se nazývá,
když Potěmkin byl jen kníže?

Listy 1/88

Ar

DOPIS DEMOKRATICKÉ INICIATIVY generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ Miloši Jakešovi

Demokratická iniciativa, která od září do prosince 1987 zaslal jménem 134 signatářů poslanců Federálního shromáždění návrhy demokratizačních opatření v nejrůznějších oblastech života země a státu, shromáždila nyní tyto návrhy a požadavky a zaslal je generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ Miloši Jakešovi.

V dopise generálnímu tajemníkovi se demokratická iniciativa nejprve stručně dotýká demokratizace v oblasti hospodářské a sociální politiky. Uvádí, že jejím předpokladem je, aby nezůstaly "stíhací bezprostřední zájmy každého jednotlivého člena společnosti. Tyto bezprostřední individuální zájmy - uvádějí autoři dopisu - se soustřeďují kolem naší životní úrovně. Týkají se reálné mzdy, sortimentu a přístupnosti zboží a služeb, množství volného času a možnosti jeho využití, čistoty či nečistoty životního prostředí atd. Velká většina občanů si přeje, aby se hospodářská politika státu obrátila směrem k zabezpečení těchto bezprostředních potřeb jednotlivců...". V souvislosti s tím připomíná dopis demokratické iniciativy znovu dvě obecné zásady, které jsou předpokladem demokratizačního procesu: zrušení dosavadní kadrové politiky podle nynějších kadrových dotazníků a zavedení objektivní informační soustavy, která by umožnila všeobecný přístup k pravdivým, věcně neupraveným informacím.

Autoři dopisu dále poukazují na to, že má-li se v Československu uskutečnit přechod k demokratickému způsobu vlády, je k tomu nezbytné nastolení politické a náboženské snášlivosti. Píší: "V Československu až do nynější doby komunistická strana, která je výhradní držitelkou státní moci, nebyla tolerantní ani k lidem, kteří mají odlišné názory a přesvědčení, ani k zprávám či informacím pro vládu z toho či onoho důvodu nepřijatelným. Všichni víme, k jakým důsledkům tento nedemokratický způsob vlády vedl. (...). Ošetravající ochromení veřejného života, znarovnaprávnění odlišné smýšlejících občanů a znemožnění komunikace mezi jednotlivci i sociálními skupinami jsou obvykle za následek varůst zloby, nepřátelství a nenávisti ve společenském prostředí". Nyní jde, jak soudí autoři dopisu, "o zásadní uznání práva obyvatelstva být základem politického, hospodářského i obecné kulturního dění".

Dopis demokratické iniciativy gen. tajemníkovi ÚV KSČ se o toto právo hlásí a jeho jménem vznáší požadavky pro započetí demokratizačního procesu v Československu:

- vyhlášení amnestie pro osoby stíhané z politických nebo náboženských důvodů;
- celkové rozšíření edičních možností a odstranění zábran pro vystupování v hromadných sdělovacích prostředcích;
- poskytnutí prostoru společensky orientovaným spolkům a dobrovolným sdružením i uměleckým skupinám a hudebním souborům;
- odstranění direktivní kontroly církví a nastolení takového soužití s církvemi a věřícími, které by respektovalo hlavní principy náboženské svobody.

Stejně jako předchozí dopisy i tenti podepsali Emanuel Mandler, Miroslav Štengl, Jan Štern a Karel Štindl a spolu s nimi tentokrát ještě sedm dalších: Bohumil Doležel, Jana Chřzová, ing. Josef Voseček, Petr Pithard, Martin L. Tomský, dr. Jan Stránský a Ondřej Horák.

V Praze, leden 1988

Lísty 1/88

* * *

Red.: K dopisu připojujeme myšlenku /u nás nezveřejněnou/ LŠtrougala z rozhovoru se západoněmeckými novináři:

"Existuje pluralismus názorů. To ideologie v minulosti neuznávala. Teď jde o to, zda se to má institucionalizovat či nikoli. Na to vám dnes neodpovím tak ani tak /.../ Politika otevřenosti vyžaduje též určitou toleranci; dialog je význačnou rozdílných názorů."

PROHLÁŠENÍ SKUPINY LISTY K DVACÁTÉMU VÝROČÍ PRAŽSKÉHO JARA

Před dvaceti lety začal v Československu pokus o radikální reformu hospodářského a politického systému, k níž dále podnít nové vedení KSČ, symbolizované Alexandrem Dubčekem. Reformní politika tehdy vycházela z názoru, že KSČ od roku 1948 chybně ztotožňovala výstavbu socialismu s přijímáním hospodářského a politického systému, který v SSSR za zcela jiných podmínek zavedl Stalin.

...Zpátečnické a protidemokratické síly ve všech zemích sovětského bloku viděly v však v takovém vývoji ohrožení svých pozic a politické vedení SSSR v čele s L.I. Brežněvem se rozhodlo potlačit Pražské jaro vojenskou intervencí v srpnu 1968.

...Nové politické vedení, symbolizované především Gustávem Husákem a Vasillem Bilem, si mohlo zajistit pozici jen mimořádně rozsáhlou čistkou v KSČ, při níž byla třetina členů ze strany vyhnána a zároveň většinou také vyloučena spolu se statisíci angažovaných občanů z veřejného života, často z možnosti výkonu kvalifikovaného povolání. Místo obrody socialismu začala tzv. "normalizace" poměrů, tj. násilná restaurace starého, diskreditovaného systému, který sám sebe začal nazývat "realným socialismem".

Těmto dvacet let "normalizační politiky" v Československu velmi výrazně oslabilo pocit spoluzodpovědnosti lidí za stav společnosti, ochotu angažovat se a riskovat ve jménu změn k lepšímu, potřebu a schopnost hájit se proti bezpráví a nespravedlnosti, potřebu kriticky a veřejně myslet i jevnat. Ve srovnání s rokem 1968 byl tedy nejenom dále diskreditován socialismus ale došlo i k vážné devastaci hodnot, které hrály v československých dějinách významnou roli a patřily Československo k vyspělým zemím evropské kulturní tradice.

Došlo má tak zásadní význam každý čin - byl i jen jednotlivce nebo malé skupiny lidí, který dokazuje, že lidé se všeobecnému maršálu "normalizace" nepoddali, že za stav společnosti stále cítí občanskou spoluzodpovědnost a jsou pro zlepšení poměrů ochotni riskovat, strádat, snášet diskriminace a někdy i podstoupit vězení. Je zásluhou Charty 77, VONS, různých neoficiálních aktivit jednotlivců i nezávislých skupin v různých oblastech života, že hlas této části československé veřejnosti nebyl nikdy zcela utlčen. S úsilím těchto hnutí a iniciativ jsme vždy byli a jsme i nadále solidární a považujeme za svou povinnost pomáhat jim v zahraničí. Pomáháme jim zajišťovat publikační možnosti, rozvíjet kontakty s obdobnými hnutími v zahraničí, získáváme podporu a porozumění pro ně ve veřejném mínění na Západě.

Dlouhá léta často až zoufalého zápasu této části československé společnosti s mocenskou mašinérií "normalizace", však zároveň ukázala, že rozhodující změnu poměrů nelze dosáhnout izolovaně, jenom kritickými vnitřními silami v Československu. Stejně tak jako se do dvěho podřízeného postavení dostalo Československo roku 1948 a znovu potom 1968 především pod tlakem zcela určitých mezinárodních faktorů, je také pro reálné politické východisko z dnešní situace nezbytné, aby došlo ke změně těchto faktorů. A právě v tomto směru je dnes situace podstatně nejdělnější než kdykoliv v minulých dvaceti letech.

Zpátečnické síly, které násilím potlačily Pražské jaro, dovedly svou politikou do stavu krize nejenom Československo, ale především samotný Sovětský svaz. Nové sovětské vedení v čele s M. Gorbačovem hledá dnes východisko v radikální reformě systému stalinského typu. Dva základní konkrétní úkoly, které si kládla reformní politika KSČ roku 1968 - zajistit intenzivní růst hospodářství a demokratizovat politický systém - se nyní dostávají na pořad dne v SSSR. V podmínkách SSSR je Gorbačovova reformní politika pravděpodobně jediným požitým počátkem dlouhodobého vývoje, který by nakonec mohl vést ke spojení socialismu s politickou demokracií. Proto podporujeme tuto politiku i my, přestože k podobnému spojení zdaleka ještě nedošlo a sovětské vedení navíc se má nedokázalo kriticky postavit k vojenské intervenci ze srpna 1968 a jejím zhubným důsledkům.

Ani reformní vývoj v SSSR nevyřeší ovšem krizovou situaci v Československu. Může jen zlepšit podmínky pro činnost vnitřních politických sil, jejichž cílevědomé působení pak jedině může československé poměry změnit. Domníváme se, že i pro vývoj v Československu by bylo optimální, kdyby se úsilí o změny "zde" mohlo spojit se snahou o reformy "shora", podobně jako to bylo možné před dvaceti lety a jako to zčásti začíná být možné dnes v SSSR.

Taková situace však v Československu zatím neexistuje, neboť tu nedošlo ještě k tomu, co umožnilo novou politiku v SSSR - k personálnímu změně v nejvyšším politickém vedení. Rozdělení nejvyšších stranických a státních funkcí v prosinci 1987, ale personální obsazení těchto funkcí ukazuje, že jako ručitelé "nového myšlení" se československé společnosti chtějí vnutit křtíží lidé, kteří dvacet let symbolizovali myšlení a jednání staré, zcela protireformní.

Ani po dalších změnách ve vedení se však v Československu nemůže prostě opakovat rok 1968. Za uplynulých dvacet let se podstatně změnila jak čs. společnost, tak i KSČ. Mnoho názorů, motivací a víry z doby před dvaceti lety už dnes nepůsobí jako společensko-politická síla. Pražské jaro je po dvaceti letech už historií. Je to však minulost, která má mnoho co říci dnešku, neboť mnohé neřešené otázky jsou dnes podobné jako tehdy. Politické vedení, které by v čs. podmínkách chtělo ~~zastavit~~ začít skutečně činit "přestavbu" podobné té, jakou v SSSR provádí Gorbačov, by se muselo vypořádat s traumatem z roku 1968. Domníváme se, že k tomu je jako minimum nezbytné:

1. Propustit všechny politické vězně a zastavit policejní i jiná pronásledování občanů za jejich politické názory a s nimi související aktivity a stejně tak za náboženské přesvědčení a úkony.

2. Umožnit svobodnou informaci o faktech roku 1968, tj. dát každému možnost seznámit se s tehdejšími politickými dokumenty, ale i s myšlenkovými proudy, které k pokusu o změny roku 1968 vedly a zatím jsou utajovány jako "revizionistické" nebo přímo "kontrarevoluční" ideje.

3. Zrušit jak diskriminace, tak preference, odůvodňované politickými postoji lidí před dvaceti lety. Zejména bude nutno zrušit zákazy výkonu různých povolání z politických důvodů a napravit škody, k nimž došlo vůči dětem politicky diskriminovaných rodičů. Zastávání řídicích funkcí jen z titulu politických "zásluh" o potlačení reformní politiky z roku 1968 důsledně vyloučit. Pracovní uplatnění každého musí být důsledně uplatněno podle jeho schopností a kvalifikace, podle výkonu a odpovědnosti za vlastní práci.

4. Zrušit dohody o umístění sovětských vojsk v ČSR, které vychází z faktu vojenské intervence roku 1968 a zveřejnit konkrétní závazky ČSSR, plynoucí z členství ve Varšavské smlouvě, pokud jde o případnou dislokaci cizích vojsk. Provádět iniciativní zahraniční politiku, směřující k demilitarizaci zejména střední Evropy.

Po těchto minimálních krocích by podle našeho názoru mohli i v Československu po dvacetileté přestávce postupně začít reformní vývoj. Stejně jako před dvaceti lety jsou však i dnes podmínky, potřeby a tradice společnosti v ČSSR jiné než v SSSR. V Československu, nemá-li dále pokračovat devastace politické kultury, je reforma systému nemyslitelná bez institucionálních záruk pluralitní demokracie, kterou považujeme za uskutečnitelnou na nekaptalistickém, socialistickém, ekonomickém i sociálním základě.

Socialistická povaha systému v Československu předpokládá, že právě o pojetí socialismu samotného je nutno konkrétně, veřejně a demokraticky diskutovat a zavazovat, že socialismus je pochopen jako vývojový proces, o jehož povaze rozhoduje demokratický lid sám a nikoli jedna ideologická koncepce.

V Československu je formování socialistické společnosti nemožné bez podnětů a vlivů socialistické a demokratické politické kultury Západu. Právě v roce 70. výročí vzniku Československé republiky 28. října 1918 by měla čs. politika začít s obnovováním historické paměti Čechů a Slováků, s překonáním ideologického falšování dějin - a v tomto rámci zejména vztahů mezi ČSSR a všemi zeměmi Evropy. Historické tradice čs. státnosti jsou neoddelitelné od otevřenosti vůči západní Evropě a snaha izolovat československo v tomto směru nemá nic společného ani se socialismem, ani se spojenskými svazky a všestrannou spoluprací se Sovětským svazem a dalšími zeměmi, hlásícími se k socialismu.

Současný čs. režim, který občanům upírá právo volně cestovat a svobodně se rozhodovat, v které zemi a jak dlouho chtějí žít a zřizuje je občanství za to, že žijí na Západě, je projevem fudálně-nevolnického pojetí vztahů mezi státem a člověkem.

Navíc zbavuje desítky tisíc Čechů a Slováků možnosti přispívat na nejnázornějších úsecích přenášením zkušeností ze světa k rozvoji Československa.

Jako skupina čs. socialistické opozice, působící v zahraničí, vidíme zejména v překonávání této izolace nejvýraznější možnosti spolupůsobení v případném novém reformním vývoji v Československu. Jsme součástí evropské levice a v tomto kontextu už po dlouhá léta působíme a budeme působit i nadále. Z této pozice kritizujeme a budeme i nadále zásadně kritizovat všechny negativní jevy v naší vlasti. Nejsme ovšem zastánci zásady "čím hůře, tím lépe". Budeme podporovat všechny pozitivní kroky, byť i jen částečné a postupné, pokud opravdu mohou směřovat k zásadní změně "normalizovaných" poměrů - ať už v hospodářství, politice nebo v kultuře. Budeme podporovat všechny síly, které o demokratické změny usilují - ať už nezávisle na oficiálních institucích nebo uvnitř těchto institucí včetně KSČ.

Jsme přesvědčeni, že v roce 70. výročí vzniku naší republiky a 20. výročí "Pražského jara" bude dost podnětů, aby naše národy navázaly na nejlepší tradice svých dějin a vynítaly si změny, které by Československo znovu učinily schopným dostát nárokům, jaké na ně klade současný vývoj Evropy i světa.

Ledec 1988

Za skupinu LISTY : Zdeněk Hajdár, Zdeněk Mlynář,
Adolf Müller, Jiří Pelikán

Listy 1/88 - krácené

♦ ♦ ♦

Red.:

"BYLO BY CHYBNÉ POUŠTĚT ZE ZŘETELE, ŽE PO VÍTĚZSTVÍ PROLETÁŘSKÉ REVOLUCE V JEDNÉ Z VYSPĚLÝCH KAPITALISTICKÝCH ZEMÍ, SE SOVĚTSKÉ RUSKO MUŽE STÁT ZVOSTALÉ (V EKONOMICKÉM I SOCIALISTICKÉM SLOVA SMYSLU)". Lenin, Dětská nemoc "levičáctví" v komunismu.

♦ ♦ ♦

OMLO BY CHYBNÉ POUŠTĚT ZE ZŘETELE, ŽE PO VÍTĚZSTVÍ GORBAČEVOVA REFORMNÍHO KŘÍDLA V ROCE 1988, BUDE CESTA REFORMNÍCH POLITIKŮ - Ať už z BRATISLAVY či VÍDNĚ - PODSTATNĚ KWATĚŘI, NEŽ TA POSLEDNÍ Z BRATISLAVY PŘES LEOPOLDOV DO PRAHY. Red.

♦ ♦ ♦

JELI PRÁVDA, PRÁVO A SPRÁVEDLNOST NA POCHODU, PAK TEPRVE A SKUTEČNĚ JE ŠTĚSTÍM ŽÍT!!

Josef ČAPEK

Mlynář v televizi

Na rozdíl od vnitrozemských diváků vidávám zde v Bratislavě bývalého tajemníka ÚV KSČ na obrazovce často. V průběhu desíti let jsem tak mohl sledovat, jak gu šedi-vější vlasy, jak přibývá na váze a jak se vahlažuje jeho náčinka a barví vídeňský syčením. Od chvíle, kdy se jeho moskevský spolužák dostal ke všem nebezpečným tlačít-kům jaderné supervelmoci, objevuje se Mlynář v televizi stále častěji. Lidé si zřejmě přejí slyšet, že svět se stal tím pádem bezpečnějším a že se též budou léčit zastara-lé neduhy východní Evropy. Der beste Kenner přitakává vysloveným nadějím opatrně, ale se zřejmým zadosťklucením. V politice nemá nikdo jistotu o tom, co bude, praví, ale byl učiněn základní krok na dobré cestě k míru, k větší demokracii a k většímu respek-tu k lidským právům. I když, dodává nyní vědecky pracující tajemník, tyto pojmy mají na východě poněkud jiný význam než zde na Západě. Mlynář se při svých vystoupeních usmívá a má zřetelně dobrou náladu, takže mnozí zdejší diváci se domnívají, že ví něco, co my ještě nevíme.

Naposledy nám tyhle věci sdílel Mlynář v pořadu Oststudie, které uvádí nám ještě déle a důvěrněji známý prof. Landvai. Tentokrát se diskuse odborníků měla točit okolo nedávné perestrojky. Ještě před několika lety se v takových diskusích uplat-novali jen západní krenologové, a když se mezi nimi objevil nějaký sovětský oficiál, sehrál obvykle trapnou roli. To se změnilo. S Mlynářem zasedl tenkrát ke stolu sovět-ský politolog prof. Buborkin, jako by to bylo úplně normální! Za Polsko bývalý náměstek předsedy vlády, nyní místopředseda sejmu Mieczysław Rakowski, známá figura polské politi-ky. Landvai si při představování všimne, že Rakowski úplně zběžely vlasy, poznamená, že není se čemu diviti. Rakowski jen smutně přikývne. Kdysi vyjednával se Solidarnitou, ale přidál se ke stannému právu. Zády k západu sedí Mervin J. Lasky, vydavatel Encounte-ru, vída, četl jsem jeho knihu, a Victor Meier, novinář z Frankfurtu, přirozeně nad Mošanem. Na takovou sestavu je povzbuzující pohled.

Čekám, kdy se dostanou k sovětskému vpádu do Československa. Hle, už je to tady, v obligátním podivu nad tím, že se potlačovaná kontrarevoluce tak nápadně podobá dnešní revoluci! Věc je, jak se zdá, všem jasná, ani Rakowski nechce na veřejnosti vypadat jako hlupák. Čekám, jak se vyjádří sovětský profesor. Je to střední kádr, určitě nebu-de riskovat. Odhadl jsem to přesně, profesor uzná něco o tom, že by se měly řádně prozkoumat všechny historické okolnosti. Úhybný manévř, který jsem slyšel už několikrát. Podle mého názoru by se měla tato otázka překládat představitelům glasnosti takto: u vás se nyní hodně diskutuje o mravnosti v politice. Demníváte se, že je správné, když chlap jako hora znásilní dívku, která si zašla do lesa na jahody? Jaké okolnosti a strategické úvahy dělají takový čin mravně přijatelným? Kamara přitom snímá sovětskou tvář ve velkém detailu.

Účastníci televizní besedy jsou milosrdnější, nechtějí prohlubovat sovětskou fru-straci. Ani Mlynář ne, kdo ví, jaké má zprávy. Budou se zkoumat historické okolnosti. Však ono se už nějaká formulace uklachtaná z politických frází najde. Dívka šla do lesa na jahody bez povolení, její vina, že byla znásilněna. Besedu však tento zádrhel nezarazil. Nejsme už dávno hitem, reformy jsou hit, glasnost je hit.

Protože všichni jsou pro přestavbu, pokračovala i televizní diskuse, o které se zmiňuji, takřka v přátelské shodě. Rozdílly byly jen v odstupování skepsa. Až na konci vyvolal Lasky oživení, když řekl, že nejlepší přestavbou by bylo, kdyby se na Východě vzdali toho katastrofálního marxismu-leninismu a začali uvažovat prostě sobobodně a pragmaticky. Rakowski a Buborkin řekli, že ne, že tak daleko to nepůjde. Mlynář se v tomto bodu zdržel hlasování. Všichni už zapoměli na to, že je hříchem vůbec takový názor vyslechnout. Strašně bych si přál, abychom na takovou besedu vyslali i našeho delegáta, třeba toho Doležala, co přišel do Rudého práva.

Když už běžely titulky, jak se revoluční a kontrarevoluční myslitelé na sebe usmívají a sdílejí si dojmy o tom, že dnes jsou takové diskuse vlastně legrací.

Vp Vídně, LN č. 1/1988 - Milan Šimečka
/ Do SSSR se už dnes mohou vracet emigranti - a bez podmínek. Je zřejmé, že Gorbačov dobře prostudoval práce Z. Mlynáře, svého spolužáka, ale také osobního přítele z let 1950-1954, velmi pozorně a hodně se z nich naučil. A tak je víc než pouze pravděpodob-né, že dnes bude cesta politologa dem. socialismu z Vídně do Prahy daleko kratší, přes Moskvu. Zdá se to dějinný paradox, ale je to puze zákonnitý vývoj spol. pokroku. Ze to "inkvizitoři" nepřepokládali? - jejich chyba! - pozn. red./

KE STANOVISKU TASSU K PRAŽSKÉMU JARU 1968

Počátkem ledna 1988 oficiální tisková agentura TASS zveřejnila komentář Alexandra Kondrašova o událostech v Československu před dvaceti lety. Autor v nich neshledává žádnou podobnost se současnou přestavbou v SSSR. Nebudeme se o tom s A. Kondrašovem přít. Trápí ho, když se řídí, že Dubčekovo vedení o 20 let předběhlo KSSS při realizaci hospodářských reforem a demokratizace. Je to smělý spor, protože pravidla demokratického, společenského provozu a samosprávy mají svou historii sahající až k starým Řekům a nebyla objevena ani Pražským jarem, ani "perestrojkou". Není ovšem nikdy pozdě dát se jimi inspirovat a vést.

Nehodláme se přít o tom, zda Pražské jaro bylo nadějí socialismu nebo jeho ohrožením. Pro ty, kdož se domnívají, že socialismus je kasárenský dvůr, bylo ohrožením, pro ty, co ještě nezapomněli, že socialismus může být cestou k větší svobodě člověka a občana, to byla naděje. Ale budiž. I komentátor TASSU má právo na své osobité hodnocení československého vývoje v roce 1968.

Jsou však věci, o kterých by v současném světě nemělo být sporu. Pro všechny státy bez výjimky musí platit stěžejní pravidla mezinárodního práva, nemají potřeby a naposled dojít k světovému konfliktu. Lze jen souhlasit s tvrzením M. Gorbačova, že "všeobecný systém bezpečnosti je zároveň systémem všeobecného právního řádu, který zajišťuje práva mezinárodního práva v politice".

Opakujeme proto, nemáme nic proti tomu, aby A. Kondrašov hodnotil čs. pokus o socialismus s lidskou tvář po svém. Upřímně můžeme říci, aby si svévolně vykládal mezinárodní právo normy a nazýval nevyprovokovaný vojenský zásah "internacionální bratrskou pomocí". Zopakujeme proto, co se před dvaceti lety stalo: v noci z 20. na 21. srpna vstoupila do Československa více než půl milionu vojáků Sovětského svazu a čtyř dalších zemí Varšavské smlouvy, aby násilně přerušili uskutečňování demokratických reforem. Stalo se tak proti vůli obyvatelstva, bez vědomí a proti vůli všech ústavních orgánů, a proto v rozporu s mezinárodním právem. Šlo o agresi proti spřátelené a spojenské zemi. Stanovisko čs. ústavních orgánů bylo a je z hlediska mezinárodního práva platné a nelze je dodatečně mnit.

Srovnajte s holou skutečností srpnové intervence tato slova M. Gorbačova se závěrem jeho knihy o Přestavbě: "Principiálním základem všeobecné bezpečnosti v naší době je uznání práva každého národa na volbu vlastní cesty společenského rozvoje a zřeknutí se vměšování do vnitřních záležitostí jiných států".

Jsou to rozumná slova. Nelze je však hlásat "urbi et orbi" a přitom se nedistancovat od politiky Těch (orig.:svých předchůdců), kteří tyto zásady v případě Československa pošliapali.

V mezinárodních vztazích nemohou platit dva standardy: jeden pro Západ, jiný pro Východ. Nemohou platit různé normy pro státy příslušející k různým vojensko-politickým seskupením nebo stojícím mimo ně. Nové zrytí a nová politika platí buď pro všechny a nebo neplatí vůbec. Buď je míněna upřímnost, a pak má univerzální platnost, nebo jde jen o takovou taktiku pro momentální situaci a pak z nových přístupů zůstane jen staré, imperiální praktiky.

Pokud se Sovětský svaz nerozejde nejen slovy, ale i činy s dědictvím Brežněvovy éry, a to nejen v Afghánistánu, ale i v Československu, těžko si získá z minulosti tolikrát otřesenou hodnověrnost. Nikdo v Československu nechce, aby Sovětský svaz za nás řešil naše vnitřní problémy, dosazoval a sesazoval politická vedení. Jedna intervence nám stačila a další nepotřebujeme. Máme však právo očekávat, že nové Gorbačovovo vedení bude jednat v souladu s mezinárodním právem a s vyhlášeným novým myšlením, a distancuje se od těch činů, jimiž Sovětský svaz své závazky v minulosti hrubě porušil. Rok 1988, rok dvacátého výročí Pražského jara, bude proto důležitým testem důvěryhodnosti nového myšlení a nových přístupů sovětské politiky.

LEDEN 1988, Praha
L'UNITA, deník ital. KS

Zdeněk JIČÍNSKÝ - Rudolf SLÁNSKÝ - Jan STERN

PARLAMENT, KTERÝ NEMLČÍ

Nebyla to kocovina jen posilvestrovská, z níž do Nového roku procitli v Maďarsku lidé obecní a ani ti od kornidla na tom nebyli o mnoho líp. Teď v lednu vstupují v platnost úsporná opatření, schválená parlamentem loni v říjnu. Uždy budou menší a přibudou dva druhy daní: z osobního příjmu a z obrátu. Snížený daňový základ v rodinách s třemi a více dětmi sotva vykompenzuje zvýšení cen, a už vůbec se nepřihlídí k tomu, že v Maďarsku převažuje model rodiny s dvěma dětmi.

Do jednání parlamentu pronikl zákonitě ostře polemický tón ze schůzí poslanců s voliči a přijetí nových daní nebylo proto zcela jednomyslné. Tři dyn. znala sílem secosní budoby kritika minulých opatření, zejména pak inventiční politiky - včetně vodního díla Nagymaros na Dunaji.

S mírně nádherným zájmem sledoval shromáždění řeč R. Nyerse, který už v roce 1968 prosazoval reformu hospodářskou /Šikovu - pozn.red./ a byl poté zbaven funkce. Po nástupu Gorbačova v Moskvě, se Nyers opět objevil na scéně a v rozhovoru pro týdeník *Keti világgazdaság* zdůraznil, že úspěch reformy je přímo závidlivý na otevřené politice "Vše lze uskutečnit pouze v ovzduší důsledné demokratizace", prohlásit a žádal větší pravomoci pro parlament, který "musí dostávat stejně kvalitní informace jako státní aparát". V parlamentě věnoval Nyers hlavní pozornost tzv. alternativnímu plánování.

Předseda maďarské vlády K. Grósz ve svém vystoupení přiznal, že sice těžko může říct, co bude za rok, ale že jedinou cestou k úspěchu je politika "vyproštění". Nic nesliboval a veřejně pak oznámil, že Maďarsko zrušilo smlouvu o spolupráci na stavbě třetí větve plynovodu, uzavřenou v lednu 1968 se SSSR. Podrobně uvedl, co by to vše stálo, a uzavřel: "Jsme příliš chudí na to, abychom se mohli toho účastnit."

Zajímavý výrok K. Grórze zaznamenaly západní agentury z tiskové konference uspořádané pro zahraniční novináře. Řekl prý doslova "Disidenti nám pomohli soustředit pozornost na otázky, které by jinak zůstaly zanedbány." Na prosincovém zasedání parlamentu tuto myšlenku upřesnil: "Vláda bude i v budoucnosti usilovat o dialog s každým, kdo, i když jiným způsobem, ale v zájmu socialistického rozvoje, hledá možnosti řešení." Upozornil také, že v Maďarsku se bude stupňovat netrpělivost.

Těsně před vánočními svátky maďarský parlament rozhodl, že budou některá ministerstva spojena, jiná zcela zrušena a počet místopředsedů vlády se sníží z pěti na dva. "Změny v práci vlády a kádrové změny jsou jen první etapou modernizace činnosti ministerstev," prohlásil na zasedání ministerský předseda K. Grósz, a ke zrušení informačního úřadu vlády řekl: "Vláda chce výrazně zvýšit odpovědnost institucí, které noviny vydávají". Sám si pak přidělil dozor nad tiskovou agenturou MTI.

Ani v Maďarsku to tedy nemají snadné, ale ten čerstvý průvan jim můžeme jenom závidět.

LN č.1/1988, -rn-

Redakční poznámka:

Podle vládních zpráv, jak uvádí západní agentury z března t.r., růst cen překročil do konce února plánované zvýšení a tak vláda je nucena přistoupit nejen k omezení původního zvýšení, ale i ke zvýšení sociální výpomoci rodinám s dětmi. Členové Hospodářské komory se vyjadřují, že "ekonomika je v nebezpečném a dezolátním stavu". Sociálně nespokojená demokratická veřejnost se začíná dožadovat "svobodných doborů" na komunistické straně postoupení části moci a spoluzodpovědnosti s tím, že strana, která si v ústavě zakotvila vedoucí úlohu, musí proto formou zákonů konkrétně a přesně formulovat co může a co nemůže ve společnosti? Ve vedení strany se diskuse soustřeďují na dvě hlavní otázky: 1) kolik moci může vládnoucí strana postoupit v zájmu celospolečenské dohody; 2) jak může fungovat soc. pluralistický model v systému jediné politické strany? Vysoký stranický činitel zdůrazňuje potřebu "změny" bez přívlastků, což se všeobecně chápe jako otevřená výzva kádrové programové heslu: "Změna a kontinuita". Například vám shoda s naší "kontrarevolucí" z r.1968 až příliš zjevná? Nezbývá než doufat, že naši "kontrarevolucionáři" neztratili odvahu, a nabídnou zcela nezištně našim přátelům ozbrojenou bratrskou pomoc?

Na rozdíl od dialogu našich maďarských přátel o závažných problémech spojených s prosperováním společnosti dnes i v budoucnosti, má náš sčp parlamentu zcela jiné starosti - osobní. Proto ty celospolečenské, které má v pracovní náplni - našich skupin zodpovědných občanů, zasílající písemně všem poslancům a jemu osobně své návrhy na ozdravení naší nemocné společnosti - si zatím vůbec nechce a nebo nemá čas přilouštět? Vždyť jak nám v Rudém právu napsal, bylo období normalizace přeci cestou a "službou společenskému pokroku"? Nemýlíte se, čtete dobře - Konrád to napsal, nemohl!

Ty jeho osobní starosti jsou příčinou, že od 4. ledna t.r. má potíže s klidným spaním. Zdají se mu totiž velice špatné sny - a hlavně pravdivé - o tom, co udělal 21. srpna roku 1968, jako samostatně zvolený předseda "revolučního tribunálu a navíc ke všemu ještě echotný kandidát, Moskvou podporovaný, na funkci předsedy "dělnicko-rolnické vlády", kterou ohrožovali se lid nazval v hodinách pokusu jejího zrození jako kolaborantskou. Jenom díky těmto "vlasteneckým starostem" se musel v SSSR potom nějaký týden zdravotně zotavovat. A protože mu 4. ledna t.r. Dubček před celým světem připomněl jeho vlastenecky revoluční činnost - dnes už v Sovětech nemá zájem ho uzdravovat - musí dnes v Rudém právu opět zdvíhat "inkviziční pochodeň" normalizačně kasárnského monologu, při kterém se mu zcela jistě nezdává zrychluje tep, my jsme tenkrát měli onen divný pocit spojovaný obvykle se svráním žaladku - tenkrát, dnes už ne. Zatímco jeho tehdejší "tajomník" V. Biřák "strategicky" bránil ideologicky i historicky prohrané pozice v moskevské Pravdě, jak jinak než asi útokem, a proto nás již jemu "skromná" ani nemapadne s tímto výplodem seznámit...

Do důchodu takové starosti opravdu nezavídíme - zaslouženě... Snad jen upřímně od srdce se chce poblahopřát s tím, že "Člověk není nic jiného, než co ze sebe udělá". Vzkazuje jejich "přítel" z počátku normalizace - J.P. Sartre!

Je nutno v zemědělství bojovat pro jakýkoliv preparátům, které mají dlouhou životnost. Nejlépe je životnost 3 měsíce či ještě méně. Byla zjištěna fluoróza zvířat - nejvíce postiženy jsou Jizerské hory, Krkonoše, Frýdlantsko /v Čechách/, okolí Prahy, jižní Morava.

Jaký jídelníček lze doporučit?

Nejrizikovější potraviny u nás : /mléko, máslo, vejce, všechny vnitřnosti, hovězí maso, řepný cukr.

Lze doporučit k jídlu : zvířata s krátkou dobou života - králíky, jehněta, nutrie, drůbež /nikoliv však z velkochovů/, vepřové maso lze doporučit daleko spíše než hovězí, lze doporučit luštěniny.

Z á v ě r :

Člověk vydrží mnoho, pokud mu fungují látra, přesto však nevydrží jeho reprodukční systém - v současné době klesla porodnost na 20 % /z počtu oplozených vajíček/.

Je nutno konstatovat malou informovanost širší veřejnosti.

Je obava, aby v příští pětiletce nebyl plán opět uchvacován silnými lidenci pro řešení tími obilbených témat a aby se přistoupilo k řešení těchto pžehavých otázek.

Podle údajů ze západních států se ukázalo, že ne je f e k t i v n ě j š í při péči o životní prostředí je právě starat se o nezávadné potraviny - to přináší největší efekt, pokud jde o zdravé lidské populace. Je to mnohem efektivnější než např. investovat do nákladných detektorů záření a zabezpečovacího zařízení jaderné energetiky.

Navrhují zřízení prodejen, v nichž by se prodávalo nezávadné zboží - potraviny. Tak by se dalo ekonomicky působit na producenty závadných potravin.

Žel zákon o podniku není formulován tak, aby stimuloval péči o životní prostředí a omezení škodlivin. Plánuje se zřízení komise pro životní prostředí při SKVTŘI.

Doporučuje se, aby každý cestou občanských a národních výborů působil tlakem na péči o životní prostředí.

Národní výbory obvykle volí cestu nejsnadnější, nikoliv efektivní - např. se i na vesnicích budují obřadní síně, nikoliv čistíčky odpadních vod. V současné době je 100 žádostí národních výborů o povolení výjimky ze zákona o čistotě vod.

* * *

Naše poznámka...

Lze ještě vůbec hovořit - bez velké dávky cynismu - o úspěchu našeho zemědělství? A vzhledem k čemu a nebo ke komu? Nebyla to snad příliš drazá zaplacená cena, které nebylo zapotřebí lidem země, která o nebezpečí už dávno věděla?

Už v červnu 1967 řekl spisovatel Ludvík Vaculík do očí nevyšším představitelům novotnovského režimu mnoho "kacířských" myšlenek o nevyřešeném problému moci za socialismu, a mezi tím i futurologicky varoval slovy : "Vidím, že jsme lidstvu nedodali žádné původní myšlenky a dobré nápady, že např. nemáme svůj návrh, jak vyrábět a ne-topit se zplodinách vyrábění, že zatím tupě následujeme odlišnou civilizaci ameri-kánského typu, opakujeme chyby z Východu i Západu, naše společnost nemá orgány, který by hledal jak by se dalo rachotivému a zakouřenému vývoji životního slohu nadejít úspornou zkratkou!"

Dnešní čtenář "přestavbových" novin se však naopak může dozvědět od současných strnických "lakyekologů", že nebylo před 13 lety člověka, který by tyto důsledky mohl předpokládat! Naštěstí lidskou pamět nelze z hlavy nikomu vystáhnout...!

Jak ohodnotila dosazená vládnoucí garnitura normalizace tyto lidi myslící především pro společnost hlavou - nikoliv pouze žaludkem : vyloučený ze strany, ze Svazu spisovatelů, nemůže dodnes oficiálně vydávat ani "hem pro přestavbu". To však mu nezačalo tomu, aby pro národní kulturu udělal zvláštně namožené, když od počátku 70 let založil samizdatovou edici "Petlička", ve které vydal více než 100 původních děl z české neoficiální literatury.

Soudný a myslící člověk dneška si úspěchy normalizačního "realsocialismu" jistě zhodnotí sám - bez nápovědy Rudého práva.

- red.-

ALE K ČEMU JE SVOBODA, NEJLI K TOMU, ABY SES ANGAŽOVAL. J.P.SARTRE

♦ ♦ ♦

3. FÓRUM CHARTY 77

Protože 3. Fórum Charty 77 bylo Státní bezpečnostní dne 17.1.1988 násilně přerušeno, požádali jsme tři signatáře Charty 77, Ladislava Hejdánka, Jaroslava Šabatu a Václava Bendu, aby se vyjádřili písemně k tématu fóra: "Možnosti zlepšení politické situace resp. možnosti překonání politického systému a jakou roli v tom může či nemůže sehrát Charta 77 a další nezávislá hnutí".

Jaroslav ŠABATA :

...Velká většina účastníků fóra proseděla v úřadovnách Bezpečnosti několik hodin, ne-li celý den. Některí se možná domnívají, že to byl náš neúspěch. Myslím, že se mýlí. Svým krokem jsme manifestovali nejen p o l i t i c k o u vůli chartistů, ale rovněž mnohých, přemnohých občanů dospět od jakési náhražkové demokratizace společnosti ke skutečné p o l i t i c k é demokracii, k demokracii pro v š e c h n y, k demokracii, bez níž nelze překonat to, čemu se eufemisticky říká "brzdící mechanismus". Je dobře známo, jaký obrovský ohlas mělo vystoupení Miloše Kopeckého na jaře loňského roku, jak širokou veřejnost elektrizoval jeden jediný televizní pořad (SONDY 13.1.1988) tím, že jí představil její (téměř) autentické myšlení a mínění, jaký nečekaný úspěch měla manifestace ke Dni lidských práv na Staroměstském náměstí a nyní petice katolíků. Společnost naplněná hlubinnou nespokojeností se stavem věci obecných seprobouzí. Tendence k n e z á v i s l á m u občanskému projevu mocně zesílila. Dozrál čas pro nejširší demokratickou diskusi o v š e c h všeobecných otázkách rozvoje společnosti.

Proto jsou nutná a potřebná fóra, která by rozvíjela a kultivovala politické myšlení, volné tribuny, které by pěstovaly kulturu ideová politických sporů, neformální shromažďování občanů nejrůznějšího smýšlení, která by pomohla společnosti zbavit se strachu z policejné byrokratické kurately.

17. ledna jsme tedy vykročili tímto směrem. Zahájili jsme kampaň za uznání práva svobodně se shromažďovat - učit se veřejně a tudíž odpovědně vyjadřovat ke všemu, co občany této země tíží. Vznikne z toho politická opozice? Možná. To se ukáže. Ale už dnes je jasné, že to nebude podnik "protispoločenský" (slovo pánů důstojníků, kteří nás 17. ledna vyslyšali), nýbrž podnik bez něhož se naše společnost nemůže obejít, který je životně potřebný, chceme-li se zbavit poddanského ducha vypěstovaného tuhou byrokratickou organizací společenského života. Celá naše společnost je prostoupena obavami a n důvěrou, skepsí a malovérností. "V osmašedesátém to začalo podobně", řekl jeden z účastníků televizního rozhovoru ve Žďárských strojárnách v Sondách č.1. Byl to muž mladý. Sotva tedy skutečný památník. Ale dodal příznačně: "Jenže tenkrát se to straně jaksi vytklo z rukou". Je zřejmé, že mladý muž má sice sympatie ke společenskému pohybu, k čemuž se schyluje, ale že se bojí nevyhnutelné polarizaci názorů - že se bojí, aby to, co může dobře (jako v osmašedesátém) začít, neskončilo o p ě t špatně.

Jsou jeho obavy (a podobné obavy vůbec) oprávněné? Bylo by zpozdilé tvrdit, že nikoliv. Útok Rudého práva proti katolickým aktivistům na Slovensku je nejnovějším příkladem neschopnosti reagovat na podněty, které přicházejí ze společnosti. Bezduchá snaha dokázat, že hora aktuálních problémů, které se dotýkají celého našeho duchovního života, je výplodem pohrobků slovenského klerofašismu, je školským příkladem úniku před realitou - úniku k politické demagogii. Tento únik vlastně ani nemůže být - únikovější ...

Není to zdaleka jen problém československý. Zbigniew Brzezinski prohlásil už před rokem, že sovětské dominium se rozpadne během dvou let, půjdou-li věci tak jak jsou (bylo to po návratu Andreje Sachorova do Moskvy). A začátkem tohoto měsíce prohlásil na své londýnské přednášce, že krize komunistického systému vstupuje do kritické fáze, že snad v pěti zemích sovětského bloku dozrály podmínky pro revoluční výbuch.

Brzezinského příliš chladnokrevná analýza je založena na poněkud schematickém využití starého poznatku: politická liberalizace ve spojitosti s růstem hospodářských potřeb představuje spolehlivý recept na revoluci. A revoluce, revoluční výbuchy, spontánní výbuchy lidového hněvu budou - jak Brzezinski soudí - k o n c i perestrojky.

Brzezinského prognóza zrcadlí zjevnou nevěru v možnost demokratické obnovy zemí reálného socialismu. Její perspektiva je proto zatížena vážným neduhem: je to perspektiva "bez perspektivy" - perspektiva velké společenské katastrofy bez jasných představ o tom, co se zrodí z očistného procesu společenských změn.

Tím nechci říci, že není dobré nahlédnout na "katastrofické dno" krize, kterou prožíváme. Uvidíme tam v mnohásobně komplikovanějším a rozměrnějším vydání to, co se odehrálo v Maďarsku v roce 1956, v Československu roku 1968, Polsku roku 1981. Uvidíme obraz rozporných procesů, v nichž se nasetkaly a nesplynuly, nýbrž mýjely a navzájem paralyzovaly snahy o změnu vycházející z nitra komunistických stran ("shora") a z lůna společnosti, která je prostoupena hlubokou nedůvěrou ve schopnost "obnovy - reformy komunismu". A můžeme si ovšem spočítat, co by obnášelo ztroskotání přestavby v Sovětském svazu i jinde. Možností je povícero: od zhřsilé byrokratické kontrarevoluce až po docela slušný odvar "gorbačovčiny", která se však nebude chtít znát ani k tomu, co Gorbačov napsal ještě v létě minulého roku ve své knize o NOVÉM MYŠLENÍ.

"Katastrofická" perspektiva nám tak připomíná morální a občanskou povinnost uvažovat v perspektivě n a d ě j e - v perspektivě solidární spučenosti všech, kdož se chtějí zasazovat o to, aby radikální společenská změna neuztroskotala, ale byla dovedena d o k o n c e až k vítězství "protibyrokratické" demokracie, neoli, jak už bylo řečeno, demokracie p r o v š a c h n y .

Stojíme tedy před výzvou zformovat s p o l i č e n s t v í p r o t u t o demokracii - pro rozvinutou, úplnou a zralou politickou demokracii: pro demokracii, která předpokládá, že občané se mohou svobodně shromažďovat, svobodně vyjadřovat své názory, svobodně se přit. svobodně se sjednocovat.

17. leden 1988 naznačil cestu, metodu, praktické řešení úkolů, které jsou s odpovědí na tuto výzvu spjaty. Jak pravil jeden můj dobrý kamarád: chartisté, kteří se nebojí politiky, by měli vyvolat v život "hnutí 17. ledna" - hnutí, jež by vynalézavě a v celonárodním měřítku prosazovalo nezadatelné právo občanů svobodně se shromažďovat a z práva deklarovaného zákonem by tak učinilo právo r o á l n ě. Možná, že se časem ukáže, že 17. ledna 1988 se takové hnutí skutečně zrodilo. Není podstatné s jakou šifrou či symbolem bude spojováno. Důležité je, aby byl tento významný krok k proměně reálného socialismu v reálnou demokracii učiněn.

Neboť víme (a měli by to vědět i prozřevější představitelé "strany vlády"), že pouhopouhé uvolňování tuhé byrokraticko-centralistické organizace společnosti nejenže nemůže vést k demokracii a samosprávě, ale je spolehlivým receptem na pokračování všestranné přestavby společnosti. Jinými slovy: cesta k vítězství nevede přes liberalizaci byrokratického systému, nýbrž přes jeho demokratické překonání.

Někteří chartisté si mohou klást otázku, je-li tento cíl legitimním cílem Charty 77. Za svou osobu o tom nepochybuji. Jsem navíc přesvědčen, že váhání a nerozhodnost v této věci je zřetelnou původností Charty 77.

Ale nechci být příkrý. A už vůbec nechci vyvolávat planý spor. Důležité je, abychom se shodli na tom, že hnutí či společenství "p r o d e m o k r a c i i", které bude krystalizovat v zápase o právo svobodně se shromažďovat, musí být hnutí m i r o v ě - že musí usilovat o demokratickou proměnu společenských vztahů humanitní metodami; že tradičnímu národnímu pojmu h u m a n i t n í demokracie tak vtiskneme živý obsah a nový lesk.

V Brně dne 17. února 1988

Red.: "JEDEN ODVAŽNÝ MUŽ S NOVOU MYŠLENKOU KŘESKOU SNU" VYTVÁŘÍ VĚŠINU ; ;

Charta 77 nevydala dokument ke 40. výročí únorových událostí vzhledem k historické, politické a mravní otevřenosti daného tématu. Avšak vzhledem k tomu, že čtyřicetiletí února nelze pro jeho vliv na novodobé dějiny našich národů přejít mlčením, rozhodli jsme se vyjádřit své stanovisko formou filosoficko-etické úvahy. 20.2.1988

PROHRA VÍTEŽŮ A VÍTEŽSTVÍ PORAŽENÝCH

Jednou z velkých výzev, které zanechal první československý prezident T.G. Masaryk našim národům, je požadavek hledět na lidský život, svět a dějiny pod zorným úhlem věčnosti – sub specie aeternitatis. Pakliže se pokusíme přijmout toto hledisko, učiníme krok od pýchy k moudrosti, nahlédneme časnost a dočasnost lidských věcí a budeme vedeni k poznání toho, co pro člověka znamená opravdové vítězství a co je skutečnou porahou. Pak bude možná smysluplnější i naše historická sebareflexe, k níž se váží naše přítomná rozhodnutí a naše do budoucna směřující naděje.

Uprostřed kulturního posledního týdne letošního února vzpomene československá veřejnost 40. výročí historických událostí, jež na dlouhou dobu předurčili politický osud našich národů. Ani ne tak z aspektu světových dějin jako z hlediska individuálního lidského života je 40 let opravdu dlouhým obdobím. Ti, jímž tehdy bylo dvacet let, jsou nyní v penzijním věku, z tehdejších čtyřicátníků – jsou-li ještě mezi námi – jsou dnes kmeti a pro většinu lidí žijících v naší zemi představují události z února 1948 už jen odstín historického spektra, jež se zformovalo před jejich vstupem do dění tohoto světa. Avšak právě v zájmu současníků, v zájmu svobodnějšího a pravdivějšího vztahu k přítomnosti a k budoucnosti má smysl připomínat minulé události a zamyšlet se nad nimi.

Zjistěte je a bude úkolem historiků popsat a vyloužit význam toho, co se odehrálo v únorových dnech 1948, i když ani od nich nemůžeme čekat jednoznačný a obecně přijatelný výklad smyslu někdejšího vítězství a někdejší prohry. Postavy tzv. vítězného lidu a poražené reakce ustoupily již z aktuální dějinné scény do říše stínů, aniž by současníkům jakkoliv zmírnily naléhavost otázky po podstatě a orientaci jejich vlastní situace. Vždyť dějiny, psané vítězi, jsou spíše sebeoslavnou manifestací než vážným a hlubokým zamyšlením a na druhé straně pocit krivdy u poražených vede mnohdy k zahorklosti a k mlčení.

Strochým faktem zůstává, že ti, kdo stáli na straně otevřenosti pluralitní demokracie, nenalezli dost síly, podpory, moudrosti a dovednosti úspěšně čelit totalitnímu mocenskému principu, jenž pak byl ve formě jedné politické strany vnucen celé národní společnosti. Rozhodující reprezentant demokratických sil a zároveň z hlediska osobního celoživotního zápasu nejtragičtější postava únorového dramatu, prezident Edvard Beneš strvil i v posledním velkém střetu svého života v rámci základní koncepce své, někdy možná až příliš akademické, politické filosofie. Ač stár a oslaben bojem s německým fašismem, který brutální likvidací demokratických struktur Masarykovy první republiky zanechal i po svém pádu rozoranou brázu pro novou totalitní setbu, zůstal Beneš věren stylu, který předvedl ve dnech emichovského diktátu o deset let dříve. Odmítl výzvu rozhodující chvíle, ustoupil před hrozbou krveprolití; snad vsadil na čas a na důvěru ve schopnost národa vtřepat a zneutralizovat účinek totalitních idejí a metod, snad vsadil na víru v perspektivní převahu světové demokracie. Bylo-li tomu tak, pak tato intuice se přes mnohé a oprávněné výhrady ukázala jako reálná. Za její částečné historické potvrzení lze považovat skutečnost, že stalinský duch únorových vítězů po čistkách a deformacích padesátých let a po tvořivé vlně vzepjetí národní kultury v letech šedesátých ochabl v průběhu dvaceti roků natolik, že v srpnu 1968 potřeboval transfuzi v podobě státnísových invazních armád.

V zájmu historické objektivity je třeba konstatovat i skutečnost, že v řadách únorových vítězů stáli i lidé, kteří svou věc mysleli upřímně, poctivě a opravdově. Generace, která prožila hospodářskou krizi, porobení republiky fašistickým Německem a druhou světovou válkou, generace, jíž se zafixoval i zážitek z bídy a sociálního pohrdání, viděla záruku distojného života v socialismu a v těsném styku se Sovětským

DŮVODY KE SKEPSI A ZDROJE NADĚJE + Václav HAVEL

Hodnocení politických poměrů a názory na to, co lze očekávat od budoucnosti, závisí hodně na tom, co si kdo z nás představuje pod pojmem politika. Přesněji řečeno: v jaké sféře společenského života kdo z nás spatřuje nejvlastnější ohniště politických dějů a tím i klíč k politickým prognózám.

Pokud se upínáme výhradně nebo hlavně k oblasti faktické moci (a ovšem i k jejímu přípravnému dějišti, totiž jejímu zákulisí), pak je pro nás samozřejmě nejdůležitější, jak v tom či onom proslovu vybalancovali Gorbačov či Jkeš různé fráze, o čem se dohazovali Gorbačov s Jelcinem o prázdninách, kteří tajemníci KSČ se domluvíli proti Husákově, které členy předsednictva získali a který z nich má největší vliv na nového šéfa.

Nepodceňuji tohle všechno; naše osudy to ovlivňuje po čertech významně. Přesto se přiznávám, že víc než tato sféra mě zajímá něco jiného: co se děje ve společnosti, ve viditelných a v skrytých vrstvách jejího počínání, cítání a myšlení. Nenápadně, ale z dlouhodobého hlediska nejdůležitější podhoubí všech politických dějů totiž spatřuji spíše zde než v kulodárech různých sekretariátů. Miso jiné už proto, že výkony faktické moci, jež se v oněch kulodárech rodí, vždycky nějak reagují – byť třeba velmi nepřímým, nepřesným, pozdním a mnohdy jen podvědomým způsobem – na skutečný stav společnosti a jejího ducha. I ta nejsvévolnější moc je mocí nad někým a její panování nad obyvatelstvem, podléhání jeho náladám či pohodání jeho vůlí tudíž závisí také na tom, jak se samo obyvatelstvo chová a jak se k této moci staví.

Pokud jde o dění mezi mocnými, přišel dobrých vyhlídek zatím nemáme: Gorbačov je sice osvětenější vladařem než jeho předchůdci, Jkeš sice verbálně imituje Gorbačova a mluví o jakési údajné přestavbě a demokratizaci i u nás, obě tyto skutečnosti však náš život ovlivňují pramálo. Ovlivňují-li ho vůbec, tak si zase hlavně tím, že se jejich společnost chytá, jak moc se na ně odvolává, zkrátka do jaké míry je vnímá jako svého druhu "nahrávky na smeč". Jinak se ale zdá, že Miloš Jkeš byl instalován jako čerstvější a spolehlivá záruka faktické neměnnosti (skratky za novými slovy), než jakou byl jeho unavenější a nikdy pro nikoho zcela spolehlivý předchůdce.

Díváme-li se na situaci z toho druhého hlediska, tedy z hlediska jakéhosi "hlubinného" stavu společnosti, pak se mi zdaleka tak tristní nejeví. Můžeme se sice nádit v nejbližší době (a zvláště v tomto roce provokativních výrocí) ještě nemála zklamání, perzekucí, ba možná i zřetelného utužení; nicméně některé nepřehlédnutelné skutečnosti dovoľují – aspoň v dlouhodobějším výhledu – věřit přeci jen v lepší možnosti.

Nejdůležitější z těchto skutečností je pomalu, ale nezděritelně se prohlubující propast mezi dvěma dnes už téměř spolu nesouvisícími světy: světem oficiální ideologie a světem skutečného myšlení a cítání společnosti. Všichni samozřejmě dělají, co musí dělat – volí, bojí se nadřizovaných a poslouchají je, na nejrůznějších rovinách hierarchizované moci zatarializují vůli mocenského centra – nikdo však už vlastně nevěří řečem, které tato moc vede. Lidé si prostě myslí své a žijí, jak se dá. Postře strukturovaný potenciál reálných společenských zájmů, jehož spektrum se klene od shánění západních elektronických produktů až po shánění samizdatů, od rafinovaně vyvdorovaného uplatnění nejrůznějších koníčků až po kolektivní srozmání různých subkultur (ať už hudebních, náboženských či jakýchkoli jiných), od masového sledování západní televize až po sovoobodnou expresi názorů na svět v pivních čtvrté kategorie, tento potenciál tedy sám sebe uskutečňuje všemi za dané situace myslitelnými způsoby, zcela mimo všech předpokladů moci a zcela nezávisle na jejích intencích. Dalo by se dokonce říct, že skutečnou a nejdůležitější "paralelní polis" dnes nepředstavuje "diplentský svět", ale svět myšlení a privátních zájmů celé společnosti, která sice jednou rukou dává totalitní moci to, co na ní bezpodmínečně vyžaduje, ale druhou si zároveň dělá vše, co sama chce a co nemá s vůlí této moci pranic společného.

Jakýmsi ostrůvkem veřejné reflexe a stimulace toho stavu je ovšem oena "disidentský svět" : ale i vněm si už vlastně děláme, co chceme, ba říkáme nahlas věci, které nešlo říct nahlas po desetiletí (dokonce ani v tom slavném osmašedesátém roce!). Tu a tam nás za to Státní bezpečnost kárá, sama ale cítí - pod tlakem obecné atmosféry - směšnou glibověžnost své argumentace (což samozřejmě nic nemění na tom, že kdykoliv jí to bude dovoleno stranou a straně celkovou politickou situací, může nás místo kárání zavřít). A když zkoumáme, co je základním společenským jmenovatelem toho, co dnes de facto celá společnost politicky ví a co "disidenti" dokonce veřejně říkají, pak zjišťujeme, že to je věc sice prostá, ale s vládní ideologií neslučitelná : totiž jistota, že jedinou smysluplnou cestou pro hospodářství je reálná pluralita subjektů hospodářského podnikání a jedinou smysluplnou alternativou současného politického systému je pluralita politická (bez níž je ostatně ta hospodářská nemyslitelná). Přičemž - a to je zvláště důležité - neplatí tahle samozřejmost (a dnes to je už opravdu samozřejmost) jen pro Čechy a Slováky, ale ve stejné nebo ještě větší míře pro Poláky, Maďary a dokonce i pro mnoho myslivých a veřejně činných lidí v Sovětském svazu.

Jsem přesvědčen, že tato prospat mezi ideologií a základními politickými principy soudobé moci na jedné straně a skutečným smýšlením společnosti na straně druhé se může prohlubovat dlouho, ale ne donekonečna. Je to stále významnější politický fakt, jehož vliv se musí dříve či později zhmotnit do nějakých dosažitelnějších politických změn, důležitějších, než je současná výměna "normalizační" frazeologie za frazeologii "přestavbovou".

Snad je zřejmé, proč se mi ve světle takového perspektivního uvažování nezdá být zrovna podstatné, co včera řekl na nějaké schůzi nebo zítra řekne na chodbě ÚV KSČ tajemník Jan Fojtík.

Lidové noviny č.3 - březen 1988

SOVĚTSKÝ TYDENÍK O VÁCLAVU HAVLOVI

V prosinci 1987 navštívil z vlastní iniciativy Václava Havla Alexandr Kuprjanov, zástupce šéfredaktora časopisu SOBESEDNIK, což je víkendová příloha Komsomolské pravdy. Strávili několik hodin v přátelské debatě k níž přizval Havel také Sergeje Machonina. Kuprjanov byl rozhodnut o této návštěvě napsat pravdibě do svého časopisu. A skutečně v čísle, vydaném 5. února 1988, vyšel jeho článek, v němž je mimo jiné referováno o návštěvě u Havla. Dotyčné číslo není možné v Praze získat, redakce LN má však k dispozici interní zprávu, který o článku napsal pro ČTK její moskevský dopisovatel. Kuprjanov podle této zprávy ocenuje na Havlovi, že "v roce těžkém pro Československo a v hodině těžké pro náho osobně neopustil svou vlast"; zdůrazňuje, zřejmě ve snaze vrhnout na Havla pokud možno příznivé světlo, že sему "zdál být oddaným stoupencem přestavby a šířící se demokracie" v SSSR; jeho otázky označuje za zvládnuté. Zároveň konstatuje, že jeho jméno "se nehodí v ČSSR připomínat", protože je "představitelem nechvalně proslulé Charty 77 a spisovatelem jehož vydávají pouze na Západě". I když se zdá, aspoň ze zprávy ČTK, že o obsahu svých hovorů s Havlem a o Havlových názorech ve svém článku jeho autor mnoho nenapsal, rozhodně je pozoruhodné, že tento článek vůbec vyšel. Je to totiž poprvé, kdy v oficiálním tisku nějaké země sovětského bloku je psáno o aktivním chartistovi, politickém vězni Husákově éry a od roku 1969 přísně zakázaném autorovi nikoliv hanlivě /jako o "zkrachovanci", "zaprodanci", či "agentu imperialismu"/, ale naopak příznivě, byť se zřejmě nevyhnutelnými taktickými ústupky, jakým je zmínka o "nechvalně" proslulosti Charty.

.. Jelikož našťastí nehrozí nebezpečí, že naše armáda přepadne Sovětský svaz, aby zatrhla jeho novínám svobodné psaní, lze doufat, že Kuprjanovův článek je začátkem objektivnějšího informování sovětského tisku i o československých problémech a že to může mít i svůj dobrý vliv i na zdejší tisk. I když samozřejmě důležitější.. je počínání domácího obyvatelstva a rozsah svobod, které si samo vydobude.

LN č.3/1988 - krácené

red.

DVOJÍ RUBIKON • Ladislav HEJDÁNEK

Jsou náhody, jímž se vyjeví něco podstatného, i to možná náleží ke "lsti rozjmu", o které kdysi mluvil Hegel. A taková náhoda poskytla členům KP v jednom dni projev Michaila Gorbačova, udávající směr příprav na červnovou konferenci KSSS, a článek o vztahu mezi státem a církvemi, podepsaný Václavem Doležalem. V Sovětském svazu chtějí usilovat o to, "aby se v maximální míře stimulovala iniciativa a samostatnost lidí, aby byla překonána jejich pasivita, občanská netačnost, apatie, nesamostatnost myšlení a všechny tyto přímé pozůstatky byrokratického stylu řízení". U nás však, když se iniciativa několika katolických laiků setkala s masovou podporou v římskokatolických řadách, jsou členové upozorňováni na to, že "akce není organizována církví, a že "naprostá většina ordinářů" se od ní distancovala /škoda, že nejsou uvedena čísla, mluvila by sama za sebe/. Z Moskvy slyšíme: "Demokratičnost, důvěra k lidem, tolerantnost k neobyčejným jevům, k hledání nových cest, kompetentnost, dobrá vůle, povzbuzování iniciativy a novátorství, podpora talentů" - a u nás "akce sama se zrodila dosti bizarně - jako iniciativa jistého pana Navrátila..." - "ve skutečnosti šlo o dílo několika málo jednotlivců". A mohli bychom dost dlouho pokračovat.

Kdo sledoval trochu vnímavěji život věřících v našich zemích, tomu nemohlo ujít, že v posledních letech docházelo a dochází k významnému pohybu a k proměně. Pozornost vzbudila zvýšená návštěva bohoslužeb zejména v katolických chrámech a také účast mladých lidí. Ještě nápadnější jevem byly různé mimořádné akce, jako masová přítomnost věřících na některých poutních místech, stále ještě probíhající podpisová akce, v níž statisíce věřících dávají výraz svému přesvědčení, že je už načase řešit problémy, jež se nahromadily v důsledku let trvajících nezákonných postupů, diskriminujících křesťany / a vůbec jinak než marxisticky a komunisticky smýšlející občany/. Lidé se chopili iniciativy /jinak než iniciativou několika lidí nic nového vzniknout přece nemůže/ a další je podpořili svým podpisem. A ihned se jako první ozvali mluvčí právě těch kruhů, kteří nesou hlavní odpovědnost za celkově neutěšenou situaci naší společnosti a zejména za obrovský úpadek kulturního, ideového a duchovního života, z něhož byli a stále ještě jsou vylučováni křesťané všech vyznání a nábožensky orientovaní lidé a také vynikající kulturní tvůrci a vědeckí pracovníci, z nich mnozí byli a někteří dosud jsou přesvědčeni marxisty. A právě na adresu takových jako je uator z KP, řekl vůdce sovětských komunistů: "jestliže rozhodně upouštíme od příkazových administrativních metod v hospodářství, pak podobné zloty v duchovním pokroku společnosti jsou tím nejneštějnějšími".

Všichni signatáři nejnovější akce katolických laiků se přihlásili svým činem nejen k "dílu duchovní obnovy", rozvrženému na deset let a vyhlášenému společným pastýřským listem českých a moravských biskupů a administrátorů, ale také - a právě to je třeba ocenit nejpozitivněji - k dílu společenské a politické přestavby, o které se někteří naši byrokrati už naučili ledacos papouškovat, ovšem tak, aby představu zbavili skutečného ostří a aby mohli pokračovat ve svých zastaralých metodách nerušeně dál. Jen tak je možné, aby na výslovný poukaz, že i v socialistických zemích to jde ve vztahu k církvím jinak, se někdo začal náhle odvolávat na naši odlišnost a národní specifičnost. Naši katolíci překročili svůj Rubikon. Ale "činitelé" se zatím čistě vody štítí.

Lidové noviny číslo 3 - březen 1983

TI, KDO CHCEJÍ SKLÍZIT OVOCE SVOBODY, MUSÍ VYNALOŽIT K TOMU VLASTNÍ ÚSILÍ.

THOMAS PEINE

BOH DÁVÁ SVOBODY TĚM CO JI MILUJÍ, KTEŘÍ JSOU SCHOPNI JI CHRÁNIT A BRÁNIT.

..? president USA

"JSME PRO PRÁVA, PRO ROZSÁHLÁ OBČANSKÁ PRÁVA, PROTO JSME TAKÉ USKUTEČNILI REVOLUCI".
GORBAČOV, listopad 1987.

KREML SE VZDÁVA BREŽNĚVOVY DOKTRÍNY

V sovětsko-jugoslávské deklaraci, přijaté během Gorbačevovy návštěvy Jugoslávie, jsou nově formulovány univerzálně platné vztahy pro všechny komunistické a dělnické strany a jejich státy - znamenají definitivní verbální popření a odstoupení od Brežněvovy doktríny "omezené suverenity", vyslovené jím v r.1969, kterou dodatečně chtěl ospravedlnit neospravedlnitelné - vstup spoj. vojsk v r.1968 do Československa jako "bratrská pomoc". Z deklarace uvádíme úryvky formulující tyto nové vztahy a zásady:

11.

1) Potvrzují připravenost i nadále rozvíjet a obohacovat náplň svých vztahů v duchu zásad nezávislosti, rovnoprávnosti a nevměšování, odpovědnosti každé strany před dělnickou třídou a lidem své země, vzájemného respektování různých cest výstavby socialismu a svého mezinárodního postavení. Na tomto základě budou zdokonalovat oboustrannou a oboustranně výhodnou spolupráci a konstruktivní a soudružský dialog.

Důsledné respektování samostatnosti a nezávislosti stran a socialistických zemí při vytyčování cest vlastního rozvoje umožnilo odstranit příčiny, které vedly ke konfliktu mezi KS Jugoslávie a VKS(b) a Informbyrem v roce 1968. To má velký význam nejen pro vzájemné vztahy mezi KSSS a SKJ, ale i pro rozvoj a upevňování socialismu jako světového procesu.

Obě strany vycházejí z přesvědčení, že nikdo nemá monopol na pravdu, a prohlašují, že si nedělají nároky na to, komukoliv vnucovat vlastní představy o společenském vývoji.

2) KSSS a SKJ potvrzují univerzální význam demokratických zásad ve vztazích mezi komunistickými, dělnickými, socialistickými, sociálně demokratickými, revolučně demokratickými a dalšími pokrokovými stranami a hnutími, které vycházejí z jejich nezadatelného práva samostatně rozhodovat o cestách společenského rozvoje.

7) Obě strany přikládají velký význam respektování lidských práv a jsou pro jejich bezvýhradné a důsledné dodržování na celém světě. Lidská práva a základní svobody jsou nedílnou, nedělitelnou a navzájem závislou součástí celku.

X X

Z projevu M. GORBAČOVA na zasedání ÚV KSSS 13.2.1988

"Je nezbytné svobodné soutěžení myšlenek. Naše společenské vědomí jím jenom získá, zná se jeho prognostická síla a tedy i schopnost být spolehlivým základem pro vytyčování politiky strany..."

O událostech starých 50 let píší se zápalem a znujetím jako o dnešních problémech. Není na tom nic divného. Vždyť jde o to, co je pro nás nejdůležitější - o vztah k socialismu, o pochopení socialismu, o to, jak se mohlo stát, že vedle hrdinských činů lidu byly možné trestné činy proti němu..."

Hlavní je demokratizace. To je rozhodující prostředek k dosažení cílů přestavby /.../ Leckdo znervoznil a varuje nás, jen aby demokracie nevyšlila v chaos. Při bližším pohledu však vidíme, oč tento lidem jde. Vůbec ne o problémy, které jsou životně důležité pro společnost. Jde jim spíše o jejich vlastní ziskové zájmy..."

Hlavním problémem rozvoje našeho politického systému je vytvoření takového mechanismu moci a řízení, v němž by přesně fungovala účinná demokratická kontrola..."

Musíme mít na paměti, že veškerá úloha nebyla naší straně dána kýmisi shora na věčné časy/.../ I dnes musíme každý den, každou hodinu houževnatou prací pro lid, pro rodinu zemí potvrzovat své právo být předvojem revolučního zdokonalování společnosti..." Rudé právo

Red.: Jak těchto myšlenek M.G. tak i z ostatních je zřejmé, kdo od koho z jeho Akčního programu strany může po dvaceti letech "opisovat". To jenom náctí "noví myslitelé" u nás ztratili pojem času. Ne nadarmo platí: KDOŽ PŘIJDE LOC, ZTRACÍ SE PAMĚT. K tomu dodáváme v jejich případě, že když se ztrácí moc, paměť se k jejich škodě vrací v podobě špatného svědomí!

Z rozhovoru L. Štrougala se západoněmeckými novináři přinášíme několik citací, jak je na rozdíl od zdejších sdělovacích prostředků zaznamenal list Frankfurter Rundschau. /str.12/.

Na otázku, co považujete za největší úspěch či neúspěch za posledních osmnáct let, předseda vlády řekl: "Je poněkud nelogické, vést vládu osmnáct let. Sám to nepovažuji za příliš racionální, ale to už je historie /.../ Co považuji za nejdůležitější? Že se nám nepodařilo reformy včas zahájit".

"Rovněž ve vládě jsou problémy. Některí to chápou, jiní ne. Některí by to mohli pochopit zítra nebo pozítří, jiní vůbec ne. Také to vyžaduje jisté známy. Nechci rozpory personifikovat, i když by se dalo... to by však věci nepomohlo."

Na otázku, zda vedení hodlá spolupracovat i s těmi, kteří se po roce 1968 dostali na okraj společnosti, tedy i s vyloučenými komunisty, Lubomír Štrougal prohlásil: "To je velmi choulostivá otázka. Nebylo by vhodné na ni dávat dnes vyčerpávající odpovědi. Jestli jste dobře rozuměli mému kolegovi Jakešovi, je tu určitá šance. Jde o to jak bychom měli postupovat. Jsou zde jistě odlišná stanoviska."

"Existuje pluralismus zájmů. To ideologie v minulosti neuznávala. Teď jde o to, zda se to má institucionalizovat, či nikoliv. Na to vám dnes neodpovím tak ani tak /.../ Politika otevřenosti vyžaduje též určitou toleranci; dialog je vlněna rozdílných názorů."

Lidové noviny - únor 1988

Red.:

Český demokratický socialismus už před 20 lety - po dobu pouhých osmi měsíců - byl, - je a bude historickým ideálem české společnosti, kde "svobodná výměna myšlenek a názorů staví samočinně najschopnější osobnosti na místa, kde jsou pro socialismus neprospěšnější".

Tento odkaz demokratického socialismu nám zanechal sám V.I.Lenin, když ve svém díle "Dátská nemoc - levičáctví - v komunismu" napsal: "BYLO BY CHCEBÉ POUŠTĚT ZEPETELE, ŽE PO VÍTĚZSTVÍ PROLETÁŘSKÉ REVOLUCE V JEDNÉ Z VSPĚLÝCH KAPITALISTICKÝCH ZEMÍ SE SOVĚTSKÉ RUSKO MUŽE STÁT ZAOSTALÉ / V EKONOMICKÉM I V SOCIALISTICKÉM DUCHU?".

Ve světle historických souvislostí a vlastní minulosti se nemusíme již stydět a neskromně se jako adresáti této Leninovy "vzpomínky na budoucnost" přihlásit i v Kremlu! Prvně však musíme doma najít k tomu osobnost s odvahou a důvěrou!

O HUMORU, KTERÝ NENÍ K S M Í C H U + František Staviňoha

Je mnoho druhů humoru. Přesný, až exaktně zaměřující, je humor kolektivní, jehož původcem je génius lidu. Vybírá si životní absurdity a situace, v nichž je logika postavena na hlavu. Po svém komentuje události a stavy, o kterých panuje zbožná víra, že zamlčení se rovná neexistenci. Nebývalo vždy v dobrém tónu nazývat věci a jevy pravými jmény. Obracet mluvíci a zveřejnit, přiznat, že horníci, zemědělci a třeba distribuce nejen mluví plně, ale i překračují plán těžby, výroby a rozdělení zboží, a přesto je málo uhlí, brambory nejsou k jídlu a v obchodě je všichni kromě toho, co právě potřebujete.

Už nám šlo od Uhora o mnoho věcí. Teď nám jde o strategii urychlení sociálně ekonomického rozvoje naší společnosti.

Pokud vím, nikdy nebylo naším cílem strategii sociálně ekonomického rozvoje přibrzdit, ačkoliv z doby, kdy jsem pracoval v uhelném průmyslu, mi živily v paměti celé etapy, kdy se zdálo, že o to kdosi s nemalým úspěchem usiluje. Například jsme byli plamenně nabádáni, abychom fárili drahé nedělní směny /pozn. red./ - Naše svědomí bylo bombardováno těžkými kalibry jako teplo a světlo v mateřských školách a domovech důchodců. Pracovali jsme na nedělních směnách, až se z nás kouřilo, a po půlitrech jsme vylévali z holínků pot. V pondělí jsme šichtu proseděli v ortech na hromadách uhlí, protože po plné neděli nezbyl na kolejišti jediný vagon, vzal přisunmateriálu, podmínky pro výplatu prémie šachetní generalitě byly splněny a o naše uhlí nikdo nestál. Tak jsme obrali společnost o nedělní příplatky a sebe o kus života na božím sluníčku. To je jen malý příklad z oblasti mně samému důvěrně známé.

Strategie urychlení sociálně ekonomického rozvoje. Dá se přímo vychutnat, jak pěkně to zní, ale nemylme se. O kdyby nám šlo o pouhé odhmyzení, třeba bychom to nazvali jakkoliv vzletně a šroubovaně, dokud bychom si neproláchlí hlavy petrolejem, jako to dělávala maminka našim holkám, když přišly ze školy zavšivené, budeme jen orientální květomluvou hlásat dobré úmysly. Tudíž nám nezbude než se potají drbat v trávnáku a s hlasitým nadáváním doma.

Už tu v minulosti bylo mnoho kvalitativních přeměn. Už mnohokrát jsme postupovali energičtěji a s odhodláním jít stále dopředu, neustrnout, nepodléhat sebeuspokojení, nechápat zjednodušeně. Nadšené jsme uváděli do života, opírali se na jedné straně o teorie, na druhé o zkušenosti, vytvářeli předpoklady, zápasili za vyšší produktivitu, kdeco jsme zintenzivnili a k tomu jsme usilovně vychovávali socialistického člověka. Přesto se nekrade méně a mohutná křídla narostla antiheslům jako - co je doma, to se počítá, kdo nekrade, okrádá rodinu a rozčiluju se jen do výše platu. Přesto se pořád staví sídliště pro lidi a na mnoho let bez jakékoliv architektonické a urbanistické koncepce, která by stála za řeč. Přesto jíme housky, které jako by nepekli, ale sušili na střeše za mračného počasí, přesto stavíme hlavní dopravní tahy středem měst. Už mnohokrát jsme konstatovali, že žalostně devastujeme ten kousek přírody, který nám dějiny zanechaly. A přesto vkládáme ekologické starosti převážně na slabá bedra pionýrských skupin /organizace pro ochranu přírody není dosud členem Národní fronty a její přijetí je stále oddalováno s tím, že "nemáme zájem o stranu zelených" - pozn. redakce/ a moudré lidi, jako je Jaromír Tomeček, nikdo neposlouchá, aspoň nikoliv ten, který by měl. /od r. 1963, naší největší hospodářské krize, usilujeme na každém stranickém sjezdu a každém ÚV o změnu hospodaření z extenzivního na intenzivní, zvýšení efektivnosti, zavedení chozrasčotu, odstranění nivelizace odměňování, atd. - výsledky vedoucí úlohy 11 lidí ve státní hovoři jasně.../ pozn. red./

.... Vidím úspěchy socialismu, ale jejich glorifikace za účelem zahlazení vlastní neschopnosti a zamlčení měšťáckých cílů už vzbudila totik utrpených úsměvů. Ze považujeme za zbytečné, ba škodlivé v tom pokračovat.

Spíš zásluhou recenzentů než vlastní bývám pokládán za humoristu. Nemám ovšem rád humor pro humor, připomíná mi umění pro umění, jalovinu. Zato má rád i krutou

nadsázku lidového humoru, který důsledně jde za eslem jádra věci a opovrhuje vši tabuizací, kterou laman kryje více či méně primitivní kalke. Vševidoucí a ironický génius lidu se natolik vyzná ve vlastní mateřštině, aby věděl, že přehodnocení zboží směrem nahoru není přecenování, nýbrž zdražení. To spíš autoři podobných kamufážních nomenklatur podcenují génia lidu.

Ten se k naší občanské morálce a ekonomické situaci vyjadřuje tetralogicky: Nikdo nic nedělá a všude se plní plán. Všude se plní plán a nikde nic není. Nikde nic není a všude se krade. Všude se krade a nikde nic nebylo.

Milovníci toho tristního humoru mi odpustí, že tu předvádím velmi starý vtíp. Už před lety proběhl jako šlehnutí bičem českou, moravskou i slovenskou ulicí. Třeba přílehlavý a varující, zapadl v řadě dalších, ještě přílehlavějších. Novum je v tom, že se humor tohoto druhu poprvé objevuje v tisku a je tedy takřka akceptován. Přizván za partnera a uznán za schopného pomocníka na cestě ke společnému cíli.

Nijak netoužím, aby náš nesmírně seriózní tisk /?!/ nabyl revolverové podoby. Ale idea socialismus má své mravní stanovy, jejichž narušení by mělo jejího vyznače zneklidnit, třeba i popudit. Spisovatel tedy napíše do denního tisku příspěvek o korupci. Uvedené skutečnosti jsou veřejnosti dokonale známy. Nic velkého nebo dokonce adresného /!/, opravdu jde toliko o princip. Příspěvek je s mnoha omávkami zamítnut, a protože byl původně v jakémsi nedorozumění objednan, je autorovi nezveřejněného článku dokonce vyplacen honorář. To je velice seriózní jednání, kdyby nebylo skličujícího pomýšlení, že čtyřicet let po Únoru doba ještě nedozrála, k myšleni korupce ještě nevydán pokyn.

Jindy spisovatel upozoruje, že tiskem probíhá diskuse. To je slovo snad přímo vymyšlené pro výměnu bezcenných názorů. Probíhá diskuse o umělecké a ideové hodnotě dovažovaných filmů. Probíhá, až se do ní vlíznou náměstek. Nikdo větší ani menší. Náměstek. Náměstkovy uveřejněné názory snad ani neměly být uveřejněny. Argumenty jsou na úrovni diváka, který omylem zabloudil do kina místo na fotbal. Spisovatel se schutí pustí do polemiky a hned je po diskusí. Na takovou výměnu názorů není veřejnost ještě připravena. K čemu bude veřejnosti antloucí vědomí, že kdesi na nemálo důležitém místě, sedí nekvalifikovaný ignorant a odlus velmi širokou rozsáhlou ideologické škody?

Génius lidu k tomu praví: V socialismu jsme si všichni rovni, ale někteří jsou si rovnější!

Je to vtipné, ale není to k smíchu. Už dlouho mne fascinuje otázka, kdo vlastně provozuje šíření socialistické ideologie a jakou k tomu má kvalifikaci. Všlody jsou známy, trnou z nich zuby. Po svém dobrém zvyku doložím ze života.

V osmé třídě základní školy se zeptala ruštinářka žáků, znají-li nějakého sovětského herce. Takové ticho se snad neudrží ani za propadlé. Co si to soudružka dovoluje? Až vstane jedna dívka a zrudlá rozpaky z vlastní nevkusné opovířlivosti vyjmenuje několik sovětských umělců. Zná je z filmů navštívených pod vlivem dobré učitelky, která dovede přesvědčit špon jednu žačku, že v Sovětském svazu jsou umělci schopní natočit hodnotný film. Ta dívka to možná pochopila bez ohledu na schizofrenicky rozeklaný postoj rodičů, venku servilní a doma šmahem zatracující s varováním: Ale pamtuje, že chceš studovat, dosáhnout, znamenat, mť. Nejspíš jsme přehlédli, jak mnoho se změnilo od dob občana Brycha, kdy se měšťák poznal v zimě podle kožichu, v létě podle břicha.

Zákyně vyjmenuje ty herce jen tak, jak ji přijdou na jazyk. Oljalín, Šukšin, Bykov, Tichonov, Bondarčuk, Tabakov, Smoktunovskij... Proboha dost, tváře spolužáků už nemohou být opovrhlivější. Takový podraz! Dívka oběhne třídu provinilým pohledem, zná její názory a záliby, už tak má ve třídě mno napřítele.

Třída se za ten podraz brzy posetí. V přestávce se srojí okolo odrbaného výtisku Playboye. Když se pachatelka přiblíží, zmizí vzácná tiskovina pod lavicí, jakoby se zjevil ředitel. Třída nemá řáda odlišné zájmy a zatím nehledá pravdu, pokud kdy bude mít potřebu ji hledat.

Zato háří humorem, například křivkovým. Pravda její k smíchu. Tuhé paliwo na tří hlásky. Nevíte?

Hum.

Má rád humor. Ale tohle není humor, to je nářčí hrubá chyba. Nakonec řáda hrubých chyb. Rád bych věděl co o téhle záběvě naší mládeže soudí profesionální ideologové.

Nepokouším se tady naznačovat takový či onaký stav naší mládeže. Nejsem sociolog. Jenom se snažím sdělit svá pozorování, upozornit na jevy, které se mi nezdají v pořádku. Pokud ovšem hodláme dál předstírat stav dokonalé harmonie u bran komunismu, je marné každé upozornění.

Prvním předpokladem spojení našich představ o ozdravení společenského života je vážnost, s jakou přistoupíme k tomu, čemu říkáme přestavba. Vážnost s vyloučením popuzené urážlivosti, chorobné citlivosti na každý stín pochybnosti, na každý vtíp. Nevěřím, že génus lidu mluví své výpady zle nebo dokonce nepřátelsky. Proti komu? Proti sobě? To neštěkají psi na karavanu, to génus lidu daruje něco ze své moudrosti tomu, kdo tu vzácnost arogantně nepomine, kdo jí umí moudře zhodnotit a využít.

Génus lidu skepticky hodnotí a předvídá - srovnáním přestavby s hajnem holubů vyrušených z dřímoty bouchnutím papírového sáčku. Holubi vzlétnou a usednou na jiné místo. Výhodnější.

Génus lidu nastavil čidla a čeká. Čeká víc než se naposled dočkal od souboru opatření, který překřtil na soubor nedopatření.

Génus lidu přes všechnu svou skepsi a ironii od přestavby očekává, že v jejím rámci budeme bojovat o všestranně rozvinutého socialistického člověka, vytvářet atmosféru optimismu a demokracie, zvyšovat připravenost, zavádět nové progresivní technologie do života, ovládat novou techniku, osvojovat si moderní poznatky, prosazovat vědeckotechnický rozvoj, vytvářet lepší předpoklady ještě více a ještě houževnatěji a k čemukoliv.

To vše a ještě mnoho jiného hlásáme už dlouho. Génus lidu by brzy zjistil, kdyby bez viditelných výsledků degenerovaly všechny ty plamenné výzvy na ožvykanou politickou hantýrku, již se žije snobové mezi jeleními hony.

A ty hony na jeleny jsou na hony vzdáleny původní myšlence lidové myslivosti.

KVEN č.14/1988 ze 7.4.88 - krácené

/Red.: "Po revoluci jsme se nekompromisně vypořádali s buržoazií, teď už se jí zase někteří velmi podobají. Ale i s nimi se vypořádáme!" - telegramy V.I.Lenina, čs. rozhlas dne 3.12.1987/.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

"MLYNÁŘ V ZÁPADONĚMECKÉM PARLAMENTU".

Podle zpráv západních agentur Zdeněk Mlynář přijel začátkem května t.r. na pozvání "strany zelených" do NSR, které poskytl rozhovor, aby potom také promluvil v samotném parlamentu! Zdeněk Mlynář byl dopodsu znám na veřejnosti zdrženlivostí a opatrností v prognózách ve vztahu k perspektivě a nozvratnosti Gorbačovovy demokratizace socialismu.

Z rozhovoru pro "stranu zelených" jsou nám známy zatím tyto nejdůležitější myšlenky:

„...Gorbačovovy reformy mi dávají naději...

„...Současné tvrdé čs. vedení nemůže uskutečnit symplinné reformy.

„...Je načase, aby čs. vedení přestalo lhát o obrodním hnutí r.1968 jako o "kontra-revolui" a "revizionismu", protože dnes je již podoba s Gorbačovovou revolucí "domenkratizace socialismu" zcela konkrétní. /Socialismus nemůže existovat bez skutečné demokracie. M.G. - pozn.red./

„...Skutečné reformy v ČSSR se uskuteční až za několik let, a to ještě pouze za podmínky, že se to podaří Gorbačovovi.

PRÁVIČCI DNEŠKA JSOU LIDÉ BEZ VÍRY, ODVAHY A SVĚDOMÍ L. Feldek v červnu 1987 na sjezdu spisovatelů.

O PŘEDBÍHÁNÍ ♦ Lubomír FELDEK

Kdybychom se pokusili představit si pokračování Andersenovy pohádky o nahém králi - jak by asi vypadalo? Král je už doma, přemýšlí o tom, co se mu přihodilo s dítětem, které zvolalo, že je nahý, a má dojem, že to dítě řeklo sice pravdu, ale dopustilo se jakéhosi nevhodného předbíhání. Vždyť on sám se už právě chystal uznat, že je nahý!

Detail, že se svým závažným prohlášením přichází trochu pozdě, králi uniká. Jenže právě takové zpoždění bývá vždy důvodem, díky němuž se přečin předbíhání stává aktuálním. Kvůli královu zpoždění se hned tu, hned tam začínou objevovat lidé, kteří promluví - a ihned upadnou v nemilost. Říkají sice pravdu - ale proč dříve, než se to řekne oficiálně? Proč slušně nepočkat, proč předbít?

I literatura, která chtěla za něco stát, se hrůchu předbíhání vždycky dopouštěla - a bude se ho dopouštět vždy znovu. Co se dnes stalo bestsellerem sovětské literatury? Je to nějaký konjunkturální trhák, který napsal někdo přes noc, aby využil dobu, kdy se to už smí? Jistě, i taková díla nyní v Sovětském svazu vznikají, a nemusí to být díla zlá. Bestsellerem jsou však v tuto chvíli Děti Arbatu, které Rybakov napsal před dvaceti lety. Dvacet let se pokoušel je publikovat. Odešlal nabídky ze Západu, aby dílo vyvezl. Byl přesvědčen, že spisovatel se musí konfrontovat se společností, v níž žije, a věřil, že přijde čas, kdy bude moci publikovat své dílo v Sovětském svazu. A ten čas skutečně přišel.

Přišel čas Rybakova díla, ale otázka zní, zda přišel i čas Rybakova? Pokud je totiž náš talent postaven na takovém až dvacetiletém předbíhání, zůstane takový i nadále. Čas předbíhání se však může zkrátit - a nejen proto, že se změní Rybakov, ale například i proto, že se změní vnější okolnosti. Dnes by už bylo i pro Rybakova získávání dvacetiletého náskoku při vyšlovování tabuizovaných pravd složitějším problémem. Nechci tím říct, že by Rybakov nemohl nebo neuměl získat náskok i dnes. Spisovatel má možnost předbíhání vždycky, v jistém smyslu je v lepší situaci než politik, není vázán žádnými diplomatickými ohledy. Jsou však i chvíle, kdy je prostě nevhodné, aby spisovatel předbíhal politiku, neboť politika se chová tak, že spisovatel dává před ní klobouk dolů a ztotožňuje se s její přítomnou chvílí. To je pro mně spisovatele v Sovětském svazu právě tito okamžik. sledujeme jejich postoje a vidíme, že ti nejlepší se o láčné předbíhání Gorbáčovův tuto chvíli nepokoušejí. Je to vzácný okamžik pro politiku - i vzácný okamžik pro literaturu. Pro něčem takovém toužím i my u nás. Ale nemůžeme si namalovat, že už v podobné situaci jsme.

Je-li na současné sovětské ideologii něco fascinujícího - je to její ofenzivnost. Ale ne nějaké negativistická ofenzivnost, při níž jsou dobří jen nákteří, v jakémisi ideologickém bunkru, a všude kolem jsou zlí, na něž je třeba pálit strými. Gorbáčovská ofenzivnost spočívá v úžasné schopnosti brát ideologickému protivníkovi vítr z plachet, zpřocňovat se jeho dobrých myšlenek a vůbec dobrých myšlenek kohokoliv, nenechat se žádnou dobrou myšlenkou předbít.

Pokud se sama ideologie snaží, aby byla nepředbítelná, pak je už pro literaturu podstatně těžší dopustit se zločinu předbíhání. Ba dokonce se literatura takového zločinu dopustit ani netouží. Snad každý spisovatel se rád dožívá chvíle, kdy nemusí politiku předbít, kdy na to politika nečká a veřejnost nečeká, a on se může spokojeně věnovat svému uměleckému zdokonalování. Jak jsem však řekl - tak daleko ještě u nás nejsme.

Gorbáčovský chápaná ideologická ofenzivnost by byla i u nás tím nejlepším způsobem, jak se nadat předbítout předbítáči. Nebylo by třeba uvažovat, jak jim zchladit hlavy - stačilo by uvažovat o tom, jak z těch hlav převzít dobré myšlenky. Nechci však zůstat jenom u příkladu z literatury. Stane se, že promluví ne literáti, ale občané různých profesí - a je jim dáno na vědomí, že hovořili o něčem, o čem hovořit neměli právo. Že mají počkat dokud o tom nepromluví někdo jiný. Ačkoliv ti lidé hovořili například o vzduchu, který dýchají jejich děti. O vodě, kterou pijí jejich

VŘENÍ V LIDSKÝCH MYSLÍCH VŽDY ZAČÍNÁ V MYSLÍCH INTELIGENCE. JSOU TO STEJNÉ
PODNETY, KTERÉ VYVOLÁVAJÍ V KTERÉKOLIV SPOLEČNOSTI NOVÉ PROCESY. GORBAČOV 8.12.87

děti. O vedě, kterou pijí jejich děti. Hovoří o zdravím svých dětí. Nemají právo
myslet na ně a mluvit o něm první? ...

.... Dělát ofenzivní ideologii, znamená tímto lidem statečně odpovídat na jejich
otázky a přijímat jejich podněty.

Je cosi nezdravého ve státě dánském, jestliže reakcí na vystoupení těchto
lidí je polemika podepsaná jen vymyšlenými jmény. Je nenormální jestliže se lidem,
kteří se pod svými názory podepsali plnými jmény, odpovídá pod pseudonymy /autor
zřejmě myslí kolektiv, který vydal v Bratislavě na sklonku roku 1987 publikaci
NAHLAS - o životním prostředí v Bratislavě - pozn.red./ Jako kdyby ten, kdo odpo-
ovídá nevládl - jako kdyby byl v ilegilitě. Tento schizofrenický úkaz dokazuje, že
se skutečně nemůžeme tvářit, jako bychom i my už byli tam, kde sovětští soudruzi.
Je to signál, že máme ještě co dohánět.

Jak dohánět, na to je velmi prostý recept.

Před časem jsem viděl v televizi reportáž z továrny Avie. Mluvil se o různých
nedostatkách tohoto podniku a potom televizní reportér položil jednomu mladému
pracovníkovi otázku: "Kdo je podle vás za to všechno odpovědný?" Mladenec se za-
myslel jenom na pár vteřin a odpovídal: "My, komunisti".

To je ten jednoduchý recept.

Veřejnost je zvyklá na to, že "my, komunisti" si raději přisvojujeme úspěchy.
K neúspěchům se "my, komunisti" už tak rádi nehlásíme. Žitvní pole je tím vyklize-
no - a mohou přijít ti druzí, kteří ty neúspěchy "nám komunistům" připíší. Z cizí
otevřenosti je už těžké dělat vlastní zásluhu. Tu je možno získat jen tehdy, když
se "my komunisti" nebojíme promluvit i o vlastních neúspěších dříve, než nám je
někdo strčí před oči. Tehdy se chováme jako dobří politici. A hle, takhle klasický
příklad dobré politiky nám v televizi napředvádí politik, ale obyčejný mladý pra-
covník továrny Avie.

Ten pracovník si také nejspíš vzal vzor ze sovětské politiky, která by dnes
měla sloužit za vzor u nás každému. Charakterizujeme-li současné dění v Sovětském
svazu, často zdůrazňujeme jako jeho základní črtu skutečnost, že na špici celého
toho dění je strana. Jenže postavení strany na špici dění z něčeho vyplývá.

Kdybychom si pomohli cyklistickou metaforou, mohli bychom to říct takto:
Na špici, tam se musí šlapat, soudruzi!

Zvráceně přemýšlí ten, kdo si myslí, že postavení na špici se dá zajistit
jakousi dohodou s těmi ostatními, kteří se zaváží, že pojedou pomaleji.

Sovětský ekonom Abel Aganbegjan dostal v rozhovoru pro časopis Die Zeit otázku,
proč si Sovětský svaz myslí, že se mu podaří právě probíhající ekonomická reforma,
když se mu už několik podobných reforem nepodařilo.

Aganbegjan odpověděl, že ta současná ekonomická reforma se musí podařit nejen
proto, že tentokrát už není kam ustoupit, ale i proto, že na rozdíl od předcháze-
jících reforem tentokrát revoluci v ekonomice předstihla a má před ní náskok
revoluce v ideologii.

I my se pokoušíme o ekonomickou revoluci. Ustavičně o ní hovoříme. Stejně
často by bylo i u nás třeba zdůrazňovat ideologický aspekt věci. Má-li se naše
ekonomická revoluce podařit lépe než předcházející pokusy o ní - musí i u nás
platit, že je nezbytný předstih revoluce v aprílce, revoluce v ideologii.

A znovu jsme u naší otázky předbíhání - i u jediné možné odpovědi. Tam, kde
taková revoluce probíhá, musí si své místo a svou odpovědnost hledat i literatura.
Což vůbec neznamená, že to musí být právě ona, která předbíhá a získává náskok,
vůbec to neznamená, že chce být právě ona za každou cenu na špici. Vůbec to nezna-
mená - abychom se vrátili k naší pohádce -, že právě literatura chce být za každou
cenu tím dítětem, které první vykřikne, že král je nahý.

Literatuře postačí být ve sboru rádce. Král však nesmí zmeškat svou šanci
promluvit jako první - tedy včas. A to i tehdy, kdy musí sám upozornit na svou
nahotu. - KVĚN č.17 z 28.dubna 1988 - kráceno

Ked: Opět děkujeme L.F., že se ctí vytrval onomu čapkovskému poslání literáta:
BÝT SVĚDOMÍ NÁRODA!

Projev Lubomíra Štrougala

.... Času nemáme nazbyt. Přímě na pochodu je třeba se zbavovat všeho, co zastaralo, co se přežilo. Nevycházejme se obtíží a konfliktů, je třeba vést zápas za nové myšlenky. Nemáme na všechno hotové recepty, ale naše vlastní zkušenost stejně jako zkušenosti našich přátel přesvědčivě ukazují, že klíčovou úlohu při zabezpečování přestavby má aktivizace lidí.

Naše společnost, má-li ke svému prospěchu lépe využívat předností a možností socialismu, musí uvolnit prostor pro aktivitu a iniciativu člověka, pro jeho oprávněný liv na rozhodování o veřejných záležitostech.

Přestavba zasahuje všechny oblasti společenského života, nelze ji spojovat jen s ekonomikou... K přestavbě patří i nazbytá zlepšení a mnohem větší účinnost celého politického systému... Zvláštní důraz musíme položit na další rozvoj socialistické demokracie, v níž každý má nejen široká práva, ale i svůj díl odpovědnosti. Právě demokracie je tou životodárnou silou, která vtahuje veřejnost do politiky. Sebelepší myšlenky a závěry zůstanou na papíře, když je do praktického života neprosadíme neuvědomě svou práci, svým úsilím, svým umem, a v nojednom případě i zápasem proti těm, kteří nezbytost takové hloubky znány, jakou přestavba je, nejsou s to, nebo dokonce ani nechťají pochopit.

Potřebujeme osobnosti, které dovedou získávat osobní sílu svého přesvědčení, silou svého příkladu a znalostí věcí, ale umají také předvídat následky svých rozhodnutí. Přestavba potřebuje samostatné lidi, kteří počekaí kvůli každé maličkosti na pokyny shora.

Co popředí dnes vystupuje nejen jejich politická úroveň, novou vážnost nabyla profesionalita. Odbornost a političnost nejdou vedle sebe, ale spolu, neboť právě profesionalita se stává jedním z kritérií politickomorálního profilu člověka. Je prostě více než zřejmé, že možnost a nároky na kádry, které ještě včera snad stíciily, jsou dnes už většinou navyhovující...

.... Žijeme vzrušenou dobu, plnou pozoruhodných plánů a pevných předsevzetí. Odhodlali jsme se prosadit zásadní změny, které vyvěrají z čisté podstaty socialismu. Usiluje přitom o politiku, která myšlení a mravnost, svědomí a zdravý rozum staví na čelné místo společenského snažení.

Je nám o každého, kdo jde s námi, nebojí se přiložit ruku k dílu, chce být účasten. Právě v tom a především v tom je dnes nejpoctivější výraz vztahu k této zemi a jejím osudům, výraz sounáležitosti se všem, kde ve svém srdci uchovávají nejen minulou velikost své vlasti, ale i touhu po její velikosti dnešní a budoucí.

Vyžadujeme politickou poctivost, mravnost všude a ve všem jako neopchvňné základy našeho života. Vyzdvihli jsme zásadu otevřené politiky, která jediná je schopná překonat všelijaké projevy konjunkturalismu a krajnosti, zřetelně vystřkujících rohy kolem nás. Odalťáme dogmata všeho druhu, protože umtvují zdravý pohyb myšlení a jsou jednou z příčin sociální lhostejnosti.

Apeluje na povznesení společenské aktivity, na potřebu, na nezbytost vlastního názoru, na odvahu jej zformulovat a vyjádřit, myslet tvůrčím způsobem v soutěži zdravého rozumu, lidských mozků a talentů.

Současná doba je hodna ideálů, které posvátíli svým potem a krví naši otcové a matky. Budme hodni jejich odkazu při vědomí, že skutečně mravný člověk je nalitostně náročný k sobě samému, aby mohl být tolerantní a spravedlivý k ostatním. Tedy i k těm, kteří rovněž hledali. A jestliže nalezené nabízejí k užtku společnosti a své socialistické vlasti, jsou našimi druhy, soudruhy v práci a budování.

Čas nečeká a každé otálení je zbytečná a drahá ztráta cenné společenské energie.
RUČE PRÁVO 30.5.1988 - krácené

Byl by to povzbudivý projev naznačující "národní usmíření" a dávají dokonce tušit možnost postupného otevření cesty k "českému snu" o demokracii pro všechny... Kdyby však L.Š. nebyl, mezi nechvalně známými normalizačními antireformisty, jak sám voják v poli uprostřed truchlivých postav starých reprezentantů "nového myšlení". Úmyslně "opomenut" zůstal korunním princem bez vojska. A tak genius lidu vyčkává dál: "Je to ako silování dědečka s babičkou... Nakonec žádný tlak a dole žádný zájem!"

CESTA ZA "ČESKÝM SNEH" NEBYLA PŘERUŠENA...

Od počátku roku přilývá lidí věřících v možnost návratu českého demokratického socialismu s "lidskou tvář". Sledují a sbírají vyslovené i psané myšlenky z oficiálního i neoficiálního domácího i sovětského tisku, aby pak mohli předvídat onu pravou chvíli. Většinou pouze s scestným očekáváním, jako že se dostaví nějaký Gorbačov dar při některé jeho příští lepší návštěvě. Jakoby svobodu bylo možno dostat darem!

Jenom největší skeptici, unavení dvecetiletým "bezúčinným kriminálním rozcupem", stále nacházejí viděti, že nás čeká největší společenský pohyb od roku 1918. Může být smysluplným společenským hnutím morální očisty – stejně jako v Sovětech – jen v tom případě, bude-li logickým pokračováním celonárodního obrodného procesu z doby před dvaceti lety a jeho reformního komunistického hnutí. Dnes však už pochopitelně pokusem o jeho transformaci do dalšího vyššího stupně socialismu – samosprávného socialismu, odpovídajícího vývoji nového společenského poznání. P

Přestože u společenských vzepjetí a vývojů historické analogie pokulhávají, chce se nám právě nyní připomenout léto 1967, kdy jsme také jako marxisté a skeptičtí optimisté předpokládali změny k lepšímu až za několik let. A přesto oproti všem těmto prognózám stačil tenkrát v říjnu 1967 jediný zásah policejních penreků proti studentům na Strahově, aby naprosto nečekaně došlo k definitivnímu rozkolu zdánlivě jednoty vládnoucí špičky a režim osobní moci. Až dočasně se definitivně zhroutil ještě do Vánoc.

Najel celé národní společenství, ale i pokrokové křídlo reformních politiků, usilujících o změnu již několik let, bylo rychlostí pádu režimu spíš zaskočeno, než příjemně překvapeno. Přesto stačili v krátkém čase dvou měsíců připravit akční program strany, který zajišťoval rozhodný rozchod se stalinským modelem totalitního socialismu v naší zemi, morální očistu společnosti, návrat k českému humanistickému ideálu demokratické a sociálně spravedlivé společnosti pro všechny, vycházející z národních pokrokových tradic a bohatých myšlenkových zdrojů. A k překvapení všech tento program si získal ihned drtivou a spontánní podporu obou národů.

Průžek jaro nebylo revolucí v marxistickém významu slova, bylo spontánně rychle se rodící obrodné národní a socialistické reformní hnutí zrozené svou dobou slova, vybojované tehdy opět po padesáti letech. Byla to však revoluce svobodného veřejného mínění zrozená v srdcích a hlavách.

Přesto, že historické analogie jsou nepřesné a neřídí se zákony, které známe, lze dnes pozorovat, že společenské vědomí prochází rychlým pohybem od "vnitřní emigrace" k poznání o nutnosti brzkého zvratu, nemají-li naše národy i nadále žít v ponižujícím prostředí brežněvovské normalizace.

Normalizace prováděná dosazenou vládnoucí špičkou přinesla našim národům návrat stalinských metod. Sedmáct let si její nositelé počínali jako vláda čs. gubernie. Disadili všude do čela svoje věrné a navzdávané kádry – v ekonomice i kultuře, ale lid vyměnit nemohli. Ve své krátkozrakosti a nadutosti se vychloukali nejúspěšnějším způsobem a výsledky řízení společnosti v poválečné historii: vytvoření konsolidové a prosperující společnosti v jejích "reálném socialismu", dávající prostému člověku zajištění "slušné" životní úrovně a státu uznání na mezinárodním fóru. Ve skutečnosti oba naše národy přivedli do hluboké morálněpolitické a hospodářské krize /včetně ekologické/, jaké nebylo od bělohorské katastrofy.

Násilné přerušování obrodného procesu, připravované domácími neostalinisty a završené brežněvovskými tanky a vojsky, zahnało náš lid do vnitřní i skutečné emigrace, završené všeobecným nezájmem o veřejné věci, až po hlubokou sociální, morální a politickou apatii. Avšak český sen o sociálně spravedlivé společnosti přežíval i nadále pod tímto smutným krunýřem "kasárenského socialismu". Žil v nejlepších hlavách vědecké, umělecké i technické inteligence a v srdcích mnohých prostých lidí. Stačila příznivá změna v sovětském vedení v osobě M. Gorbačova, aby ji náš lid s nadšením uvítal.

Husákovskému vedení - po roce věhání a přešlapování došlo, že je nezbytné přihlížet se k omezenému gorbáčovskému reformnímu programu, avšak bez vytvoření potřebného společenského klimatu, které může jediné vyrůst z uznání občanských svobod a práv. Tak by měla na poněkud vyšší společenské úrovni dále pokračovat normalizační politika. Avšak ani náš lid, ani zahraniční prerekformní síly se nedají oklamat. Svědčí o tom řada akcí a událostí od října minulého roku: /nejdůležitější je vědomí souvislosti.../

- od října minulého roku sovětští veřejní činitelé v rozhovorech a na tiskových konferencích odpovídají na dotazy ohledně možného přehodnocení vstupu vojsk do ČSR z r.1968 převážně takto: Áno, takové dno nastalo. Je to i v našem vlastním zájmu objektivního hodnocení naší minulosti. Bude to však záležet i na čs. soudruzích;
- poč. ledna t.r. G.Napolitano, tajemník italské KS, říká v Kremlu sovětskému vedení: A Dubček a jeho odstupní kolegové mají nárok na rehabilitaci. Proto zveřejníme rozhovor s Dubčkem;
- v následujících dnech vychází v Lúnitě rozsáhlý rozhovor s A.Dubčkem k 20. výročí jeho zvolení do funkce ved. tajemníkem strany. Rozhovor je analýzou čs.politiky posledních 2.) let a návrhem řešení celospolečenské současné krize: "Potřebujeme především osvětlený a čestný pohled pravdy do očí";
- Charta 77 vydává v lednu "Slovo ke spoluobčanům" a poprvé se po celé zemi začínají pořádat neoficiální fóra přesahující samotný rámec Charty;
- v lednu začínají vycházet v Praze Lidové noviny v nejsilnější novinářské a intelektuální sestavě, s cílem dosáhnout oficiální registrace;
- dochází k zakládání dalších nezávislých občanských demokratických iniciativ, které opakovaně předkládají státním orgánům návrhy na řešení společenské krize;
- od poč. roku se katolíci s podporou kardinála Tomáška osvobozují ze strachu a půl miliónů katolíků podepisuje do konce března petici státním orgánům za náboženské a občanské svobody;
- 25. března policie brutálně zasahuje /vodními děly/ proti pokojné a předem ohlášené demonstraci věřících v Bratislavě, i proti zahraničním novinářům;
- L.Štrougal v rozhovoru s novináři v NSR přebíhá i Gorbáčova, když říká na otázku, zda vedení hodlá spolupracovat i s těmi, kteří se po roce 1968 dostali na okraj společnosti, tedy i s vyloučenými komunisty, L.Š. prohlásil: "To je choulostivá otázka. Nebylo by vhodné na ni dávat dnes vyčerpávající odpovědi...je tu určitá šance. Kde o to, jak bychom měli postupovat. Jsou zajištěna odlišná stanoviska. Existuje pluralismus zájmů. To ideologie v minulosti neuznávala. Teď jde o to, zda se to má institucionalizovat, či nikoliv. Na to vám dnes neodpovím tak ani tak..Politika otevřenosti vyžaduje též určitou toleranci; dialog je výměna rozdílných názorů."
- v dubnu umíra politický vězeň, chartista Pavel Honka ve vězení, ve věku 35 let, na embolii do plic;
- v jednání s Vatikánem naše vláda poprvé ustupuje a souhlasí s jmenováním tří biskupů
- začíná se proslychat, že i u nás dojde po vzoru Sovětů k vypracování zákona o církvích, ve kterém budou zahrnuty i zájmy náboženských organizací;
- v dubnu je v Praze založeno neoficiální mírové hnutí "Iniciativa za demilitarizaci", kterému je hned naolzena spolupráce oficiálního hnutí;
- L.Štrougal v zajímavém projevu k významným říká: ..skutečně mravní člověk je ne-ličostně náročný k sobě samému, aby mohl být tolerantní a spravedlivý k ostatním. Tedy i k těm, kteří rovněž hledají. A jestliže nalezené nabízejí k užtku společnosti a své své, vlastní, jsou naší druhý...

Dosavadním akcím se podařilo do května t.r. nabývatý výsledek: rozštěpení dosavadního reformního programu na dvě linie: Jakešovu a Štrougalovu. K tomu stačí několik citátů:

M.Jakeš /z projevu na konferenci městské org. KSČ v Praze 14.5.1988/:

V posledním období se výrazně aktyvozují vnitřní odpůrci socialismu. Spekuluji s problémy a složitostmi, které dnes máme řešit, a uhlují o to, postavit pracující proti současné politice strany...

Čelit nepřátelskému působení musí být záležitostí nejen příslušných státních orgánů, ale doslova každého komunisty... a poctivých občanů. Proto je nezbytné, aby všechny stranické organizace a orgány pozorně sledovaly a analyzovaly politickou situaci v místě své působnosti .../RP 16.5.1988/

Otázka by se lidí u moci ještě optat: Copak fráze o sociálně-ekonomickém urychlení /copak před tím bylo na programu někdy něco jiného?/, zahálené vágním závojem demokratizace, což všechno ve skutečnosti je program pouze částečné nápravy starých chyb, - cožpak tento program může být nějaký strhující životní program pro společnost, natož pro mladé lidi? "Osudem nám byla dána krásná země", a přesto dnešní mladá generace má to "šťěstí" narodit se v zemi, kde od prvních kroků je nezdramo jít a dýchat, kde je vnuceno občanskému společenství již po 19 let - v jediném evropském prostoru - schizofrenické "loajální" vědomí dvojitě morálky, musí si položit otázku, má-li tu vůbec žít.

"Staronové myslitele" už téměř nikde doma neposlouchá, když už nemají co pozitivního říci, a proto z vlastní "břidy politiky" stále více předávají slovo tomu, kdo má co říci - Štrougalovi. A poslední naději upínají k červnové mimořádné konferenci strany v Moskvě, kde je může zachránit pouze opátní vítězství jejich soupeřníků. Jejich naděje však klesají celý kváten úměrně s informací i ze sovětského tisku, kde vycházejí články, ve kterých jsou budoucí delegáti varováni, že musí být připraveni čelit nebezpečí pokusu konzervativců o zvrátí přestavby, a Gorbačov k tomu dodává: Na konferenci musíme konzervatismus porazit!

A tak i Miloš Jakeš se bude muset velmi brzo definitivně rozhodnout, kterým směrem dál pádlovat - zda pro sebe bezvýhodně naslouchat "normalizátorům" na odchodu a nebo definitivně znít plnit "neobyčejné" poslání, Gorbačovem mu uložené při lednové nástupní audienci v Kremli /poslání, jehož odcizenou protokolární úroveň jsme dosud nezaznamenali/: "Na boha se spolehej, ale sám se tuž!"

Na adresu současného vedení řekl A. Dubček pro agenturu AFP v březnu t.r.: Současnému stranickému a státnímu vedení chybí dlouhodobá perspektiva. Nelze dosáhnout změny k lepšímu v hospodářské ani v politické oblasti bez povznesení morálního a politického ducha národa.

K tomu dodáváme, že už 19 let se nejúspěšněji prosazují lidé, kteří mají nejmenší rezistenci proti všem demoralizujícím vlivům, jež produkuje moc. Skutečně jediné mezinárodní věhlasu jsme dosáhli, v době helsinského mírového procesu, tím, že lidé setrvávající v pravdě a svědomí občanské identity nenašli oporu ani dovolání u zákonů, natož oporu vládní moci, která by je podle litery ústavy měla chránit. Už před 20 lety k tomu A. Dubček řekl: "Rozvoj socialismu je nemyslitelný bez osobního nezávadného práva jednotlivce vyslovovat se svobodně a neomezeně k nejdůležitějším sociálním a politickým otázkám, a dále "vím, že nikdy neustoupíte od myšlenky socialismu, humanismu, národní samostatnosti a naší československé suverenity... nemohu a nechci jednat jinak než pracovat pro uskutečnění ideálů svého lidu."

Nejdůležitější je vědomí souvislosti...

Bylo by chybné proto počítat ze zřetelů, že zpáteční cesta reformních politiků Pražského jara do Prahy bude duem vbrzku podstatně kratší přes Moskvu, než ona poslední historická cesta na Hrad, vedoucí přes Leopoldov a Pražské jaro.

Nejdůležitější je vědomí národní kontinuity...

Celý příběh toho národa mezi demokracií, fašistickou porobou, stalinismem, Pražským jarem, kasárenským socialismem normalizace, obsahuje v sobě daleko víc, než všechno podstatné, co dělá to století dvacátým stoletím. To umožňuje klást možná podstatnější otázky, vytvářet možná smysluplnější mýty a ideály než ti, kteří touto anabází neprošli. Tento národ prožil snad v tomto století více než mnohé jiné národy, a byl-li jeho genius bdělý, snad také i více ví. Toto větší vědomí by se mohlo proměnit v ono osvobozující překročení střech z normalizačně zašencovaných hranic, v překročení dosavadních hranic vědomostí o člověku a jeho údělu a předstihnout nejen dnešní poměry "bezúctěného kriminálu rozumu" a jejich kritiku, ale i obecné současné poznání a společenské vědomí a dát tak české politice a životu historicky adekvátní smysl, dospělost i velikost.

Hlasem lidu je třeba se ptát: Je si naše politika vědoma těchto historicky jedinečných šancí? Ví, že tyto šance jsou historicky neopakovatelné? Ví, že jsme v minulosti za takové ledabylé váhání příliš drazé platili? Ví, že prohrát tyto šance znamená prohrát českému národu jeho 20. století?

Proto je třeba celonárodním hlasem podpořit požadavky občanské demokratické iniciativy :

A - Odchod z funkcí všech, kteří byli iniciátory politiky normalizace po roce 1968
B - Vytvoření nového reformního vedení kolem L. Strougala, které by mělo neprodleně zajistit :

1. Odstoupení od Moskevských protokolů z důvodu vynucení a vyzvat SSSR k prohlášení o jejich neplatnosti od samého počátku.
2. Vyhlášení rehabilitace vyloučených komunistů a pronásledovaných občanů, amnestie a zrušení všech normalizačních zákonů a stranických usnesení.
3. Přijetí Akčního programu z r. 1968 s příslušnými doplňky a vypracování nové ústavy.

V lednu t.r. k tomu A. Dušek, na závěr svého rozhovoru, řekl : "Lidé jak je známo, rádi především vzpomínají na ty úseky života, historie své země, kdy se dalo něco užitečného, skutečně tvořivého. Tento kladný vztah i realizační program z roku 1968 nemůže nikdo smazat. Nedá se zapomenout. Naopak v dějinách má vlasti a Evropy bude žít dál. Současné se budou zvažovat nové podněty kořenící v jeho půdě, v jeho realizační atmosféře".

Nejdůležitější je vědomí souvislosti...

JARO přichází...i když je zatím na niti. Jak dlouho? Dokud většina z nás nezačne zpytovat svědomí a neřekne : "Nemáte nám už co říci, odejděte!

Není socialismu bez skutečných - historicky vybojovaných a proto - nezadatelných základních lidských svobod a občanských práv pro všechny v Marxově "říši svobody samosprávných výrobců" a bez programu plného svobodného duchovního rozvoje jednotlivce. A český sen?...

Je svobodnou soutěží svobodných názorů a myšlenek, schopností a talentů, ve kterém jsou nejlepší z nejlepších samočinně postaveni na místa, kde jsou pro socialismus nejprospěšnější!

Je uskutečnitelný ten sen?

Myslíme, že ano. Dnes už není "Oné síly", která by mohla vzdorovat lidu, který ví, co chce a dovede jít za svým cílem.

Společenského pohybu se zmocní ten, kdo mu umí vnuknout směr.

TA REVOLUCE JE VRÁCENA !

robert david, bezpartijní marxista

P.J.

Konzervativcům nahoře i dole "věnujeme"
upřímně básně Petra Skarlanta.
/KVEN č.14/1988/

Pro potřebu královice

Ad usum Delphini byl příkaz k umránění,
což znamenalo vždy : vykleštit, vykleštit!
KráleVIC nechte už, králeVIC už tu není
a přece menší šéf cudnost dal na svůj štít.

To, co nic neplodí, plodte mi, to chci mít,
to vydám, uvedu, krev nechci nikde zpěnit.
Pak budu větší šéf. Učesat, vyleštit.
Jenom ne adresně, bojím se každého zneuctění,

především nahoře. Neslaně, nemastně
a ždáně koření, to je má dieta.

Chci zůstat bez poskvrn, básníku, nemaž mě!
Když chcete pikantnost, od nás ne, ze světa!
Tam obrať kritiku. Nevíš, kdo stojí za mnou?
Vytvářej skutečnost. Českou. Růžovou. Klannou.

Petr Skarlant + S L U N O V R A T

Jde proti přesile smrti a zapomenutí,
přesile hlupáků, přesile, lhostejných,
přesile vychladlých co nechtějí nic měnit,
kterým však v divadle je podezřelý smích.

Přesile výfuků na jedny dětské plíce.
Přesile lenivých rukou, včas zvednutých,
rukou vždy na správné a vyleštěné klíče,
a těch co myslí jenn na neomylný břich.

Přesile skrčených a škodlivé pány,
přesile chlubení, nafouklých úspěchů,
přesile neměnné a stále stejné scény,
přesile zesláblých, co chtějí útěchu.

Útěchu na duši položit jak psi dečku
a brýle růžové, do koutků oční mast,
přesile tlačенých (sílu svých vlivných
strojček),
přesile frázemi povzbuzujících vlast.

Přesile těch, co tu chtějí mít hlavně pokoj,
více, více pokojů, za nic už se nestydí
a točí další film pro kino bez lidí,
jen aby nahoře...si udělali oko...

Bůh se však už nedívá.

S L U N O V R A T I I

Co nyní začlo padat,
ať rychle odpadne,
ať padne na svá záda
a vzdeje světlé dno.

Naroste světlo dne,
padá, co padat musí,
v noci i v poledne,
třfščí se v malé kusy,

třfščí se, láme se v kusy,
padá, co padat má,
a mladé letět zkusí,
když ustupuje tma.

MAEN č.14/1988

SONDY

Má-li kterýkoliv televizní pořad dlouhodobého charakteru za sebou šest pokračování, může si divák už učit určitou představu o tom, co ho čeká a co ho nemine, bude-li pořad sledovat dál. Autoři televizních SOND vyložili na stůl karty svých možností, schopností a mantinelů. SONDY byly diváky zváženy a nebyly shledány moc těžkými.

Po pravdě musíme SONDy rozdělit na dvě nestejně části. Do jedné patří jejich vydání první, do druhé všechna pozdější. První vydání Sond naznačilo cestu, kterou by se měla, ba musí ubírat televizní publicistika, nemají-li být její pořady jen stímným divadélkem s výplatem prázdné sňanky. S nezakryvaným překvapením konstatujeme, že naše televize má i dnes ještě lidi, kteří umějí, když se právě nebojí. A tak vznikly SONDy č.1, které si co do ohlasu nezdaly s vystoupením národního umělce Miloše Kopeckého na sjezdu dramatických umělců. Vědomo si jednoho: národní umělec i dělníci od poroků hovoří stejně. Jáva obou však do naší dnešní televize nezapadla.

Nekli jsme, že nesmějí, protože v žádném dalším pořadu SOND už slyšet nebyla. Všechny pět pořadů by se dalo charakterizovat jako pořady "ANCIEN RÉGIME". Jako by byly vyrobeny s obrovským předstihem už dávno v minulosti a měly se tvářit, jako by o něco šlo, ale jen tvářit, pozor!!!

Přesto se však cvhli zastavme u Sond v pořadí pátých. Byly věnovány volbě ředitele okresního dopravního podniku. Nevíme, byl-li to skrytý zásah autorů, či zda šlo o pouhou náhodu, avšak volby prezentované Sondami č.5 by napříště musely odradit od účasti každého jen trochu soudného pracujícího. Opět totiž nešlo o volbu, to jest o výběr mezi více alternativami, nýbrž šlo o kejkli podle gusta starého Forda: můžete mít automobil jakéhokoliv modelu v jakékoliv barvě, pokud ovšem to bude barva černá a model T.

A ještě jedny SONDy bychom vzali částečně na milost. T o škole, o stavu našeho školství. Vystoupení zástupce ministerstva školství dosvědčilo, že situace v této oblasti už překročila kritickou mez a nastala katastrofa. Tých několik minut konfrontace mezi učitelem, zroudlým věkem a praktickými zkušenostmi, a ministerským úředníkem, zroudlým jenom kadrovým příkladem, řeklo více, než bylo milé reformátorům našeho školství.

Co se Sondami do budoucna? Budete se dívat? Pokud ano, počítejte s tím, že se budou ubírat cestou Sond č.2 až 6. Tak dlouho, dokud nedojde na hlas dělníků v Sondách č.1.

Lh 2.3/1988

Jih

JEŠTĚ KE KRIZI ČESKÉHO DIVADLA • Arnost Goldflam

Jestliže napíše náleto, že naše divadlo v krizi není, je to lež. Naše divadlo je v krizi již řadu let. Symptomy této krize, jako např. nedostatek osobností, pokles úrovně publika a všechno, o čem Schmied píše, nejsou však příčinou této krize a zároveň není tento kritický stav vlastní jen divadlu. Celá kultura je v krizi. Obecná podpora konzumní orientaci, pasivnímu vnímání kultury a pseudoblémům administrativy a byrokratismu, nivelizování úlohy kultury, nedostatečné sociální podmínky tvůrců, minimální a mechanické zhodnocení společenské zhodnocení kultury, a to ještě převážně jejich konečných a konjunkturálních proudů, tabuizování některých oblastí a tvůrců, živých i mrtvých, úplná absence kvalifikované kritiky a její proměna v polupravdivé referování a známkování, nedostatek prostoru k opravcové diskusi, malý kontakt s děním ve světě a kdoví co ještě, to vše má za následek tuto krizi a z ní plynoucí ztrátu a zmatení hodnot a jejich měřítek, celkový duchovní úpadek. Pokles úrovně myšlení a zvláštní myšlení kritického, to, že už lidé neuvěří nebo nechtějí ani otevřeně diskutovat, a také obava z případných represí, má potom vliv i v jiných sférách, v ekonomice, v zájmu o politické dění, v občanské aktivitě i v rodině. Posun společnosti a její proměna nejsou možné jen v základně, a nejsou dostačující ani známy dílčí.

Nechtěl jsme původně na tuto výzvu k diskusi ani reagovat. Vždyť se tu už určitou dobu mluví o otevřenosti, kritice, podpoře tvorby a o tom všem. A přece se upřímně řečeno nezměnilo nic.

Ale jsou tu pořád lidé, kteří pracují, přemýšlejí, trápí se, riskují.

Z toho pramení i jistá naděje v to, že je možné, aby se současný stav proměnil k lepšímu, a je třeba o to usilovat. V tom smyslu jsem pochopil i vaši výzvu k diskusnímu příspěvku.

PRAVDA JE REVOLUČNÍ. Antonio GRAUSCI

♦ ♦ ♦

O PŘESTAVBĚ A ZÁRUKÁCH JEJÍHO ÚSPĚCHU

Rozhovor Světa v obrazech a APN s akademičkou Tatánou ZASLAVSKOU, ředitelskou Vsesvazového ústředí pro výzkum veřejného mínění v sociálně ekonomických otázkách, která patří na stránkách sovětského tisku k předním "bojovníkům" přestavby.

Mohou průtahy a zpoždování přeměn vyvolat nespokojenost lidí, a při určitých podmínkách i postavený ústup od stanovených cílů. "odumírání" přestavby?

Odpověď: Myslím, že optimální strategie je taková: Za prvé je nutné zformulovat vědecky zdůvodněnou koncepci, zahrnující všechny základní prvky reformy. Za druhé, srovnatelně rychle (během jednoho, dvou maximálně tří let) komplexně změnit systém sociálně ekonomických vztahů. Zpoždování přestavby nehrozí o nic menšími bezpečnostmi. Lze tak usuzovat z maďarských zkušeností. Skutečnost, že se jednotlivé změny uplatňovaly v hospodářském mechanismu nekomplexně, v dlouhých obdobích, nadovolila podle mínění různých vědců dosáhnout kvalitativního zlepšení systému řízení, snížila všeobecnou efektivnost reformy.

K sociálním předpokladům přestavby:

Obvykle se má za to, že základním podnětem je vůle dnešního politického a státního vedení, jakož i jevy stagnace a prudkého poklesu tempa hospodářského růstu v posledních letech. Věci však mají hlubší příčiny.

V časovém ohledu mohla přestavba za příznivých podmínek začít před 30 či 20 až 15 lety. Dříve či později však musela začít, protože je objektivně nutná. Cena, kterou jsme za zdržení zaplatili, a s polu s námi i světový socialismus, je vysoká.

O možnosti některých negativních diskordů přestavby:

U nás máme nedostatek pracovních sil, avšak ten je umělý. V podmínkách samostatného krytí nákladů a samofinancování se podniky snaží zbavit nadbytečných sil. Přirozeně jde o pracovníky s nízkými sociálními kvalitami. Avšak vedle nedisciplinovaných, nepřízvislivých a na alkohol navyklých osob mohou být postiženi také pracovníci s chabým zdravím, matky s malými dětmi apod. A to je sociálně nespravedlivé. Blůvime o posilování funkcí podniku. Absolutizovat tyto jejich funkce, to také může vést k sociální nespravedlnosti.

Společenské vrstvy a jejich vztah k přestavbě:

Dovolím si tu naznačit velmi jednoduchý obraz společenských vrstev:

Najvyšší stupeň politické moci je iniciátorem a velkou měrou motorem přestavby. Jeho osobní a skupinové zájmy se shodují se společenskými. Protože být vedoucím představitel dynamicky se rozvíjející země, je větší prestiž. /jak kde - pozn.red/ V tom tkví předpoklad i záruka toho, že takový představitel i v budoucnu bude sledovat nastíněnou linii.

Skupina stranických vedoucích středního a nižšího článku - stupně se ocitá ve složitém postavení. Vlivem přestavby se její četnost značně zmenší, ale reálná moc i odpovědnost stoupne. To rozhoduje o jejím převážně negativním vztahu k přestavbě. Tato skupina má však rozhodující význam pro realizaci rozhodnutí přijatých nejvyšším vedením. Myšlenky přes ní filtrované bývají občas tak zdeformované, že z nich nic nezůstává. Taková filtrace je velkou překážkou, přes kterou přestavba klopýtá.

Skupina hospodářských vedoucích má vůči přestavbě záporný postoj, protože na jedné straně jejich práva a společenská prestiž vzrůstají, na druhé straně současně stoupá podstatně jejich odpovědnost. Neenergičtější a nejpodnikavější hospodářští vedoucí přestavbu podporují, neboť chápou, že se jím otevírají široké možnosti pro činnost, pro další postup.

Poslední skupina (to jest pracující, tedy dělníci, zemědělci a inteligence, to jest lidé s převážně výkonnými funkcemi) je jako celek "pro", ale ani tady to není jednoznačné. Různé vrstvy dělnické třídy, zemědělců a inteligence nemají stejné vyhlídky na výdělky. Ti, kteří dosud dostávali více než zasluhovali, jsou přirozeně "proti". Takových

je však menšina. Hroší je, že mnoho lidí považuje přestavbu za nějakou další organizační kampaň a dává přednost vyčkávání.

Jak postupovat proti byrokratické vrstvě?

Panoval názor, že trpělivou a fundovanou vysvětlovací prací lze tuto vrstvu převychovat. Praxe však ukázala, že tato vrstva intuitivně chápe své skupinové zájmy, zaujímá obranné postavení a vyčkává. Za takového stavu není jiného východiska než snížit její počet nejméně na třetinu až polovinu.

Pokud jde o vedoucí hosp. pracovníky, mám za to, že hosp. mechanismus a princip volitelnosti přirozeným způsobem "prosijí" lidi na potřebné a nepotřebné.

Jak se vyrovnat s pozicí "počkáme a uvidíme"?

Zdaleka ne všechny změny vedly k dobrému. Proto také pozice "počkáme a uvidíme" není jevem ojedinělým. Jde o těžké dědictví, kterého se lze zbývit jen nejširší demokratizací společenského života.

Jaká je role veřejné informovanosti v procesu přestavby?

Glasnost napomáhá prohlubovat sociální uvědomění společnosti a rozvoji skutečné demokracie, fakticky realizované a nejen formálně přiznané. Rozhodně jsme přesvědčena, že bez veřejné informovanosti neuděláme ani krok vpřed. Zároveň nelze předpokládat, že glasnost jen sama o sobě je dostačující podmínkou přestavby. Pokud se otevřené slovo nepodpře činem, přestavba utone ve žvanění.

Je možné říci, že noviny, rozhlas, televize se nyní stávají hlavním socializátorem uvědomění lidu. Sociálně ostré novinové články čtou všichni, povídají si o nich, posuzují je a výsledkem je, že se den ze dne aktivizuje uvědomění společnosti.

Glasnost znamená říkat pravdu o všem, co má být vlastnictvím všech. Také je zřejmá snaha o to, aby se veřejná informovanost stala zákonem přestavby. Na Západě se spekuluje s tím, že pro veřejnou informovanost je stále ještě mnoho tabu. Je to fakt, ale důležité je, zda se veřejná informovanost vzrůstá nebo omezuje. Dynamika procesu ukazuje, že se šíří, a to je trvalá tendence.

Co je rozhodující pro vítězství přestavby?

Opakují, že hlavní podmínkou vítězství je rozvoj sociálního sebeuvědomění lidu. Jde o schopnost člověka, skupiny přijímat běh společenského života jako střetávání a boj sociálních zájmů. Jestliže si větší část obyvatelstva uvědomuje přesně obsah svých zájmů, tak nedopusťte, aby společnost tolerovala omezování demokracie. Jsem přesvědčena, že rozhodujícím činitelem úspěchu přestavby se stane vůle VŠECH občanů, nevyjímaje ty, kteří ještě nezaujali určité místo v "pochozovém tvaru". Vezměte v úvahu, že pasivní kategorie lidí /je skutečně rozsáhlá/ není jen neutrálním faktorem. Jde i o činitele, kteří brzdí přestavbu.

Jaké jsou záruky nezvratnosti přestavby?

Pozhodující zárukou je současná společenská situace v Sovětském svazu, jakož i výjimečně progresivní stanovisko politického vedení. To však ještě není dostačující. Je zapotřebí, aby přestavbu posílila politická demokratizace, která zajistí reálnou moc lidu. Až bude dokončena, s jistotou budeme moci říci, že přestavba je vedle revolučnosti a složitosti také nezvratná.

SVĚT V OBRAZÍCH č.13 ze dne 29.4.1988- krácené

SOCIALISMUS NEMŮŽE EXISTOVAT BEZ SKUTEČNÉ DEMOKRACIE. GORBAČOV

Red.: Jaký je rozdíl mezi přestavbou v Sovětech a u nás? Tak "malý", asi jako je rozdíl mezi vodou a vodkou!!!

POTŘEBA REALISMU

Jako odborník na řízení ekonomiky se chci zabývat jenom problémy hospodářského mechanismu. Vždyť právě tyto otázky vzrušují dnes mnoho lidí.

Nejdříve o pesimistické prognóze. Ne proto, že bych byl člověk truchlivý. Domnívám se, že nezkalený optimismus není v duchu doby... Za jeho variantu považuji to, že Administrativní systém, tak jako v minulosti už ne jednou, se vyvine přestavbou a změnou všechny podnikané opatření na další generální opravu systému. Tato varianta se může zakládat pouze na akcích konzervativních sil a samostatných a nebo pod tlakem avantgardistů.

Samostatně se konzervativní síly v roce 1983, podle mého názoru, neprojeví. Za prvé proto, že dosud jsou jasné výsledky jejich činnosti a plody předkrizové situace. Dokonce je možno lehce zjistit i autory. Konzervativci se mohou zorganizovat pouze tehdy, kdy už bude možné připsávat přestavbě zmatky způsobené brzděním, na které však vrhá světlo právě přestavba.

KZ osobností

Za druhé, existuje kritika chyb a zločinů minulosti, reálnější hodnocení jak úspěchů, tak i toho, čím se za nás zaplatilo. Pokus bránit zastaralý systém, na který vrhá světlo veřejná informovanost, je pochopitelně nevděčná věc... Protože konzervativci se až teď začali - nemůžeme říci, že bít, ale přeci vážně zamýšlet nad vývojem událostí. Až dosud se totiž domnívali, že jen zahrát, ale bouřka nepřijde...

Kromě toho konzervativci nemají vůdčí osobnosti. Stávající se jimi tu a tam lidé zaujímající velmi vysoké postavení v společenské hierarchii. Vysoké ~~státní~~ postavení v období stagnace obvykle získali lidé sotva průměrní. Konzervativce čeká ještě hledání vůdcovských osobností, ale vzhledem na jejich sklony dodržovat všechny skostnatělá pravidla dosazování, to nebude jednoduchá úloha.

Netrpěliví avantgardisté jsou však, přirozeně, schopni konzervativce vyprovokovat. Mohou se i v roce 1983, bez ohledu na okolnosti, usilovat o nepřipravený, unáhlený, a proto na neúspěch odsouzený útok a pokřikem: Sem s tím!

Nejllepší je dívat se na věci realisticky. Bude se zavádět nový mechanismus řízení. Ale která varianta se prosadí a jak?

Všechny ekonomické nástroje (odvody, fondy atd.) jsou stanovené na základě úkolů pátiletého plánu. Není to tak, že by ekonomické nástroje odhalovaly rezervy a ovlivňovaly plán, ale naopak, z plánu se odvozují normativy!

Dalším rysem současné varianty přestavby je, že se jejich hlavními silami staly centrální hospodářské rezorty a ministerstva. Zároveň i nadále zodpovídají za průměrné výsledky - na úrovni odvětví a na úrovni republiky. Přitom jsou vyřinuté z normálních kolejí předčasné zahájení snižování jejich personálního stavu.

Otázka variant

Vzhledem k rysům varianty přestavby realizované v roce 1983, je možné předvídat následující důsledky:

Důsledek první: přestavba "shora" je zatížena zámkem snahou zachovat pod zámkem státní objednávky všechna původní směrná čísla. V důsledku toho se samofinancování stává fikcí: nikdo si totiž nemůže nic koupit za svůj fond rozvoje, všichni všechno dají na státní objednávku. V důsledku toho se i samospráva stane v mnohém fikcí. Když normativy mezdového fondu a výšky dalších hodnot stanoví ministerstvo /jako před tím/, bude třeba si zvolit ředitele, který bude vyhovovat ministerstvu.

Důsledek druhý: stimuly úplného chozrasčotu jsou v této variantě celkem omezené tím, co bylo v plánu. Za to se v plné míře začnou uplatňovat sankce. Úplný chozrasčot je tu omezený tak "plánovitým" původem normativů, jako i snahou "horního článku" dosáhnout uspokojivý průměrný výsledek, přitom se poškozují ti lepší a nad vodou se udržují ti horší, ale i existenci objektivního limitu sankcí, kterými je možno postihnout podniky, aniž by se situace stala výbušnou.

Důsledek třetí: i když se za hlavní považuje splnění pátiletého plánu a tato úloha je podřízená všechno, není jisté, zda se plán splní, protože současná pátiletka má v porovnání s celkovým plánem do roku 2000 snížené ukazovatele.

SPOR O BUDOUCNOST

Současný ~~SSSR~~ pesimistů a optimistů je především sporem o budoucnost. Někdy se člověk musí přít sám se sebou.

Minulý rok zakončil první etapu přestavby v jejímž průběhu se vyjasňoval současný stav naší společnosti a vytyčovali se hlavní směry jejího rozvoje v nejbližší budoucnosti. Z hlediska pesimisty je třeba s politováním konstatovat, že jsme v této důležité etapě nedosáhli zlom ve vytváření reálného historického vědomí, že jsme nesplnili všechna očekávání naší veřejnosti.

Je sice pravda, že se někteří historici poměrně rozhodně vyslovovali proti zamlčování. Dělo se to však zpravidla všeobecně a v takovém rozsahu, že nikdo zůstávalo málo sil a prostoru v novinách, aby bylo možno informovat veřejnost ještě o něčem konkrétním z toho, o čem se mlčí. Takže když máme na mysli konkrétně-historickou stránku věci, ve vědeckém poznání a pochopení jsme pokročili jen málo dopředu, na základě toho však i v překonávání takového sociálně-politického jevu, který se někdy označuje (možná proto, že zatím chybí vhodnější označení) za stalinismus. Mimo toho se začaly na cestě utváření historického vědomí naší společnosti objevovat nové clony a stalo se zřejmým, že v této oblasti nestojíme všichni na jedné straně barikády.

Střízlivý optimismus

V roce 1987 se staly různorodějšími a rafinovanějšími metody jak zachovat v společenské praxi a ve vědomí lidí zkompromitované, ale dopsud zdaleka ne zapomenuté realie minulosti. Jedni ubezpečují čtenáře, že všechny archivy jsou u nás již přístupné a chyba je jen v tom, že sami vědečtí pracovníci je málo využívají. Druzí, jako např. v případě třetího vydání encyklopedie XXI. Ríjnové revoluce, vylepšovali už dávno vyzkoušený mechanismus "polopravdy".

A teď o optimismus. Aby člověk mohl přesněji vyjádřit pocit, který při tom má, je lepší přidat k optimismu přívlastek "střízlivý". Proč? Domnívám se, že z toho, co se už řeklo, to jasně vyplývá. A důvodem k optimismus je pochopení hloubky krize, kterou naše země prožívá a jistota, že nová linie nemá jiné alternativy. Tuto linii je možno uplatňovat důsledně jen pod jednou podmínkou: že budeme mít komplexní a ucelený obraz naší minulosti. Ale ten zatím nemáme.

prof. Jurij AFANASJEV, doktor historických věd
SOVĚTSKÁ KULTURA - 5.1.1988

Red.: Noviny SOVĚTSKÁ KULTURA publikovaly dva příspěvky zabývající se dvěma stránkami přestavby sovětské společnosti. Doktor historických věd, prof. Jurij AFANASJEV se zabývá nezbytností poskytovat veřejnosti ucelený a nezkreslený obraz historie SSSR a doktor ekonomických věd, profesor Gavril POPOV analyzuje přestavbu ekonomického mechanismu a ukazuje na možné brzdicí faktory rozvoje a uvažuje o prognózách dalšího vývoje - na další straně.

Čtvrtý důsledek : za hlavní se považuje vstoupit do nové pátiletky s novým ekonomickým mechanismem. Ale i řešení této úlohy vyvolává pochybnosti. Nová pátiletka totiž potřebuje zásadně přebudovaný mechanismus, zatímco my jsme uplanili všechny síly na zavedení varianty, při které jsou ekonomické nástroje vyčleněné z administrativního plánu. Proto máme reálné obavy, že koncem pátiletky nebudeme mít tohoto mechanismu nic jiného.

Co přinese lidu splnění plánu, podle kterého se poprávka "uspokojuje" milióny párů obuví bez toho, aby se zjišťovalo, zda se tato obuv i nosí? Je proto možné "pokrýt spotřebu" posbíranými lunami brambor bez ohledu na to, jaká část z této úrody se dostane na stůl? Stručně řečeno, jde doposud o obvyklý administrativní plán. A když se tak vytrvale hovoří o nevyhnutelnosti splnit ho, je to proto, protože je to v zájmu těch, kteří ho sestavili!

Pro koho výhody?

Lžeme si představit, pro koho je tato varianta přestavby výhodná. Především pro hospodářský aparát. Existuje proto důvod, přenést na podniky zodpovědnost za nesplnění nevýstižného, nekvalitního navyváženého plánu, který hospodářský aparát sám vypracoval. V případě, že se tento plán nesplní, je možné to připsat na vrub přestavby a přitom se cudně pozíčí o tom, že jde o přestavbu, která má roce i nohy amputované právě tímto plánem. No a v případě, že se plán splní, bude možné se usilovat o legalizaci současného stavu. Všechny tyto reálné těžkosti je třeba mít na zřeteli - právě realizace a analýza každého kroku na cestě přestavby nám dávají sílu a víru v nezvratnost přeměny.

Co nám dává důvod pro optimismus? Přechod na plný chozrasčot a státní přejímka donutí pracovní kolektivy - ať chtějí či ne - mobilizovat svoje síly, přemýšlet o výdajích a výsledcích, počítat. Využijí se nepochybně i další rezervy. Dokonce i rozpočtové organizace a všechny nadřízené orgány se budou učit hospodařit. Získají přitom zkušenosti, které by bez toho byly vyloženy spekulativně.

Na poradě v ÚV KSSS před červnovým plenárním zasedáním jsem řekl - a vyšlo to i v Pravdě, že je třeba oficiálně omezit státní objednávku stálým maximálním úrpkem. Mnohým se to zdálo být málo aktuální. Ihned první praktické kroky ukázaly, že je to jedna z ústředních otázek. Jenom v takové škole života mohou vykrystalizovat nové myšlenky, alternativní varianty přístupu k přestavbě. Proto vidím hlavní význam roku 1988 v tom, že jeho zkušenosti umožní stanovit novou variantu realizace přestavby. SOVĚTSKÁ KULTURA, 5.1.1988, prof. Gavril Popov

Red.: Tak to je, když porevoluční "vůdcové" proletariátu zavrhnou univerzálně platné ekonomické zákony trhu /historickou praxí ověřené/ jediné platné zákony pro sperity jakékoliv společnosti/ a díky svým "řemeslně-myslitelským" schopnostem vymyslí "chozrasčot", který tak "úspěšně" zamáhují už 70 let za vědecký komunismus /u nás 40 let/ a jehož výsledná podoba, po "úspěšném" boji lidu za komunismus - a nepochybně stejně dlouhou dobu boje máme před sebou - vypadá podle lidové moudrosti ~~zahrada~~ o 7 dílech socialismu takto :

Všichni jsou zaměstnaní -
ale nikdo nic nedělá;
ačkoliv nikdo nic nedělá -
plány se plní na 105 % i více;
ačkoliv se plány plní -
nic se nedostane -
všechno se sežene - a co se nesežene - to se ukradne;
i když se to ukradne - nikde se to nepozná...

Lid to ví.. ale oni to neví? Nebo, že by jako to neví? A my jako že nevíme, že oni to ví. Je to blbý, ale je to pravda..

Proto i u nás musí jít stále dopředu! A tak i ten středověk jde s námi, aby zůstal ve středě! Neboť stále nevíme, kdy onen bezútešný kroměnlí rozumu skončí..

"PRAŽSKÉ JARO" A REFORMA POLITICKÉHO SYSTÉMU ♦ Zdeněk MLYNÁŘ

Novináři, kteří v roce 1968 hodnotili dějiny tak rychle, aby se to stihlo do zřetelnějšího vydání, rozdělili pro snadný přehled komunisty v době "pražského jara" na progresivní, centristy a konzervativce.

Byl jsem zařazován obvykle mezi centristy. Nevadilo mi to příliš, věděl jsem, proč tomu tak bylo: hájil jsem právo státní moci zasahovat i do svobody tisku tam, kde ~~státní~~ státní politiky takové zásahy vyžadují a kde by to stanovil přesně zákon a prováděl soud. Stavěl jsem se proti tomu, aby už na jaře 1968 mohly vznikat nové politické strany. Čtěl jsem co nejdříve svolat stranický sjezd a provést volby, ačkoliv mnohým se naopak zdálo, že to předčasně zakončí bouřlivý rozvoj demokratizačního hnutí a je proto třeba tyto akce odložit atd.

Později, když sovětské tanky zvalcovaly jeviště československé politické scény a nejceněn zdánlivý balvan se přitom ukázal být jen kupkou bláta, jsem se najednou bál slokováním vývoje některých, před časem jednoznačně uznávaných "progresivistů": Černíka, Čisáře, Husáka – ale také Radovana Rychty nebo Jiřího Šotoly, o mnoha progresivních na Slovensku ani nemluvě.

Přesto však začínám vzpomínky na rok 1968 právě tímto problémem a – jak je vidět – mluvím o něm dodnes s jistou hořkostí. Ta hořkost nemá však důvody osobní, je odůvodněno věcně: mrzelo mě tehdy a mrzí mě dodnes, jak málo je v Čechách pochopení pro politiku jako umění možného právě v takových situacích, kdy snad bylo možné poměrně mnoho důležitých věcí zlepšit, ale kdy přece jen nebylo možné dlouhými léty zaviněná národní hřízna do rána zmátnout v "zemský ráj to napohled". Mrzelo mne a mrzí mě, kolik inteligentních, čestných a obětavých lidí v takových situacích přesto v Čechách usiluje o neuskutečnitelné utopie tak dlouho, až se ztratí možnost vylepšit i to, co se vylepšit snad opravdu dalo. A jak teprve v kocovině, která z toho vzniká, se přebírají střepy nadějí a s lítostí se uvažuje, zda to všechno nemohlo přece jen být jinak, kdyby...

Chci ale hned na začátku otevřeně říci, že si dnes, po zkušenostech téměř deseti let po "Pražském jaru", opravdu nemyslím, že já jsem měl tehdy na všechno správný recept. Nejsem dnes vůbec přesvědčen, že i kdyby všechno probíhalo podle mých tehdejších představ o reálných možnostech vývoje, mohlo se dosáhnout těch cílů, které jsem si tehdy kladl. Asi i těchto cílů by se sotva bylo dosáhlo: bylo by dnes v Československu spíše méně politické demokracie, než jsem si já myslel, že by mohlo reálně být. Bylo by také jasné, že reformní komunismus není optimálním nalezeným řešením. Ale Češi a Slováci by možná žili v podmínkách, kde by takové řešení – byť také jen v delší perspektivě, přece jen mohli hledat lépe než dnes. A jejich život, normální, každodenní lidský život, v němž se přece zdaleka neřeší jenom problémy světodějného významu, by snad byl přiměřenější životu v Evropě koncem XX. století, než je dnes. Možná ale, že ani to by nebylo, možná, že i reformy v těch mezích, jak jsem je považoval za možné já, by byly důvodem pro stejnou "bratrskou pomoc" Moskvy. V takovém případě by to ovšem bylo vlastně ještě horší než dnes. Nebylo by totiž ani vzpomínky národa na dobu, kdy nemožné se zdálo uskutečnitelným. Bylo by jen docela jasné, že Moskva násilím potlačí nejenom pokus o pluralitní politickou demokracii, v níž by komunisté byli podrobeni zákonům všeobecných demokratických voleb, ale i takové reformy, po nichž by komunisté sice dále vládli, ale ne v totalitní diktatuře, jakou uznávají v Kremlu.

Bylo mi tehdy už jasné, že reforma politického systému, má-li mít skutečný význam, musí rozrušit systém totalitní politické diktatury. Věděl jsem také, jaké asi reformní kroky by k tomu v praxi mohly vést. Považoval jsem za jediné prakticky možné převádět existující systém totalitní diktatury k politické pluralitní demokracii tak, aby doposud monopolní a diktátorsky vládnucí komunistická strana nepozbyla hegemonii dříve, než se v praxi vytvoří mechanismy demokratického systému. A to byl ovšem velký problém.

Vím, že někteří lidé považují řešení tohoto problému předem za nemožné, neboť v něm vidí nesmyslné úsilí o kvadraturu kruhu. Nesdílel jsem tento názor. Ani dnes nepovažuji problém za obecně neřešitelný: je-li možné reformovat systém někdejší Francovy fašistické diktatury v politický systém demokratický bez lidového povstání, musí to být

možné i v případě diktátorských systémů původně stalinské proveniencí. Vyžaduje to však - stejně jako ve Španělsku - velmi příznivý souhrn vnitřních a mezinárodních podmínek. A z ekonomického, sociologického, právního i historického hlediska se zdálo být v roce 1967 v Československu velmi mnoho vnitřních předpokladů pro záměr takového pokusu.

V praxi již zavedená ekonomická reforma vytvářela předpoklady pro změnu politického systému ve čtyřech hlavních bodech. Rušila potřebu obrovského státního aparátu, direktivně řídicího každý krok ekonomického života, bylo možné postupně tento aparát měnit a administrativní aparát podniků a nadpodnikových sdružení a oddálit ho od politických státních aparátů...

Relativní sociální rovnost společnosti byla mnohem příznivější základna pro demokratické politické reformy než kdykoliv v minulosti. Z generčního hlediska převládaly již v obyvatelstvu generace, spojené větší částí svého života se společensko-politickými poměry po roce 1945 a 1948. Generace společensky a politicky vládnoucí do roku 1948 již byly v důchodovém věku. To velmi oslabovalo možnost, aby se konflikty mezi tehdejšími politickými vítězi a poraženými znovu uplatnily jako vlivná politická tendence při pádu totalitní diktatury KSČ. Participace všech sociálních vrstev na moci byla přibližně stejně malá. Demokratické politické struktury tedy všechny vrstvy získávaly - ztrácela je jen úzká vrstva byrokracie, ovládající vlastní mocensko-politické složky systému.

Z historického hlediska svědčilo rovněž všechno pro prospěch demokratických reforem - totalitní diktatura byla cizím, zvenčí /SSSR/ importovaným systémem, zatímco domácí historickou tradicí posledních padesáti let tvořilo převážně úsilí o systém pluralitní politické demokracie...

Velmi vážné politické problémy však vznikaly již při teoretických úvahách o svobodě tisku a svobodě slova. Základní význam obou těchto svobody pro celkový proces změny totalitní diktatury v demokratický systém byl nesporný. Šlo však o to, jak tyto svobody v politické praxi uplatnit v mezidobí, v němž reforma ještě neměla položit otázku systému vlády jedné politické strany jako prakticky aktuální. Tady někde úvahy o politické reformě začínaly narážet na dva základní problémy, jež ani v teoretických debatách té doby nebyly úplně vyjasněny: na problém jediné vládnoucí politické strany a na problém mezinárodních důsledků, které případná reforma vyvolá v ostatních zemích sovětského bloku.

Jaký je můj vlastní názor na oba tyto problémy?

Byl jsem reformním komunistou a nikoliv nekomunistickým demokratem. To jsem nezástíral tehdy a není důvodu, abych to zastíral dodatečně. Neměl jsem tedy samozřejmě ani politický zájem, ideologické důvody ani osobní důvody usilovat o to, aby KSČ byla ztracena politické moci, a také jsem o to neusiloval. Považoval jsem však za správné - a to i z hlediska mého pochopení socialismu a komunismu - aby byl rozrušen systém totalitní diktatury, v němž KSČ je jedinou, monopolně a diktátorsky vládnoucí politickou silou. Chtěl jsem politickou moc komunistické strany realizovat nikoliv v systému takové diktatury, nýbrž v systému pluralitní politické demokracie.

Bylo mi jasné, že při tom nelze obejít otázku jiných politických stran, které se stranou komunistickou podle demokratických pravidel (tj. ve všeobecných volbách) soutěží o podíl na moci. V teorii jsem neshledával tento systém nijak složitým a již v rukopise, který shrnoval výsledky týmových diskusí z roku 1967, jsem napsal:

"Podle mého názoru není ovšem vědeckého argumentu, který by pro socialismus jako společenský řád vylučoval politický model, založený na systému dvou politických stran. Abstraktně viděno se pro socialistický pluralitní model jeví takové řešení naopak jako optimální: je s to zajistit pevnou garanci proti tendenci k modelu s jediným monopolním subjektem politického řízení, je s to vytvořit v politickém mechanismu nástroj k řešení velmi podstatného rozporu - rozporu mezi hypotézou komunistického cíle a mezi empirickou zkušeností socialismu (komunistická strana jako tvůrce a nositel komunistické hypotézy by byla korigována stranou vycházející spíše z empirie socialistického "statu quo"). Systém dvou stran obecně vytváří potřebné podmínky v celém politickém mechanismu a na rozdíl od mnoho partajního systému neumožňuje vzniknout koalici prakticky

V. F. Z. V. A. / BONY A KLID

Režisér Vít Olmer si při premiéře filmu *Bony a klid* krutě zaironizoval, když se slyšelo se svými obavami, aby se tento film nestal historickým – aby totiž do jeho premiéry náhodou nedošlo ke zrušení Tuzexu a tedy i vymizení vekslácků. „Zaplátání“ že ne, Tuzex trvá, veksláci taky, řekl a sklídl smích s aplausem. Obávám se, že jeho dobře míněná ironie by bohužel měla platnost i po zrušení Tuzexu, veksálci by navymizeli, což koneckonců zčásti ukázal i film. Problém je to totiž hlubší, veksláctví neparatizuje jen na existenci Tuzexu, ale na některých negativních tendencích v našem společenském životě, které se projevuje zejména v morálce, ale které mají svůj základ v naší sociálně ekonomické situaci. Veksláctví je vlastně názehlennou formou žebractví, kterému jeden z „hrdinů“ filmu říká obchodní zdánlost. Před lety jsme litovali děti z rozvojových zemí žebrající o živobytí, dnes někteří naši dospělí mužové v plné životní síle žebrají o videa, auta, dovolené v Alpách či ve Španělsku. Svoje ponižení vykupují zvláštním druhem cynismu a „účtů“, kterou si vynucují svými prkenicemi. Ale veksláctví je i našim ponižením – odkypak Češi ve své historii žebrači na svých bohatších sousedech?

Na závěrečnou otázku, kterou rybím okem zdeformovaná tvář „ubohého“ veksláckého pašáka vmetává přímo do očí diváků: „Co vlastně chcete?“, je možné odpovídat jen jedním slovem: důstojnost. Lidskou, národní. Jak ji dosáhnout? Nejen pořádkem jak každého hned napadne, ale také a především smysluplnou společenskou činností. Stanovením cílů, jejichž dosahováním bychom se pozdvihli, nabyli otřesené sebevědomí a hrdeste.

Proto je také Olmerův film, i když zdánlivě zachycuje fakta, potřebnou výzvou. TVORBA: 4/13/1988 – Petr VILHELM

Red.: k filmu *Bony a klid* pokračujeme, o jednu stránku rozhovorem se scenáristou Radkem Johnem.

RADKU PŮJČ MI KAZETU!

Ze studia se ztratil film, a to ještě před dokončením. Vůč vsuktku kuriozní. Stalo se to scenáristovi Radku Johnovi a režisérovi Vítu Olmerovi se snímkem *Bony a klid*. Zhruba před rokem. Tak se dostaly do oběhu stovky exemplářů černých videokazet pracovních kopií filmu, kde ještě vrčí kamera apod. ... Případ vyšetřuje kriminálka. Na počátku tohoto roku přišly navíc některé západní rozhlasové stanice s tvrzením, že film naši diváci nikdy v kinech neuvidí. Krátce poté nabídlo k promítání *Bony a klid* Filmové studio Berendov organizátorům filmového festivalu v Západním Berlíně do nesoutěžní části přehlídky. Zde měl snímek také světovou premiéru. O film projevil zájem televizní společnost ZDF, o nákup začala jednat i Francie. Dnes večer má premiéru na domácí půdě – v pražském kině U hradeb. Podle distribučních kopií by měl být zárukou, že se dostane bez problémů ke všem divákům. Na počátku března vysílá jedna ze západních rozhlasových stanic příspěvek, podle něhož by kopii nasazované do našich kin měla být řádně „přistřižnutá křídélka“. Je to pravda Radku Johna? Už jsem přestal počítat, kolik známých mě v poslední době zastavilo kvůli na utlčení či chtělo si půjčit novystřižňanou kazetu. Nabízím každému láhevy šampaňského, když najde na kterékoliv kazetě s filmem *Bony a klid* záber v kopii, který pro distribuci chybí.

Hlavním problémem našeho politického systému je vytvoření takového mechanismu moci a řízení, v němž by přesně fungovala účinná demokratická kontrola, v němž by byly vypracovány příslušné právní postupy, které by výrazně omezily, aby odstranily prvek nahodilosti při řešení nejdůležitějších politických a státních záležitostí a vyloučily možnost subjektivismu ve všech "poschodích" našeho politického systému. Je nutno dosáhnout toho, aby se zásadní rozhodnutí zpracovávala za aktivní účasti lidu.
GORBACOV 1988

takové "váhy" likvidovat, uplatnit monopolní postavení jediného subjektu (koalice). Zároveň znemožňuje, aby se platforma politických rozhodnutí pronášela mimo stát (jeho zastupitelské orgány), k čemuž naopak systém nomenklatické vlny (ať formou koalici, ať například platformou Národní fronty u nás v letech 1945-1948), a tak vlastně oklikou vylučuje vlastní státoprávní garance demokratického postupu, neboť rozhodnutí se tvoří mimo cesty, zaručené právními prostředky. Jakkoli však považují pro stabilní socialistickou společnost takové řešení za možné, nemohu obstrahovat od konkrétních historických podmínek a podmínek současných socialistických států včetně ČSSR a považovat toto řešení za realizovatelné v blízké budoucnosti vývoje našeho politického modelu. Analýza argumentů pro toto stanovisko však přesahuje možnosti této stati.

Jaké jsme měl tehdy hlavní argumenty pro takové stanovisko? Myslí, že tyto argumenty už nesouvisely jenom s tím, že jsem sám byl mluvčím vládnoucí komunistické strany, ale, že to jsou argumenty, jež by nemohl bez dalšího prostě jen odmítnout kterýkoli politolog nebo politik, třeba i vyhraněně nekomunistické orientace. ...

Dále jsem se domníval, že i objektivně, z hlediska toho, co sama společnost opravdu potřebuje, hlavní jsou koneckonců jené formy a způsoby vlivu společnosti na politiku, než jaké může zprostředkovat politická strana. I v tradičně vyspělých systémech pluralitní politické demokracie je v moderních, industriálních společnostech význam samotných politických stran pro opravdu účinnou lidovou kontrolu jak politiky, tak pokud jde o rozhodování ve stovkách velmi vážných odborných problémů, velmi a velmi omezený. Vždy jde o to, jak která politická strana za své vlády uskuteční systém jistých opatření, jak opravdu fungují volené orgány státu, různé formy samosprávy a spolurozhodování lidí v každodenním ekonomickém i politickém životě, jak jsou mimo politické strany zaručena práva občanů, jaká je svoboda projevu, tisku atd. V podmínkách socialismu se mi pak zdálo vůbec vůbec přirozené, aby nejdříve v praxi začaly fungovat takové formy spolurozhodování lidu, které by teoreticky práva po zrušení soukromovlastnických bariér měla být hlavní, aby vliv odborů a řady jiných zájmových organizací spolu s vlivem předpokládaných orgánů samosprávy v závodech i v jiných oblastech společenského života byl reálnou silou při tvorbě státních, mocenskopolitických rozhodnutí. Představoval jsem si zejména, že by se volené orgány soc. státu měly lišit od někdejšího buržoazně demokratického parlamentu mimo jiné tím, že by jejich poslanci nebyli jen exponenty politických stran, ale také zástupci všech jiných organizací, zejména samosprávy: parlament by mohl mít přímo zvláštní komoru, tvořenou samosprávou, bez prostřednictví politických stran.

Uskutečnit v průběhu politické reformy řadu takových změn v politickém systému bylo podle mého soudu jak důležitější, tak také reálnější, než představovat si, že je možné uspořádat demokratické volby, v nichž místo KSČ zvítězí některá nová politická strana a potom se teprve politický systém zdemokratizuje. Pro reformu však, jak jsem již mluvil, bylo možné postupně starý diktátorský systém, ovládaný KSČ, získat - neboť si sám již uvědomoval svou hlubokou krizi. V politice vždy silně působí pud sebezáchovy: mohl v Československu hledat touto cestou právě sebezáchovné východisko pro komunisty jako politickou sílu; skutečným výsledkem by byla ovšem taková transformace systému vcelku i samotné KSČ, která by se rovnala likvidaci hlavních opor totalitní diktatury. A potom - kdy už by reálně fungoval a byl relativně stabilizován mechanismus jiné, již demokratičtější moci - přišla by na pořad dne i otázka pluralismu politických stran. Za takových podmínek už by to mohlo být poslední, trvalou garanci vývoje pluralitního demokratického systému, a nikoli především a nebo výlučně krokem, který by rozpoutal boj o vládnoucí nedemokratické, diktátorské mašinérie moci jiným politickým subjektem než KSČ.

MORÁLKA A POLITIKA :

JE ŽÁDOUCÍ, ABY SE NA VYPRACOVÁNÍ A FORMOVÁNÍ POLITIKY KAŽDÉHO STÁTU - jak vnitřní, tak i zahraniční - PODÍLEL VĚDECKÝ PRVEK. A UMĚLECKÁ INTELIGENCE BY VNÁŠELA DO POLITIKY SVŮJ MORÁLNÍ PRVEK. MNOHÉ JSME ZTRATILI, PROTOŽE POLITIKA BÝVÁ ČSTO NEMORÁLNÍ. GORBACOV

.. Já sám jsem však přikládal určitý význam možným sovětským reakcím od samého počátku výzkumné práce a na jaře 1967 jsem odejel do Moskvy. Chtěl jsem konkrétně zjistit, zda a jaké lze očekávat tendence ze strany sovětských ideologů. V moskevském ústavu státu a práva Akademie věd jsem měl oficiální přednášku, v níž jsem vyložil podstatu reformní koncepce politického systému, kterou jsme začínali zpracovávat. V několika oficiálních a v mnoha neoficiálních rozhovorech s lidmi z okruhu vědeckých pracovišť a stranického a státního aparátu jsem si pak ověřoval reakce na řadu konkrétních otázek naší reformní koncepce. Někteří jednotlivci z funkčně nejvyšších kruhů akademických ideologů útočili přímo proti celkové koncepci. Tak například ředitel moskevského ústavu, akademik Čchikvadze (zauvený mírochodem později své funkce pro zprůměnění a "moravný život") vznesl v diskusi k mé přednášce provokativně míněný dotaz, čím se mé názory liší od pluralistických buržoazních koncepcí. Odpověděl jsem mu, že celkově tím, že uvažuji o pluralismu v socialistické společnosti, který se tedy týká politických organizací pracujícího lidu a dělnické třídy a nikoli buržoazie: pokud pak jde o některé konkrétní problémy, zejména organizace a samotného mechanismu i jeho fungování, že se neliší ničím - a že bych uvítal, kdyby soudruh akademik konkretizoval, v čem, jak a proč by se lišit měly. Soudruh akademik na to samozřejmě neřekl nic: vzalo mu dech, že samo strašidlo pojmu "buržoazní pluralismus" není uznáváno za dostatečný argument, který už přece nevyžaduje žádnou další diskusi. S nesouhlasem se celkově setkala i koncepce, oddělující celý aparát řízení hospodářství od sféry státu a politického aparátu. To však byla zčásti kritika, směřující proti samotné ekonomické reformě v Československu, která už tehdy byla v Praze oficiální stranickou linií.

Při neoficiálních rozhovorech byl výsledek podstatně jiný. Mí sovětští partneři (často dobře známí a přátelé ještě z dob mého studia v Moskvě) se domnívali, že sice v SSSR sotva lze o řadě našich koncepcí uvažovat jako o reformách reálně proveditelných v dohledné době, že i pro ně by bylo mimořádně důležité, kdyby podobný vývoj v Československu opravdu nastal. Počítali s nutností reformy a demokratizace i v Sovětském svazu. Brežněv byl tehdy u moci sotva dva a půl roku a převážoval názor (zejména ve stranickém aparátu), že představuje "prozatímní vládu", neboť žádná ze skupin ve straně není zatím dosti silná, aby se přímo prosadila. Naděje byly nejčastěji spojovány s vítěstvím racionální, o odborníky opřené linie, která zároveň bude pokračovat v demokratické reformě. Často se spojovaly s osobou Šelapina.

Vrátil jsem se z Moskvy s přesvědčením, že perspektivně není situace zlá, že lze očekávat pozitivní vývoj ve směru demokratizace i v SSSR. Zatím bylo však jasné, že naši práci je nutné vést bez naděje na podporu teoreticko-ideologických pracovišť v SSSR, že z oficiálních, vedoucích kruhů těchto pracovišť je naopak nutné čekat nevrzivou reakci. Ti, kdo tam s námi sympatizovali, byli sice početnější, ale neměli zatím moc a oficiální vedoucí pozice. Domníval jsem se však, že do roku 1970 se tato situace může změnit v náš prospěch. Jak se nakonec ukázalo, byl to jeden z nejhorších odhadů situace, jaký jsem kdy udělal.

S tímto souhrnem názorů na možnosti a reálné cesty politické reformy v Československu jsem tedy v lednu 1968 zasedl v "pracovní skupině", jejíž úkolem bylo připravit text politického dokumentu, který se nakonec stal známý jako Akční program KSČ a byl 3. dubna 1968 přijat ústředním výborem strany jako oficiálně platný politický program "Pražského jara".

Do textu tohoto dokumentu jsem vtělil také souhrn svých názorů. Poprvé bez úzkostlivé snahy o polovičaté a nejasné formulace, aby "prošly" ve stranickém orgánu, ale se snahou o to, aby slova, vtělená do programu, byla jasná a aby je bylo možné také v politické praxi uskutečňovat. Od mých názorů se však přesto koncepce Akčního programu KSČ odchýlovala v jedné základní otázce - v otázce úlohy politických stran a Národní fronty. Jak už jsem řekl, napovažoval jsem v této fázi za správné klást jako aktuální politickou otázku úlohy politických stran, neboť tato otázka nebyla v dané fázi vývoje vlastně řešitelná.

Kráč přichází z Kremli, INDEX 1979, Zdeněk MLYNÁŘ